Nordland og Finmarken

Reiseindtryk

af

Jon Sørensen
(deltager i studenterfærden 1902)

Tillægshefte til Norsk skoletidende

Hamar
Norsk skoletidendes bogtrykkeri
1903

Q III a

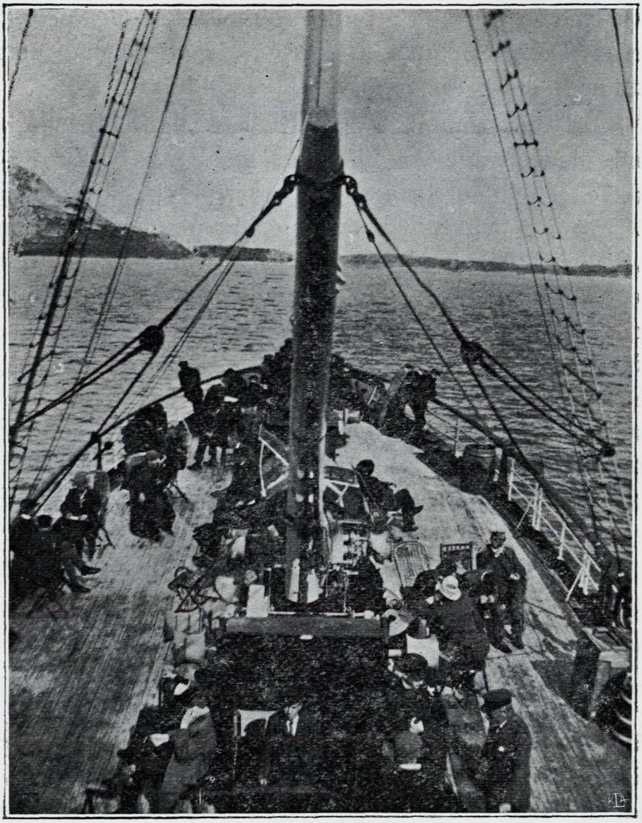

Nordover!

„Norsk skoletidende“ er ved en hændelse falden over en bunke reiseindtryk fra studenterfærden til Nordland og Finmarken. Resultatet af hændelsen er altsaa, at bunken flytter ind i „Norsk skoletid.“ Det efter min mening redaktionelt letsindige i at sende et pædagogisk blad med et saa upædagogisk stof til pædagoger det faar redaktionen ta ansvaret for, jeg har advaret den.

Jeg indrømmer imidlertid, at red. har beredt mig en glæde ved at ville ha mine reiseindtryk meddelt sine læsere. Det er nemlig en glæde, i godt selskab at faa la munden løbe om det hjertet er fuldt af.

Saadanne, som ikke kan livnære sig af bare „indtryk“, men trænger sagligheder, maa jeg beskytte mig mod ved en liden fortale: Jeg reiste ikke som sagkyndig. Før jeg tænkte paa den reis, var jeg meget uvidende om de nordlige landsdele, saa uvidende at jeg havde ikke begreb om min egen uvidenhed. Jeg er fremdeles meget uvidende, men dog mindre meget. Den danske forfatter dr. Aage Friis, der deltog i færden, nævner i sine artikler i „Politiken“ den alvor og iver mange studenter viste for at faa besked om forhold og folk. Det er det ved en færd til Nordland og Finmarken, at en sydlænding der kommer til noget helt nyt, som forpligter ham til at skaffe sig besked. Men altfor hurtig gik færden til at kunne bli nogen studiefærd. Den blev dog en aabner, en vækker. Selvsyn gir interesse, og saa blir man samler, og fra da af altid opmerksom.

Men — jeg har ikke levet dernord eller reist der ofte og meget, hverken kan eller vil derfor levere noget mere end det overskriften antyder: indtryk. Den overskrift er en saadan rummelig og tøielig dragt at optræde i, ligner den forfatning hun Aslaug i sagnet var i da hun kom ombord: ikke naken og ikke klædt, ikke fastende og ikke mæt.

En i turistverdenen og tindesporten velkjendt størrelse, Bing fra Bergen, er far til ideen, professor Yngv. Nielsen stod fadder til den, og studentersamfundet knæsatte den straks, Vesteraalske dampskibsselskab stilled skib til raadighed, de udlagte lister var fuldtegnet i en fart, fra Nordland og Finmarken læste vi om den glæde og interesse man deroppe omfatted turen med.

Kjend dit land

var færdens devise. Dens hensigt var noget andet og mere end at skaffe studenterne en billig og morsom turisttur. Studentersamfundet har lagt sin virksomhed ind i et delvis nyt gjænge. Den tid er forbi, da studentersamfundet som i Wergelands og Welhavens tid var det høiere, ledende aandslivs fornemste forum og arena, og den tid kan selvfølgelig aldrig komme tilbage, men studentersamfundet har dog ogsaa nu ædlere opgave end at være et klublokale, hvor studenter tilbringer lidt af sin fritid paa en mere eller mindre underholdende maade.

Det heder „studenten er folkets søn“, „fra folket er han kommen, til folket skal han gaa“, og dette skal han fra første færd af opdrages til at være sig bevidst som en ære og et ansvar. Det folkeoplysningsarbeide, studentersamfundet har sat igang, er et prisværdigt led i arbeidet for at sætte den studerende ungdom i et aktivt arbeidsforhold til det brede folk. Studenten skal ikke være blot i læresalene som elev, han skal ud blandt folket, og han vil merke, hvis han tar sig opgaven alvorlig, at han faar mere end han gir. Han vil skrælle af sig blasertheden og vinde mod til at opelske hjertelaget.

Færden nordpaa var ogsaa en færd for at bese en fjern arbeidsmark. Vore nordlige landsdele har grund til at beklage sig over, at de betragtes her sydpaa som et ultima Thule i mørke, storm og ensomhed, hvor den akademiske stand kun nødig vil hen.

Paa hvert eneste sted, hvor vi mødtes til fest med befolkningen, lød bønnen og kravet: Kom herop, I unge, her er arbeidsfelter nok, her er opgaver nok for sterke og dygtige mænd. Det blev ikke gjemt bort, at der er veirhaardt og slitsomt, og paa mangen udpost ensomt, at livet deroppe kan kræve ofre. Naar jeg hørte paa dette, og saa paa mangen en staut idrætshærdet student, tænkte jeg: skulde ikke her findes gutter, som med lyst bandt an med baade hav og fjeld!

Men *det* kunde ogsaa komme frem, og da lyste det af ord og øine, at Nordland er deiligt, — kjære Nordland! Ved festen hos direktøren for vesteraalske dampskibsselskab, With i Vesteraalen, blev sunget en sang, skrevet til dagen, dens første vers hidsættes:

Nordland, Nordland,
kjære Nordland!
Har du ei hørt det saa mangen gang,
skjønnest du er af alt paa jorden!
End i din vorden
fremtiden har du saa lys og lang!
saa lys og lang!
Klipper, øer,
solen ved nattetid,
hilder ved hav,
nordlys der svinder,
leger og spinder
fjeldet og havet i himlen ind!
Nordland, Nordland,
baaer og skjær og øde havstrand!
Blidt eller haardt
du er vort, du er vort,
du er fremtidens land!

Den blev sunget af troende.

Stedet vi stod paa gav jo ogsaa syn for sagn: Hasseløens frodige jord, eng og ager i yppig vekst, bjerkelier i endeløst mylder indover aasryggene; landeveie, telefoner, fabriker, ledende kræfter og voksende virksomhed; — og paa den anden side af det speilende sund stiger bredderne op i snestribede, takkede tinder.

En natur rig paa modsætninger og overraskelser, en natur der er saa voldsom, at man umulig kan forholde sig ligegyldig, den fremmede, som skal leve her, maa enten hade den eller elske den. Det var færdens hensigt at skaffe deltagerne lidt kjendskab til denne natur og de livsvilkaar den byr befolkningen.

Sydlændingens, endog oplyste menneskers, uvidenhed om de nordlige landsdele er saa vel bekjendt, at jeg behøver ikke besvære min samvittighed ved ikke at tie pent stille om den. Søndenfor Trondhjem er mange nordmænd vel bereist, men det lange, lange land fra Trondhjem til Varanger 215 sjømile, det er ligesom en fremmed verdensdel, som det ikke er en saa presserende nødvendighed at vide svært meget om.

Dette kunde synes saa meget underligere, som de største og eiendommeligste naturindtryk, vor kunst i digtning og billeder har git os, har den hentet fra Nordland. Jeg skal i flokken bare nævne Petter Dass, Jonas Lie, Magdalena Thoresen, Kittelsen, Gunnar Berg, Holmboe. Der er et skjær af eventyr og mystik over midnatssolens land. En naturens storladenhed, der gir livet større forhold og større hændelser og altid anledning til det usedvanlige, skaber eventyrsind og sterke længsler (læs „Bylgja“ i „Trold“ af Jonas Lie); naar saa dette land ligger i tilstrækkelig fjernhed, saa det ikke kan naaes af os østlændinger til dagligdags; naar det i straalende, mægtige billeder blir vist fra kunstens høisæde af mestre der er i brillehøide med sit stof, saa forstaar vi nok den eventyrglorie der straaler om midnatssolens land. Det er altsaa et land man nærmer sig med store forventninger; men det klarer den fare, hvis man bare har godt veir med sig.

Den 17 juli damped „Nordland“ afsted med 150 studenter i alle aldre, fra graahaarede rektorer til grøngrøn rus. De ældre dignitærer fik lugarerne, resten ca. 100 mand anbragtes i forrummet paa banjer og underdæk. En politichef udnævntes i spidsen for 10 politimænd, der havde hver sin flok at holde mandtal over, sangerhøvdinger havde at besørge den musikalske underholdning, salutchef udnævntes, af de graahaarede og ikkehaarede lærde, vi medførte, ventedes de nødvendige belærende foredrag. Kort sagt, færdens administrerende myndigheder satte straks alle hjul i orden og fart og gjorde det paa en munter og fornøielig maade, saa den rette studentikose aand kom over det hele fra første stund.

NB. sangen!

Den burde det jo ofte ha været trang til, og sommetider løfted sig ogsaa „Ja vi elsker“ — som et uvilkaarligt udbrud fra alles bryst, og da kom der magt i sangen, da bar den bud. Men i det hele var det daarligt stel med sangen. Der var sangere, solister der gjorde i svenske sange og franske viser, der var stof til en kvartet og forsøg til en kvartet, men en solist, en kvartet orker blandt en slig natur ikke at virke anderledes end som en spinkel vandstraale mod Rjukan. Det er fællessangen, allessangen med norske toner til norske ord, som paa en slig færd maa til. Men der er den norske student daarlig udrustet. Fra middelskolen og gymnasiet erindrer jeg ikke en eneste gang at der blev sunget i timerne udenfor sangtimen. Studenten kan noder, kan synge en stemme i et kor, kan en del Bellmann, men af Vinje, Aasen, Welhaven, Bjørnson kan han det første og sidste vers af: Ja vi elsker.

Trondhjem—Bodø er første skift, 32 timer, 560 km. skjærgaardsfart. Trondhjemsfjorden minder om Kristianiafjorden, men er mægtigere. Ellers er kysten hele dagen nordover slig som kysten søndenfjelds: lav, naken og graa, men skjærgaarden er tæt, og skjærgaarden er altid underholdende, hvor den i verden er, ialfald for den som ved hvad en skjærgaard er, som har seilet og roet og fisket og jaget der, jeg kan endnu vride saltvand af næsen bare ved at tænke paa doktor Bendeche paa Florø — paa stormnatten paa Kalvaaghavet, og jeg kan bli nervøs i pegefingeren ved at huske graagaaskaglingen paa Gaasøen i april, et halvstørknet turnerblod kan bli flydende igjen ved at mindes unge musklers fryd ved at slide paa aarene med storm og sjø paa bougen, eller havet glat og gyldent i solkvelden derude bag kjølvandet, mens Nordfjord-sjægten skummer for 4 aarer hjem ind mod kysten.

Saadan turistmæssig seet er der ingen merkværdighed ved det første dags skjærgaard. Nogle øer er noksaa høie og meget graa, andre er meget flade og noksaa grønne, nogle ligner kobbehoder, andre hvalrygge. I styggeveir og mørke ligger de her paa lur og paa vagt, men nu i godveiret ligger de bare og dovner sig og lar havet slikke sig i nakken, luske sig i taretafserne, de vil vise studenterne hvor hyggeligt her er, naar hav og holm holder fred.

Men det kan vel være, en del af studenterne, hvem denne natur er ny og fremmed, synes her er ødt og dødt og langtækkeligt. Det er med en slig skjærgaard som med en violin: den ser saa faastrenget ud, og er dog saa tusendskiftende i sine stemninger. For den der har levet i skjærgaarden er selv den flygtige gjennemfart som at møde en kjending, med hvem man engang har oplevet noget.

I den nordlige del af strækningen Trondhjem—Bodø begynder turisternes Nordland.

Det var morgen, men blev ikke aften den første dag; men det er ved den tid det efter klokken skulde være aften. Vi har nok en god nattemarsch endnu til polarcirklen, men solen dukker kun saavidt under havkanten, der er stor ildebrand derude hele midnatten. Inde i land stiger nu frem Nordlandets første tinder, *Heilhornene*, topperne af dem gløder og skinner endnu, men nede i leden der vi seiler, havde nordsidens øer forvandlet sig til sorte linjefaste silhuetter mod skygløden i havvæggen. Det er netop den stund da naturen fortæller eventyr, dagens „Der var engang“ blir for ikkerationalister til historisk præsens.

Der er *Lekømøen*, som flygter stum og forfærdet vesterud, kappen svulmer af vestenvinden. Der er *Hestmanden*, der uden gjensvar elsked den deilige mø, elsked saa heftig, at han heller vilde vide hende død end anden mands eie, skjød pilen efter hende, da kasted en anden sin hat i veien, pilen gjennem hatten — *Torghatten*, i det samme randt solen, og hele dramaet stivned i sten.

Titaniske dramaer har gaat for sig i Nordlandene og kan og maa vistnok gaa for sig den dag i dag, men i de gamle, de store dage brugte digterne deroppe, naar de vilde gi sit verk evighedens liv, ikke særten og typen, men lod de det fuldgydte drama netop i det rette Ibsenske øieblik stivne til eviglevende sten.

I vest for Hestmanden langt tilhavs staar en række underlige fjeldstøtter ret ned i sjøen. Det er øgruppen *Trænen*. Fra dampskibsleden var det helt umulig at forstaa, at der kunde være fiskevær og en hel del bebyggelse. Det er sandsynligt, at havet har til hensigt at faa kastet disse fjeldstolper ned. Ifjor mobilisered det al sin magt, kasted en stenblok paa 1$^1/_2$ ton over et gjærde, tog en anden blok paa 8 ton og flytted den opover land, slog ind plankelemmerne foran vinduerne i fyrhuset 13 meter over sjøen, dunked buler i kuppelen over fyrlygten 37,5 m over havet. *Trænstaven* er dog endnu ikke løsnet i roden. Menneskene derude fortjener patrioters ros, fordi de er saa flinke til at bide sig fast.

Den anden dag havde fremdeles lunt sjøveir, men tindeveir var det ikke. *De syv søstre* paa *Alstenøen* tog sløret paa og brydde sig ikke det mindste om studenterne; det var jo ogsaa midt paa natten; vi loved derfor, paa nedturen at komme indom tidlig paa eftermiddagen. *Svartisen* negted ogsaa.

Nede i leden havde vi fremdeles et behageligt sjøveir. Damperens baug vælter fonner af hvide roser udover sjøens glatte, blaa silketeppe. Øerne ligger som alleslags hoder og rygger af dyr paa svøm paa det blanke, dovne hav. Da kan der ombord bli en egen doven, dæmpet stemning, som tilfredsstilles af en stille whist, en bog henne i en kurvstol, en stilfærdig passiar med et ord nu og et nik da; med passende mellemrum lar man et blik streife udover skjærgaarden og indover kysten, om den skulde finde paa noget.

Og som den taarnede, takkede kystmur trækker forbi, løser den sig op i enkelte fjeld, som snart ror ifra hinanden for at slippe en fjord ind, snart ror isammen til en ugjennemtrængelig mur.

Lidt søndenfor Bodø blev vi var en klynge robaade fulde af smaaflag og barn. I en af baadene sidder en gammel krok og gnir paa en fele. Vi sagtner paa farten, klyngen ror frem, en ældre herre reiser sig, blotter hodet og hilser med svær røst alma maters sønner velkommen til Nordland, takker for den glæde det er for Nordlands folk, at studenterne vil nordpaa og lære sit land at kjende. Det er presten Magelsen fra Gildeskaal som med hele sit hus maatte ud da han hørte studenterne var ventendes. Han slutter sin hjertevarme tale med en fyndig latinsk hilsen, børnene kaster sine blomster mod skibet, vifter med smaaflaggene, den gamle spillemand gnir løs paa felen sin. Studenternes formand svarer med varme ord. Alvorsfuldt og følt, som jeg sjelden har været vidne til, steg: Ja, vi elsker dette landet, som vor sidste hilsen til presten og hans lille følge. Og da sangen var sunget, hurraerne ropt, duskehuerne svunget, løstes studenterskaren stilt ifra hinanden. Det var som den ene vilde gjemme væk for den anden (for vi er jo nordmænd), hvor grebet han var, øinene kjæmped for ikke at bli for fugtige, mens de stirred efter den svindende baadflok bagud i leden. Blandt alle de straalende fester under hele vor eventyrfærd vil dette møde med den graanede prest og barneflokken og spillemanden fra Gildeskaal staa for sig selv, en bevæget, uforglemmelig stund.

Presten Magelsen var det private forspil til den tætte rad af officielle fester kysten op og kysten ned. Jeg skal imidlertid være kortest mulig som festreferent, og heller la os vise lidt omkring.

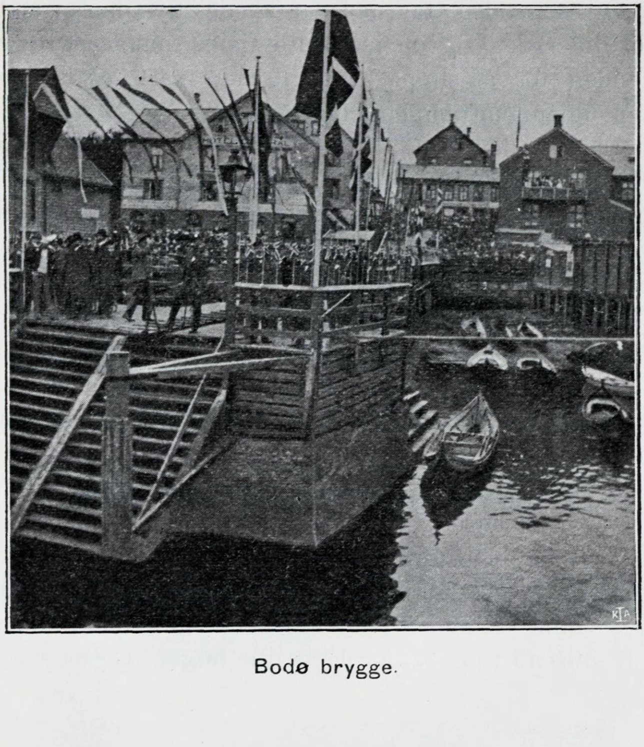

Bodø brygge.

Bodø ser ud som de fleste træbyer langs kysten, det eneste nye for os sydlændinger er de høie pælebrygger og de sleipe, slemme bryggetrapper, som skal udjevne den svære forskjel paa flod og fjære. Desuden er der det merkelige ved denne træby, at der er huse, der kan tilegne sig æresbegrebet: De ældste. Bodø har nemlig aldrig havt ildebrande, som er lykkedes, byen har nemlig saadant et tryk i sin vandledning, at den af bare vandskræk ikke kan brænde. De ældste hus har paa gammel norsk vis torvtag med græsgange paa, der stod saa frodige, at vi fra det afbrændte syden kunde faa vand i munden.

Bodø har ca. 5000 mennesker, og de liker sig bedst ved de vinduer som vender mod sjøen; men Bodø begynder at strække sig indover landsiden, den spekulerer paa, om den ikke snart skal se lokomotivrøgen fra Nordlandsbanen. Naar de blanke skinner har knyttet Nordland ind i landets jernbanenet, vil vistnok denne landsdel rykke den store fremtid, den drømmer om, endnu raskere imøde. Der er jord nok i Nordland, og der er marmor, og der er metaller, bundne millioner.

Men al denne rigdom, Nordland bygger sine fremtidsdrømme paa, er det ikke nordmændene som løser ud, men udlændingerne. Vi har ikke kapital, svares der. Men hertil svares igjen af folk, som vil være ligesaa kyndige, at det er ikke penge, som vanter, men nordmænds evne til sammenslutning, til at se stort paa det store og vove sig paa, selv om udroren er lang, offervilje og taalmodighed til at vente. Sulitjelmas kobberverk gav i 10 aar intet udbytte, men suged 3 millioner i sig. Nu gir det glimrende udbytte. Selvfølgelig ikke i norske hænder. Gellivare, det svenske anlæg, hvoraf Narvik har sin tilværelse, har til nu kostet omtr. 70 mill., bare til jernbane og kaier 9 mill. Og Dunderlandsdalen og

Salten, Lyngen og Alten og Varanger, skal det altsammen flytte fra Norge?

Men til Bodø igjen. Dens naturomgivelser har ingen sydligere by mage til. En solaften paa Holmenkollens altaner er meget smuk, men har man efterladt sine superlativer der, resikerer man at bli uhøflig af stumhed overfor sine Bodø-verter, naar man staar ved deres turisthytte paa fjeldtoppen bag byen. Kristianiadalen blir slunken fattigdom mod arkitekturen i fjeldkysten ved Bodø. Selv paa en kortfattet tur indover de flittig opdyrkede myrflader bag Bodø, forbi millionanlægget: det nordlandske marmorhus for sindssyge og op til turisthytten faar man en omfattende udsigt og et sterkt indtryk af Bodø-landets natur. Allevegne, fra hav og til rigsgrænsen, en stimmel af toppe, mørke vægge og skinnende snebaand, og ind gjennem vildskaben fjorde i tunger. Den som havde havt tid til at slaa følge med, ind *Saltenfjorden* gjennem den berømmelige *Saltstrømmen* ind i Skjærstadfjorden, opover Nedre- og Øvrevand, videre med Sulitjelmabanen frem gjennem en bugtende, trang dal mellem fjeldvæggen og den hvide, vilde elv frem til *Sulitjelmas* stort anlagte kobberverk. Men den fart faar vi skrive i vore ønskers bog og haabe paa en gavmild fremtid.

I havet udenfor Bodø staar den mægtige *Landegode*. Paa den ene fløi en høi top, paa den anden en svær ryg, og en sadelformet forsænkning imellem. Under festen ved turisthytten fik vi Landegode mellem os og nattesolen, skylagene letned af fjeldene eller sank ned, tyndedes ud til flor, hvori solstraalerne væved farver ind, og Landegode stod paa havets blanke salsgulv og drapered med slør af taageflor og solguld. Fra turishyttens plataa og altaner stirred betagne øine mod dette første syn af midnatssolens land; det var første nat, første akt i eventyret. Vi syntes, større naturindtryk, mere festlig betagende kunde naturen ikke faa byde.

Men vi drog fra stort og til større. Ved midnat damped vi fra Bodø ad *Lofoten* til.

Fra Bodø har man to ruter til Lofoten. Fra Bodø tversover Vestfjorden til Lofotodden og saa østover langsmed Lofotrækken til Raftsundet.

Eller direkte til *Svolvær.* Og da Svolvær ligger i Østlofoten, holder man langs Saltens tindekyst til Grøtø og saa tversover Vestfjorden mod Lofotvæggen, det er et betegnende navn for Øst-Lofotens takkede mur med tinder paa. Vest-Lofoten vil derimod vise sig som isolerede toppe.

I øst staar kystens fylking af tinder skarpt mod luften, store, nære og virkelige. Ude i vest, udenfor alle afstande, langt nede mellem hav og himmel, dukker no'en blege syner frem, ligesom en verden bag verden. De blege takker er ikke hildr, det er virkelighedens alfeland, det er *Værø.* Ti—tolv mil didud, saa vidunderlig gjennemsigtig er luften. Mere af Lofoten ser vi endnu ikke. Men vi nyder følelsen af at være paa Vestfjorden, med Saltens stolte tinderad som følge i øst og Lofotrækken i vente.

Vestfjorden og Lofoten.

De navne rummer i os en række forestillinger, som der er eventyr ved. Jonas Lie, Petter Dass, Schulze, Kittelsen, Holmboe, Gunnar Berg har git os naturen og livet i al sin usedvanlighed. Og nu skal man selv faa se, om ikke livet saa dog naturen i dette eventyrland! Jeg tror nogen hver følte denne fyldte spændthed i brystet som foran en stor glæde, det var jo ogsaa sligt et veir, at bare det at være til er en fest. Og naar saa frempaa morgenen Lofotens sneskinnende tinder endelig er der, med tindrende morgensol paa sig og et glitrende havgulv foran sig, da er alle læste indtryk væk bag en, sindet ryddet frit for alle andenhaandsindtryk. Men naar jeg nu efterpaa sidder og skriver, synes den saa intenst oplevede virkelighed mig som en drøm, som et luftsyn, og trangen til i ord og udtryk at finde udløsning for indtrykket mødes af afmagt, — aldeles som naar en graaspurv vil fortælle hvor deilig maaltrosten sang.

Et Jotunheim i havet, en stenørken, ensom høitidelig, et stykke jorderige før mennesketiden.

Efter den første sterke optagethed af øieblikkets indtryk er det uundgaaeligt, at man søger at forestille sig, hvordan her ser ud til andre aarstider og under andre veirforhold paa den verdenskjendte fiskeplads.

Nordlands trompet, Schulzes skitser, Gunnar Bergs billeder gir god besked.

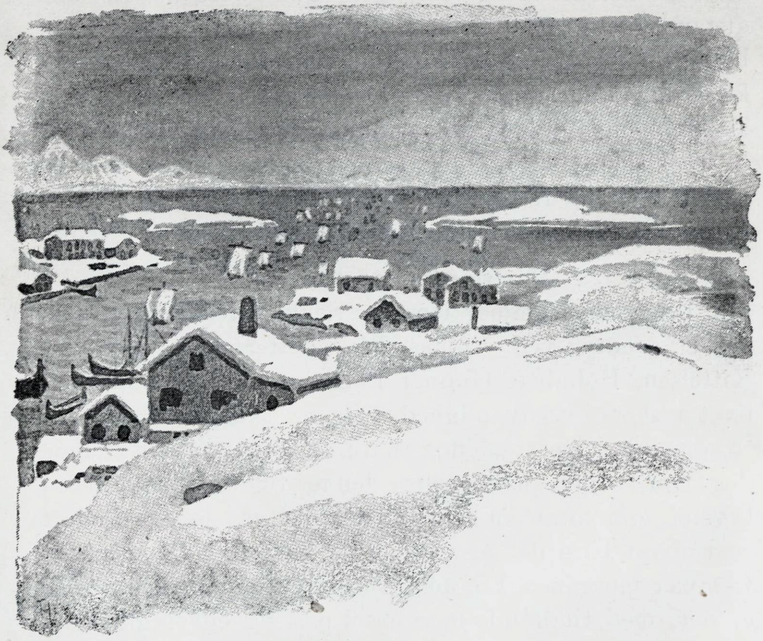

Lofoten ved vintertid.

Snehvide fjeld paa den blaakolde sjø, og en gyngende fiskerflaade.

„Om vinter, naar klipperne ligger belagt,
da puster her ud af øster med magt,
som bide kan digt udi næse.
— tag vare paa skjødet,
øskarret i næven og øiet i vind,
sæt halsen til ripen, vær knap og gesvind,
saa maa man fortjene sig brødet!“ (P. D.)

„Naar alt er mørke, sagn og angst, —
men midt i kavet baad paa fangst.“ (B. B.)

Tusender af baader udover milevidder —, saa med ét ryger det paa tinderne „som damp af hin rygende tjære“, hvert et skar er en kanonmunding, raaksalverne pløier baadene ned i dybet og sjørøiken staar jevnhøit med fjeldene.

„Her flyder en aare, her tiljer og vrag,
her tofter, saa mange som stene paa tag,
her kropper og legemer døde.“

I dage og uger efter kommer der lig, ben med sjøstøvler paa op med linerne og garnene.

„Jeg siger dig, mangen udlevet og hvid,
som pløiet har bølgen sin levende tid,
tit skydes maa skjelg udi bringe.“

Med lidt andre følelser „udi bringe“ kunde studenterne nærme sig det skinnende fjeldsyn i det vidunderlige veir.

Med et par skrævende bogpermer og min boerhat som anskuelsesmateriale kunde jeg komme langt paa vei for at klargjøre fjeldbygningen i Norge, — men ikke i Lofoten.

Paa afstand staar Lofotvæggen som en mur, en sønderhakket tindemur, men naar man rykker indpaa, løsner muren op i enkelte fjeld, og hver tind efterlader opover sine sønderskaarne sider en hel familie af smaatinder, der sig i mellem opretholder forbindelsen ved skarpe kamme.

Og i alle disse botner og kløfter og render og hul bag disse tinder og kamme blaaner det af skygger eller skinner det af sne. Og solen hun løber himlen rundt og flytter paa skyggerne, men sneen betaler bare bitte lidet grand, og saa faar den lov at bli liggende.

Lofotfjeldene kan være saftig grønne fra foden til opunder de bratte toppe, og samme tid sne i hvide render nedover fra top og til fod. For os, som ingen kjør eller faar eller smaabarn har paa græs her i disse egne i denne snesommer, frembød disse sneede tinder et festligt skue.

Foran Lofotrækken ved midnatstid: himlen bag den i gulrød glød, havet foran i skygge, tinderaden i sterk silhuet, med svag glød i en og anden høi fri top. Men fastlandets tindefylking staar med tændte toppe, under en himmel uden grænse og bund.

Midnatstimen er en farvesymfoni, hvortil drømmende øine lytter, „den store andagts billedfyldte drømmestund.“

Indved Lofottinderne paa morgenkvisten er et syn af en helt anden karakter: nu er solen *foran* tinderaden, lyset har skyllet farverne væk fra tinderne, luften og havet. Hver en kam, hvert et spir i disse Kølnerdomer af tinder staar skarpt og nære i den morgenklare luft. Netop et billede for morgensolen at syne frem. Og over de sneskinnende tinder et bundløst svimmeldyb af en himmel. Jorden maa jo løfte sig og bli til tinder saa slanke og stræbende under saa løftende høi en himmel. (Hypothesen overleveres geologerne til nærmere forklaring).

Den der vil skaffe sig grundig besked om Lofoten og Vesteraalens merkelige øverden henviser jeg til profes. Hellands verk: Lofoten og Vesteraalen. Og glem ikke Kittelsen, hans tegninger og skildringer: Lofoten. Han har kunstnerevnens troldnøgle, baade naar han skriver og naar han tegner.

Mens vi den deilige straalende dag damper igjennem denne havets Jotunheim, vover jeg mig paa at gi mine naturindtryk en ballast af sagligheder. De, hvem dette mit brudd paa tro og love ikke falder i stemningen, kan indtil videre gaa et andet steds hen paa dækket.

Lofoten og *Vesteraalen* er af ganske betydelig udstrækning, gjennem omtrent 2 breddegrader og 3 længdegrader. En skjævvinklet trekant, hvis langside er udsiden til Ishavet, fra *Skomvær* i sydvest til *Andenes* i nordøst 27$^1/_2$ mil, den sydlige kant, regnet fra *Lofotodden* øst fra *Lødingen* er omtrent 18 mil, det er Vestfjordens vældige molo, Lofoten. Vesteraalen er gruppens nordlige og østlige del. *Hindøen* danner gruppens østlige kant, gaar fra syd til nord gjennem hele gruppen og tilhører baade Lofoten og Vesteraalen Til fogderiet Lofoten & Vesteraalen hører kun en mindre del af Hindøen. Regnes den med i sin helhed, udgjør øgruppen 4441 km.^{2} og 45 709 mennesker (i 1891).

Øerne er høie fjeldøer af gabbro, som formentlig vil modstaa tidens tænder i lange tider endnu. Naar kloden engang rokkes, som gamle klokker der kan rokkes i gang igjen, kan vistnok Lofotens tinder, for eks. *Vaagekallen* og *Urbjerget* benyttes til haandtag.

Øerne ligger tæt og er store, skilte eller rettere forbundne ved trange, strømsterke sund.

Skjønt strømmene kan være slemme nok at passere, er det dog omkring sundet som centrum herredet danner sig. Hindøen er efter længden delt saa, at østsiden regnes med til fastlandet — Salten og Tromsø. Hadsel herred bestaar af Hadseløen + dele af Langø, Hindø og Østvaagø. Ved et blik paa fjeldbygningen ser man snart, at selv gjeita maa i baad, om hun vil fra én til anden side af øen. De smale bratte kamme, takkede som tandgaren paa en krokodil, levner ikke fremkomst hverken langsmed eller tversover.

Flere af øerne er sterkt indskaaret af fjorde. Sommesteder er fjordenderne skilt ved lave eid. Fjordbredderne ofte bratte og vilde, i Eidsfjord, Troldfjord.

Naar silden pakker sig ind i de trange fjordpoller, kan her fanges umaadelig. Farvandet heroppe er kjendt for sine sterke strømme. Den store forskjel paa flod og fjære, omtrent 2 meter, ved springflod indtil 3,6 m., og de trange sunde er skyld i det. Ishavets og Vestfjordens svære vandmasser veksler om at rende gjennem sundene, og da maa jo strømmen bli rivende.

Berømt er jo *Moskenstrømmen* mellem Lofotodden og Mosken. Den var i gammel tid, dengang da der var fantasi og storhed i rygtesmedens kunst, af en saa omfattende graadighed, at store skibe paa mils hold blev dragne til og ned i dens svælg, ikke tale om smaatterier som hvaler, bjørn og tømmerstokke.

I vor tid fortælles det, at den om vinteren ved vestlig vind kan gaa med 6 miles fart; naar det da flør, vælter den frem med hule skavler, fald og hvirvler, duren af den kan høres en halv mils vei. Om somren i godveir kan den godt passeres.

Lofotens og Vesteraalens taarnede øer staar paa en undersjøisk banke. Denne banke omfatter et areal paa omtrent 12,000 km.², der danner Lofotens fiskehav. Dybden af dette hav er indtil 110 favne. Bunden jevn singel og sand. Paa udsiden af Lofoten, naar man er kommen udenfor skjærgaarden, strækker denne havbund sig som en jevn slette 7—8 mil udover. Paa kanten af denne slette falder bunden brat nedover til Ishavets stordyb paa indtil 1000 favne. Denne kant kaldes eggen eller havbrun, og her staar gjerne masser af alle slags fisk. Denne eg danner høire landeveiskant for skreien, naar den fra Ishavet søger ind paa bankernes vand for at gyde. Denne havbrun paa udsiden af Lofoten svinger nordover nærmere og nærmere land, ved Vesteraalens nordligste spids Andenes er den kun 12 km. fra land. Her ved Andenes kunde man vente, at fiskerne vilde prøve skreifangst. Men skreien faar slippe ufanget forbi, thi havet her om vintren er veirhaardt og kysten vanskelig. Der blir fanget forholdsvis lidet skrei paa hele Lofotens udside, udroren er lang, havnene faa og smaa, indseilingen vanskelig gjennem et urent farvand, hvor havets magt er forfærdelig. Her kan bryde paa 18 favne vand.

Det er paa indersiden af Lofoten det bedste fiskehav er. Her er lunere farvand, mange gode havne og kortere udror. I Vestlofoten er eggen 2 mil fra land, i Østlofoten ikke over 1 mil. Paa Østlofotens fiskehav, som kun er 200 km.^{2}, er det storfisket foregaar. Bare paa Østvaagø kan være 20 000 mand. Naar alle disse stikker tilhavs, omtrent 5 000 baade, saa blir myldret tæt, her hvor udroren er kort og landbakken smal, ofte kun nogle faa garnlængders bredde. Naar storm og strøm leger skøiere med disciplinen blandt de tætte, lange garnlænker, saa kan der bli varme forviklinger. 40 000 mand, 8—10 000 baade, 30—40 millioner skrei, 8—10 millioner kroner, det er respektindgydende tal.

Seet fra havet kunde det synes, at nogen anden eng og ager end „blaamyra“ kan Lofoten og Vesteraalen ikke ha. Det er derfor overraskende at høre, at det udbytte fogderiet henter af havet, 1,850,000 kr., ikke er større end udbyttet af øernes jordbrug.

Det opdyrkede areal er 2 %. Det er tilmed ofte skrind jord. Landingsplads og havn, ikke jordens beskaffenhed har anvist gaardens plads. Dertil er jorden meget ofte daarlig dyrket, lidet afgrøftet, derfor vandsyg og tuet.

Var der bedre stel med jord og fjøs, og noget mere af erobrerlyst overfor de store arealer af dyrkbar myr, kunde øerne vistnok ernære den dobbelte befolkning uden havets hjælp. Det er ikke den professjonelle fisker, men den professjonelle jordbruger, som i længden vinder. Man fortalte mig, at de folk som væsentlig var jordbrugere og kun drev hjemmefiske og leilighedsfiske stod sig bedst. Byg modnes, om ikke aarvist, havre mest som grønfo'r, poteterne vokser godt, græs kunde der bli masser af, fjeldbeiterne er prægtige. Hadseløen og Harstadegnen virker overraskende ved sin formelige frodighed. Det uafladelige lys i den korte sommer kan der, hvor der er bra stel med jorden og lunt, gjøre underverker.

Fra 35 til 66 dage er Lofoten og Vesteraalen midnatssolens land.

„End svær jeg og vidner, at hvilken en dreng,
som opstaar og gaar sig med solen i seng
han neppelig skal sig forsove“.

Til gjengjæld er solens sentrum ikke over horisonten i 16—47 dage.

„Ind falder i landet som over en ørk
uendelig nætter tilhobe“.
„Han ofte ved hverken om døgn eller dag,
men ugen igjennem alt under et tag
ved tælgelys æder sin davre; —
— slige nætter gjør hønsene mavre“.

Vi her syd paa gjør os gjerne overdrevne forestillinger om vinterdagens mørke der nord. Der blir ikke straks mørkt, fordi om solen er dukket under horisonten. Det lysner jo ad morgen naar solen er 18^0 under, og det borgerlige tusmørke, d. v. s. saalænge der er læselyst inde i hus, varer jo saalænge solen ikke er længer end $6^1/_2{}^0$ under horisonten.

Men selv ved det nordligste punkt Andenes er solen ved middagstid den mørkeste dag i aaret ikke længer nede under horisonten end $2^0 46$, saa man har det læselyst i omtr. $2^1/_2$ time. En novemberdag i Kristianiataagen er saamænd værre. Og mens vi, naar vi famler os frem paa bunden af taagehavet, maa nøie os med et døsigt gasblus som vor ledende stjerne, tænder Vorherre nordlysene over den nordlandske nat. Da er Nordland *Hálogaland*, „de høie luers land“. Ifølge Sophus

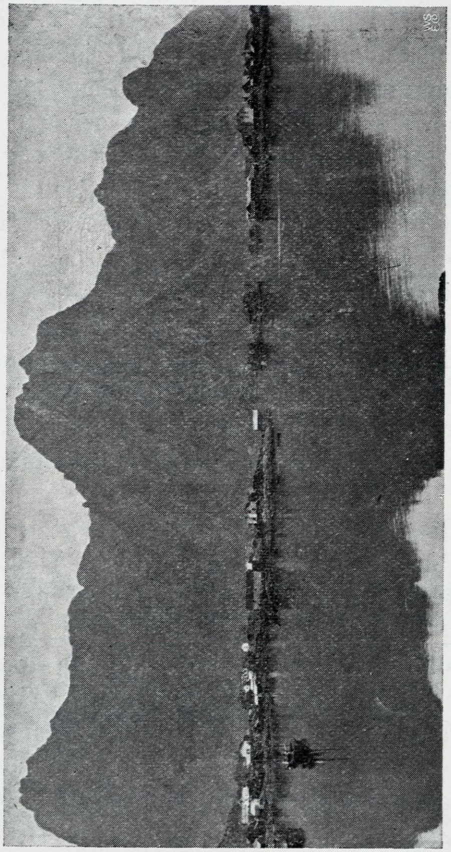

Svolvær.

Bugge er navnet sat sammen af hàr, „høi“ og laga „luers“, saa blir altsaa Hàlogaland „landet, hvor de høie luer blusser“.

En blank søndagsagtig lørdagsmorgen slap vi ankeret i *Svolværs* havn. Paa et stykke lavt forland og paa lave holmer udenfor ligger i klynger og spredt en hel mængde smaahuse omkring den lune havn. Og bag Svolvær løfter sig Øst-Vaagøs tinder, med skinnende snemasser i botner og render, saa deilig steile og mangfoldig udspekulerte for at bevare sin jomfruelige utilgjængelighed, at tindesygen gaar én i kløerne. Fra havnen ser man over ryggen mellem Fløifjeldet og Blaatinden en merkelig fjelddannelse, et spidst horn, som kløver sig til en trang gaffel. Det er Svolværjuret eller *Svolværgjeita*. Hvis det fjeld havde staaet i et land, hvor fantastiske fjeldformer ikke var saa hyppige, at det blev hverdagsligt, der vilde slig en tind aldrig blit døbt med saa prosaisk navn. Selv uden fantasi maa man se, at det er to unge vakre folk, som sidder sammen og ser paa hinanden. I holdning og klædedragt tilhører de den stilige middelalder; de maa ha fundet sladderørerne nede i Svolvær generlig lange, siden de har sat sig op paa en slig fjeldstolpe, at det ikke er lyktes de dristigste tindebestigere at komme saa langt op, at de har kunnet fortælle hvad de to snakker om. „Det elskende par“ — „Faust og Margarethe“ er naturligvis betegnelser af moderne datum, og ikke fra det brede folk. „Mand og kjærring“ maatte de i saafald hedt. Men slig sidder ikke mand og kjærring hertillands, og hvordan de sad sammen før de blev gifte, det skal urindbyggerne i natteløberiets gamle land nok vogte sig for skal bli bekjendt. Derfor kunde ikke bondefantasien døbe dem hverken Mand og kjærring eller Det elskende par. Derfor skal „Svolværjuret“ eller „Svolværgjeita“ faa bli staaende som det baade historisk og kulturhistorisk rigtige navn. Tænk paa fremtidens arkæologer, hvilke vildledende oplysninger de kunde begaa.

Paa en liden ø lyser et hvidmalet hus i morgensolen. Det er maleren Gunnar Bergs hjem. Her bygged Lofotens trofaste maler sit atelier, der staar som han forlod det, for, tror jeg, 9 aar siden. Her havde han nær sig alt det kjæreste han eiede i verden. Her stod tinderne og skinned udenfor vinduerne, her suste Vestfjorden ind sine viser, her gynged hans kjære nordlandsbaad, her havde han far og mor, brødre og søstre, — han var slig en hjemmegut.

Atelierets alle vægge dækkes af billeder og skisser. Lofoten og atter Lofoten, især ved vintertid, naar de sneede tinder staar i den mørke sjø med fiskerflaadens skog af master. Guttens forsøg, kunstskolens aktstudier, hans manddoms voksne kunst er her. Hans sidste arbeide, udkastet til et kolossalt billede, staar paa staffeliet, den tomme ramme staar ved væggen og venter. Paa skrivebordet staar penslerne i krukken, ligger penner, papirer, smaating slig han forlod det, henne i hylden hans skolebøger fra guttedagene, som han, vistnok betegnende for ham, ikke har skilt sig ved, og hans læsning, ved døren hans arsenal af manualer. Jernstangen med to slibestener paa fortæller om hans kjæmpekræfter og idrætsmandens kjærlighed til et veldyrket legeme.

Det eiendommelige verksted og helligdom for en Lofotens kunstner er med rørende omhu af familjen bevaret som da Gunnar var der, rummet gir en det indtryk, at han netop var her.

Og det samme indtryk gjorde ogsaa den fisker, jeg laante baad af for at komme over til holmen. Der kom noget bevæget, inderligt op i mandens stemme, som gav mig mer ærbødighed for Gunnar Bergs minde end noget offentligt omdømme jeg har læst, hvor veltalende det end har været.

30 aar gammel maatte hans sterke legeme gi tabt for kræftsygdommen, som først tog benet af idrætsmanden, siden langsomt livet.

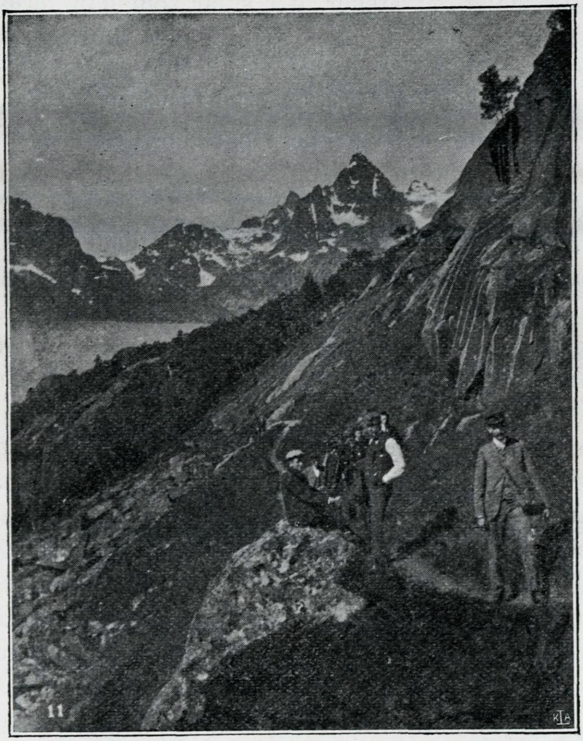

Opstigning til Digermulen.

Paa en holme nærved hjemmet og atelieret vilde han hvile. Kisten staar i et kammer sprængt i fjeldet, blomster og vindslidte trær anstrenger sig for at lune om stedet og blande sig ind i Vestfjordens barske melodier om Gunnarholmens mausolæ.

De par timer, viet Gunnar Berg og hans hvilested, vil vistnok ingen af os saa snart glemme. De var en stemningsfuld indvielse af denne vor rige dag i Lofoten.

Saa vendtes stævnen mod Lofotens glansnummer, *Raftsundet*. Farten dertil, udenfor *Mollas* tinder og med udsigt tversover Vestfjorden til fastlandets vilde tindefylking, er saa storslagen at man glemmer, at man skal til Raftsundet.

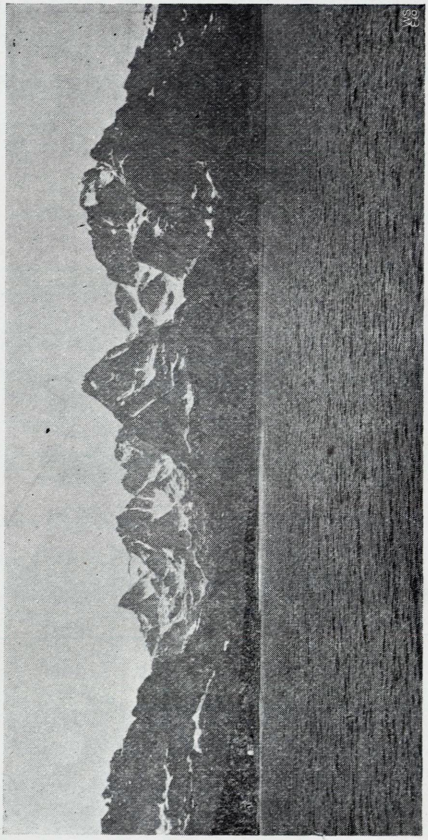

Digermulpanoramaet.

Ved indseilingen til Raftsundet besteg vi *Digermulen*, en svær kolle paa 1000 fods høide. En stegende varm tur op gjennem frodige bjerkelier, med den yndigste udsigt nedover bjerkeskogen og de grønne myrmarker og det solglitrende friske hav udenfor i syd, mens paa venstre side Digermulens i istiden afrundede og blankskurede hjørnerunding tvang stien til en stor omgaaende bevægelse for fra bagsiden af at føre os frem paa den flade top. — Den som kunde faa været her i ro, ikke et øieblik, men i timer, og prentet synet ind, baade helheden og de rige enkeltheder!

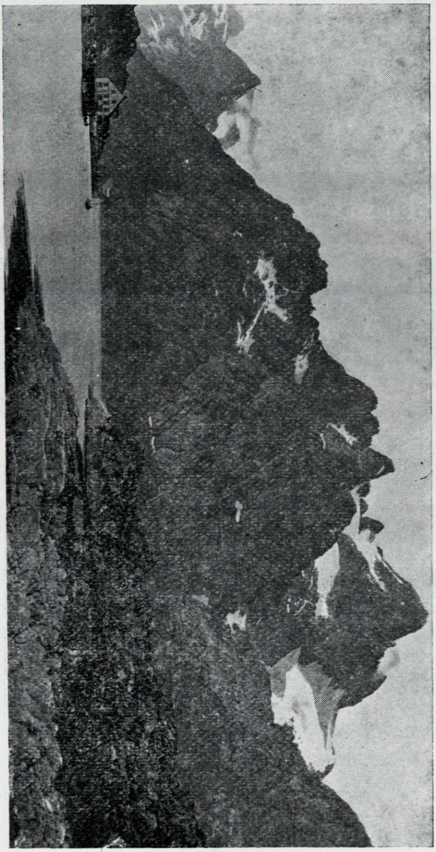

Raftsund.

Hindøens tinder faar man ikke ret se virkningen af fra Digermulen, da man her er paa fløien af dem. Til gjengjæld har man vestsiden af sundet ret imod sig.

Nede ved sundet grønnende lier, med hvide baand i af sne og bækker. Eller i bergfoden brat og svart dybe grydehuller, troldbugter med sjø i, — *Troldfjord* er en slig en. Lidt høiere oppe og lidt længere ind staar de forstenede trolde og luter over lignende gryder, fyldte af sne og blanksvarte tjern.

Op over lier og bugter og botner bygger sig slot over slot, med høie vægge og bratte tage og spidse gavler, og taarn og tagger og spir og pigger. Sneen i fonner og isen i bræ lyser fra fjeldkam og kløft.

Vend dig saa helt om, har du i øst, paa den anden side af Vestfjorden og Ofotenfjord, et mylder af sneede himmelstormere inde i Salten og Hammerø (Hammerøskaftet). Mange af dem er berømte lækkerbidskener for montanister. Her paa Digermulen er man dem prægtig nær, fra Svolvær og hid har de vokset betydelig.

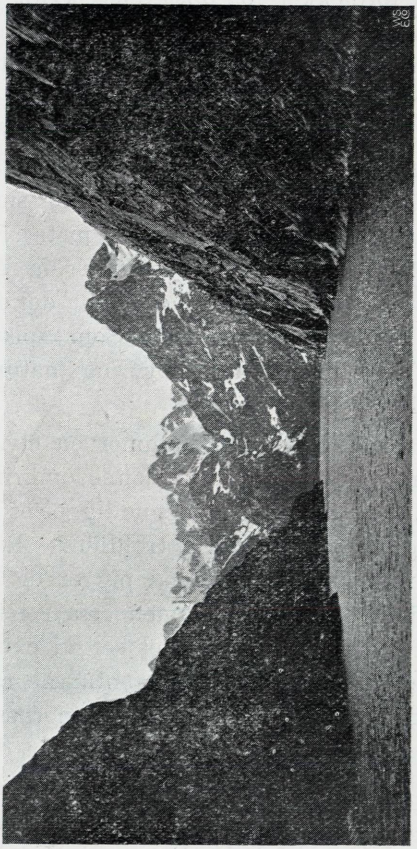

Troldfjord.

Man skal dampe gjennem Raftsundet en solblank dag, og helst i stillen paa strømroligt vand, i hvis speil damperen svæver frem som mellem to bundløse dyb, med de fine tinderader baade under og over vandspeilet.

Vi har alle inde fra vor barnelærdom „Brudefærden i Hardanger“ som en maalestok for indtryk af naturens storhed og høitid. Det samme indtryk, men større endda, gir Raftsundet, uden maler, uden digter, uden komponist.

I Raftsundet stikker damperen lige paa bergvæggen; hvor vil den hen? Ind til troldene? Ja netop, ind i *Troldfjord.*

Gjennem et indløb netop saa bredt, at „Nordland“ synes at kunne stænge det ved at lægge sig paatvers, stryger vi langs under en næsten lodret, høi fjeldmur af bare nakne gabbroen, isslidt og glat. Alle mand frem paa fordækket for opsigtens skyld, man maa lægge nakken nedpaa ryggen for at faa synsapparatet indstillet. Salutchefen prøver om troldene er hjemme, og troldene parerer øieblikkelig og langvarig med forskrækkelig larm paa skjolde og kjedler, og der er fuldt af dem bortigjennem alle fjeld. Her i disse vældige omgivelser, hvor alt er saa stort, at det store blir smaat, maatte jeg, om jeg vidste fjorden var 2000 meter lang, si, at den var f. eks. 500 for at være sandfærdig mod indtrykket. Vi kaster anker inderst inde, hvor der er plads til at vende, og holder middag her. Som spisesal betragtet er her ialfald dimensioner nok, og naturen selv i holdbare malerier paa væggen.

Nedtil fjorden skummer en elv. Vi skulde egentlig været i land og fulgt denne omkring og bag nærmeste fjeldkam. Der bag denne ligger et lidet, fjeldklemt vand med is paa, et rigtig troldhul. Himlende høie, næsten lodrette stentaarne med pigger og spir og vældige sneformer oppe paa kammene staar i tæt stimmel omkring dette ishul. Fra dækket ser vi over før nævnte kam de øverste etager af disse stentaarne rage op. Efter dette eiendommelige frikvarter i jøtnernes forstue stak vi igjen ud i Raftsundet til næste nr. paa dagens program

Hasseløen i Vesteraalen. Det er en ø, som har valgt sin plads med omhu. Øst-Vaagø i syd, Hindø i øst, Langø i nord. Det er den stolteste fjeldfavn nogen ø kan hvile i. Lofotens og Vesteraalens høieste tinder er med, som *Møsadlen* paa Hindø 1266 m. Paa den tindeomrammede, blaa fjord ligger Hasseløen som en grøn smaragd. Thi slig ser den ud, naar man fra

Raftsundet stævner mod den over Hasselfjorden. Indover de lange skraaninger en grøn, lubben frodighed af græs og løvskog. Her er lunt og ikke stængt, her er god jord i overflod, veier, telefoner, let fremkomst tillands og vands, sterk og voksende virksomhed. Øen er ogsaa et Eldorado for jægere og fiskere. Dens rypetrakter og fiskevand er berømte.

Den høie pælebrygge i *Melbo* sortner af mennesker, flaggene blafrer, musiken spiller. Den svære ekspeditionsbaad, tætstuvet med studenter, vinder langsomt ind til trappen. Det hjertelige velkommen der ropes fra bryggen, er besvaret af vore hurraer, med blottede hoder har vi sunget nationalsangen. Endnu er baaden ikke helt indtil, der er stille efter sangen, stille blandt alle de opadvendte ansigter nede i baaden, stilhed i menneskemassen deroppe paa bryggen, bevægethed under de alvorlige miner, fugtige øine i menneskegjærdet deroppe. Det er atter en af disse mødets stunder vi kunde opleve her nord, stunder, hvor de to parter fyldes af samme stemning, og føler hinandens stemning uden ordets hjælp. De følelser og tanker, som i slige stunder *maa* gaa en som en varm strøm gjennem brystet, de blev i vor færd — for at benytte et Bjørnsonsk vers — som tonen, der stille slynger sig gjennem det oplevede, som farven, der gynger fremover paa fjord og strand og fjeld.

„Det varme i folkets trang,
det sterke, dybe i dets sang,
her slaar det sit øie mod dig,
som netop det nu forstod dig
og gav for mødet, som det fik,
af al sin kjærlighed et blik“.

Ved trappen staar en mand med et par øine. Intelligens, varme, styrke gir de et indtryk af, som man ikke tviler paa, en staut skikkelse med den ro i hold-

ningen, raskhed i bevægelsen, frihed og bestemthed i væsen, som det er en nydelse at se samlet hos én mand. Det er den mand, hvis gjester vi har den ære at være, handelsmand Fredriksen i Melbo.

Vi toged ned gjennem et fladt og rummeligt, grønt, frodigt landskab, med nye huse og nette smaagaarde, frem til Fredriksens herregaardsmæssige hus. Gjennem husets store midtsal ud paa altanen. Det maatte være Fredriksen en tilfredsstillelse som vært at se sine gjesters ansigter, idet de fra hans prægtige stuer steg ud paa altanen. Et syn som maatte overraske: En frodig have med plæner, blomster og tætte trær og plaskende vandspring, derudenfor et parkanlæg, og derudenfor igjen som baggrund og ramme om denne kulturoase Hindøens og Øst-Vaagøs tindemure. Et vældigere havegjærde har jeg aldrig seet. Jeg har beundret det berømte alpepanorama i Romsdalen, der afslutter og omrammer udsigten fra Molde, men Melbohavens udsigt taaler en sidestilling, og vil i en henseende endog vinde. Mens Romsdalsalperne er i en afstand 5—6—7 mile og blir kun en del af udsigten, har Melboudsigtens tinder bare et sund mellem sig og den grøn-ø de danner ramme og baggrund til, nære nok til at man kan nyde i enkeltheder tindernes arkitektur, men ikke saa indpaa livet heller, at de klemmer og lægger skygge.

Selv en soldag og festdag faar man dog følelsen af, at her skal kræfter til for at bli herre i denne natur. Det er derfor en glæde at høre paa og høre om en saadan seierherre som Fredriksen i Melbo. Hans bedstefar Coldevin af den bekjendte nordlandsslægt fra Helgeland started handelsstedet i Melbo i beg. af det 19de aarh. Den nuværende eier blev 18 aar g. prokurist hos sin mor, og i beg. af nittiaarene overtog han selv forretningen.

Hvad den nu 36-aarige mand har sat igang af virksomheder, og selv dirigerer, det er en hel ramse: Han har æren af den første landstelefon i det nordlige Norge, et andelsmeieri for Hasseløens bønder, et uldspinderi med to filialer andetsteds i Nordland, saapefabrik, kaffetilsætningsfabrik, margarinfabrik, oljeklædefabrik, inde i Ofoten et teglværk og et kalkbrænderi, dertil dampskibsekspedition og et gaardsbrug med 12 husmandspladse og 50 kjør. Ogsaa tilhavs er han en foregangsmand, idet han ved anvendelse af fiskedampskibe søger at føre fiskeriet over i større og sikrere arbeidsbaner.

Den mands bedrift maa tilfredsstille selv en nordlændings trang til det usedvanlige, og den kan vise Nordlands bebyggende mænd, at der er flere virksomhedsfelter end det lunete hav at gi sig i kast med.

Den mand har ret til at si en lyttende ungdomsskare et par ord. Varmt og energisk talte han, om Nordland og Finmarken, om livskaarene heroppe, om opgaverne her laa og vented paa dygtige og varmhjertede mænd.

Og det burde ikke være usandsynligt, at der i mangen ung student i en saadan stund og foran en saadan mand vokser frem et spørgsmaal: Skulde jeg og kan jeg bli med her?

Gjælder det noget steds saa gjælder det her: „Her er sædejord nok, bare vi havde kjærlighed nok“.

Den som heroppe skal kunne ta kampen op, bære savn og taale ofre, maa eie i stort maal denne største af alle drivkræfter.

Og da maa ungdom til, for at kunne akklimatiseres her, slaa rod og staa, og ikke, som tit sker, flygte af post naar man blir kold paa fødderne.

Som sedvanlig havde vi snau tid, saa vi hverken

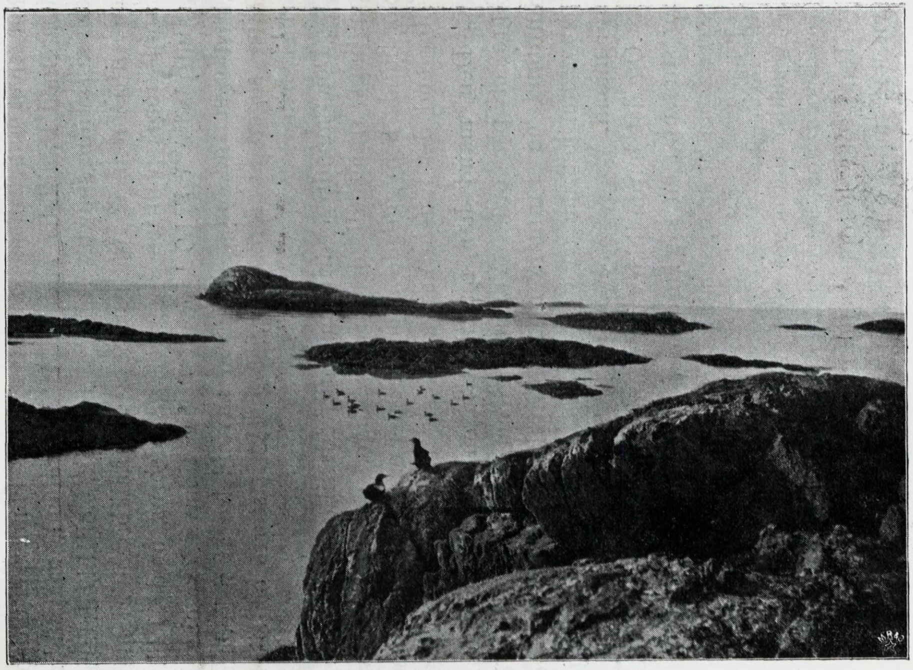

Andenæs.

kunde faa bese Fredriksens mange anlæg eller ta landeveien over øen til *Stokmarknæs.*

Her stor fest hos direktøren for Vesteraalske d/s, den dristige starter af den første og eneste hurtigrute paa Finmarken, direktør With. Her fik vi jo anledning til at takke for den elskværdighed, hvormed „Nordland“ var stillet til færdens raadighed.

Fra Stokmarknæs var ruten til havs udenom *Andenæs*, ud til fri horisont og midnatssol. Men der blæste en „kustorm“, som vi lurte os undaf ved at gaa tilbage Raftsundet om natten og nordover paa Hindøens østside.

De allerfleste sov gjennem Raftsundet, trætte af 24 indtryksrige timer. Men Raftsundet i natbelysning, man bør jo heller sætte pinder mellem øielaagene end gaa glip af en saadan afslutning paa et saadant døgn.

Det eventyrligste og righoldigste reisedøgn, ialfald i mit liv, og jeg synes jeg har krydset ganske bra omkring i Norges land. En dobbelt dag, der taaler Wergelands ord:

> Den hele dag
> var et gyldent vingeslag.

Næste dag fik vi erfare det almindelige veirfænomen her nord: efter en straalende dag kommer taage. I vind, taage, regnbyger og kulde damped vi nordover den hele dag, uden anelse om Thore Hunds *Bjarkø*, *Senjens* stolte tindeø eller Tromsø-indseilingen. En patriotisk Tromsøstudent var grædefærdig over sit hjemsteds mangel paa udseende. En rus, der vilde trøste ham, kom farende med det spørsmaal: Er Tromsø-damerne pene, men blev bidt af paa midten med en af ædel bitterhed dikteret forelæsning om hvad studenter syntes væsentlig at bryde sig om paa denne færd. Jeg vil ikke fortælle hvad Tromsø-studenten sa.

Lappeleiren paa den anden side sundet maatte sløifes paa grund af veiret. Til gjengjæld fik vi ofre længere tid paa *det arktiske musæum.* Her er med stor kyndighed samlet og lagt til rette en masse stof fra natur og folkeliv ved ishavets kyster. Musæets konservator og andre kyndige herrer viste studenterne om, særlig opmerksomhed vakte den lappiske samling. Af interesse var ogsaa en samling tværsnit af forskjellige træsorter i Finmarken. For den som bare jager udenom Finmarkens umilde kyst er det en utrolighed, at der inde i endel af fjordbygderne staar urskoge af undersætsige furustokker. De vokser nok ikke fort, men desto traustere. De træskiver der paa væggen saa ud som malm. En furustamme paa en halv alens tvermaal havde 431 aarringe. De laa saa tæt, at det blotte øie ikke kunde skille og tælle dem.

Byens omgivelser fandtes „altsaa“ ikke den dag. Byen selv saa vi ikke anderledes end paa veien mellem bryggen, musæet og ballokalet. Men nu havde man dog reist sig til en forestilling om, at Tromsø og Stavanger ligger ikke i nærheden af hinanden.

Der kom en afrigget, stilfærdig sjømandsfigur alene henad veien. Naar man selv har været gut i en sjøby og siddet og rigget skuder i sjømandshytterne, mens en hyggelig skraatobak la blaadis over „enderne“ fra hav og havn, saa maa man lægge ombord i en slig fyr. Det var en ikke gammel mand paa 76 aar, det stilfærdige i stemmen, det kortfattede i sætningen havde han vist havt bestandig. Naar man saa maa leve længe, miste meget, være alene, blir gangen sagte, naar der skal fortælles. Det var om sønnerne sine han fortalte. Han havde rede paa 1 levende og 1 død (skibbrud i norsk farvand). To andre sønner og sjøfolk havde han ikke hørt et ord om paa 18 aar. Den ene havde været flink til at skrive hjem, og saa med ét ikke et brev længer. De var nok „gaat med.“

Fra den gamles saga, som ikke er den eneste af den art i en norsk kystby, lige ind i et straalende bal i „nordens Paris.“

Den bekjendte hvalfanger Ingebrigtsen fra Tromsø havde indbudt færden til et besøg paa sin station i Troldfjord paa Rolfsø nordenfor Hammerfest.

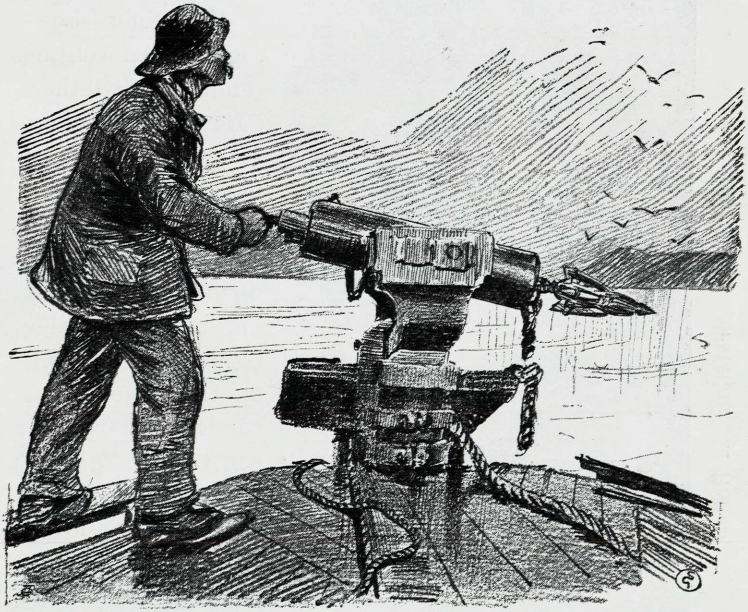

Skytteren paa bakken.

Fra et gyngende hav smat vi ind paa en blank lun bugt. Duften fortalte os straks hvor vi var. Hvalskrotter optrukne i fjæren til flensning, flensede hvalskrotter ude paa bugten, en slæber i færd med at bugsere disse til en guanofabrik i nærheden, trankogeriet nede ved stranden, mørkt, rygende og duftende, hvalbarder i mængder udover marken til tørring, længere oppe et rødt hus, en menneskebolig, den eneste her, hvor Ingebrigtsens familje bor fra januar til høsten, hele fangsttiden. Omgivelserne: lyng, sne og fjeldkoller, vi er nøiagtig paa stregen under 71de breddegrad, og ishavet er naboen.

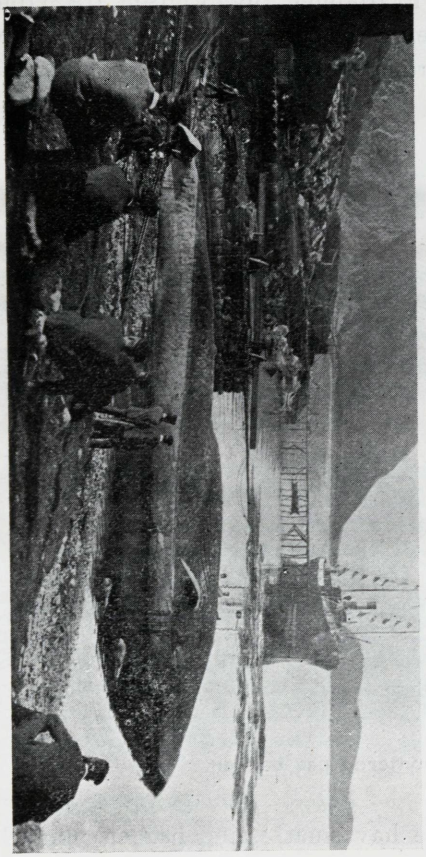

Ingebrigtsens hvaltangerstation paa Rolfsø.

Kapteinen modtog os med velgjørende kortfattethed i formaliteterne, og vi var med engang med i hvalbedriften, følgende den demonstrerende og fortællende kaptein om mellem hvaler og barder og spæk og tran, kjedler og tønder, harpuner og trosser, gigantiske greier til en jagt, der som idræt betragtet maatte tilfredsstille jøtner. Selv kaptein Ingebrigtsen synes at hvaljagten er der noget ved. Det er ogsaa sikkert, at han „staar godt“ til de omgivelser han lever i og den jagt han driver. Det er en prægtig ishavsbjørn, bred og brysk og rungende. Jeg kan tænke mig den mand ombord, ved harpunen, der det gjælder, da er det neppe flere ord end dem der trænges, og de skal lystres! Ombord er han selv alt det hvorpaa det kommer an. Han kan ta sin tørn paa 24 timer i træk, flakker som en hai over umaadelige havstrækninger, indtil 60 mil af land. Hans interesser er ikke blot forretningsmandens og den storstilede idrætsmands. Han er ogsaa en altid opmerksom og skarpsindig iagttager. I dr. Hjorts bog: Hvalfangst og fiskeri nævnes han tidt som kilde, med tilføielser af respektfulde adjektiver. Han er ogsaa hvalfangstens første mand siden Svend Føyns dage, den samme sterke natur, energi og praktiske, opfindsomme forstand, som gjorde Føyn til en banebryder. Og saa dette livsfrodige rungende humør, som stadig tar udløb i kvikke ord og i broddløs latter, som ikke er til at staa imod. Og det er en mand, som kan gi besked, greit, fyndig og fornøielig. Det var ogsaa en hagl af spørsmaal han skulde klare, han tog sig honorar i korte tordenbyger af godmodig latter, naar spørsmaalene blev for naive.

Svend Føyn førte hvalfangsten ind i ny bane ved sin granatharpun og ved anvendelse af smaa, sterke, letvindte dampskibe, hvalen bringes iland, og baade kjød og ben og spæk tilgodegjøres ved stationerne og guanofabrikerne.

Ved ilandbringelsen tabes imidlertid fangsttid, og især nu, da man maa streife saa vidt omkring efter byttet. Ingebrigtsens opfindsomme hjerne lod sig ikke stoppe af den vanskelighed. Han har lavet en pumpe og pumper luft ind i hvalens mave, sætter saa en stang med merke i paa hvalen og lar den drive, fortsætter sin fangst og henter efterpaa sine flydende rigdomme sammen og bugserer hele raden ind i Troldfjord. Det undrer en ikke, naar man af aarenes fangstjournaler ser, at Ingebrigtsen med sin éne baad kan fange optil det dobbelte af hvad andre faar ind med to.

Det er ikke smaa værdier en energisk hvalfanger trækker ind fra ishavet. Til julis begyndelse havde I. fanget 73 hval, deraf 27 blaahval. En blaahval er værd 3—4000 kr. Finhvalen (sildehvalen) er af mindre værdi, men udgjør dog hovedfangsten, der er mest af den. Den tredje vigtigste er knølhvalen, med knuder og børster paa den flade snude, og no'en umanerlig lange luffer. Knølhvalen er den eneste hval, som lider af lumskhed, naar den skal dø. Det kan ta en halv times tid for en hval at forlade dette liv. I almindelighed tar den forandringen med stoisk ro, kun i selve dødskampen kan den baske stygt, ja hive sig helt fri af vandet, og da holder man sig selvfølgelig undaf. Men før dødstrækningerne kan man stelle trygt med den. Undtagen med knølhvalen. Den ligger og agerer skjæbnehengiven og lurer paa baaden, og lar den nærme sig, og saa langer den ud med de lange luffer og en hale, som, hvis den traf — —.

Ved flod sjø trækkes hvalen ind til stranden, ved fjære sjø skjæres spækket løs i strimler fra halen af, og flenses af langsefter ved winsch og staaltauge. De lange remser hugges i kortere længder, slæbes ind paa loftet i kogeriet, hugges under en maskinkniv og glir ned i svære kjedler, og efter en række processer havner den som tran i store tønder, der gaar i handelen for 60—70 kr. pr. tønde.

Der laa en harpun i stranden ved siden af den sidste blaahval, et stort bæst, som 50 studenter steg oppaa og fandt magelig plads paa. Det er med en vis ærbødighed man ser det tilsyneladende enkle vaaben og tænker paa de aars arbeide, de mange mislykkede forsøg, de hundrede-tusener af kroner den kosted Føyn, før han fik sin idé udført som han vilde.

Harpunens bevægelige tværhager holder fast i dyret, granaten springer og gir i regelen en hurtig død. Naar hvalen „blaaser blod“ er den snart færdig. Er den kun truffet i kjødet, bærer det ivei med mer end dampskibsfart, selv om maskinen bakker, til blodtabet stanser den, eller en ny harpun har truffet den bedre.

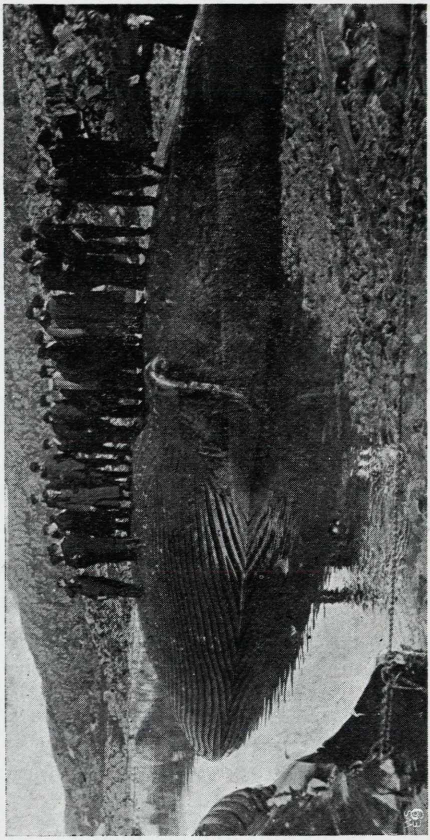

Hvormange studenter der gaar paa en hval.

Man maa ha nogenlunde roligt veir for at kunne jage, og kun indenfor 40—50 favne er hvalen paa skudhold. Harpunen kan ikke med skudsikkerhed trække den svære trossetyngde synderlig længer.

Fangsttiden er februar—september. I de to første maaneder knølhval, siden, naar lodden kommer, finhval, og efter loddefiskets slut ogsaa blaahval, seihval og knølhval.

Fiskeribefolkningen har i aarrækker og med stor ihærdighed ropt paa total fredning af hval. Thi hvalfangsten truer den med udryddelse, og det vil være og er allerede fiskeriet til stor skade. Thi, har paastanden lydt, hvalen driver stimerne fra havet indtil land, og inde ved land jager den stimerne ind i fjorde og viker, saa der kan stænges med not, og naar hvalen gaar i silden, løber denne lettere paa garnene, og skreien bider kvikkere til, naar hvalen rører i loddemasserne.

Desuden er hvalerne havets herolder, der varsler de indsigende rigdomme. Naar de store hvalgrinder kommer og hvalblaasten sees — „hvalbrug“ og „syner“, da ved fiskeren hvad der er paafærde. Uden veiledning af disse „syner“ vilde mangen rig fangst være ugjort.

Og naar dette fiskeskræmsel russekobben i de senere aar er optraadt i myriader, sætter fiskerne ogsaa denne ulykke i forbindelse med hvalens forsvinden. Thi med hvalerne fulgte spækhuggeren, og for spækhuggeren flygted kobben.

Dertil følgende argumenter: hvalfangerens skud skræmmer fisken fra land, blodet fra hvalen og affaldet fra fabrikerne forpester sjøen og fordriver fisken.

Den videnskabelige havundersøgelse har imidlertid reduceret fiskernes klagepunkter adskillig. Det er forlængst bevist, at hvalen er ikke primus motor for sildens og loddens vandringer. Primus motor sidder ikke i hvalen, men i sildens og loddens rognsække, som længes ind til sandbunden.

Derimod er det erkjendt, at hvalen ved at „sætte røre i sjøen“ kan fremme garn- og juksefisket, og at den ofte er til nytte som varsler.

Af denne grund, og af ingen anden er hvalen, d.v.s. finhvalen, til nytte for fiskeriet.

De planktonædende hvaler har nemlig intet med fiskevandringerne at gjøre.

Derfor anser dr. Hjort (i sin bog: Fiskeri og hvalfangst) total fredning af al hval for upaakrævet, og foreslaar han, at *finhvalen* fredes i aarets fem første maaneder. Derved vil al hvalfangst i loddetiden være forbudt, og en stor procent finhval undgaa at bli skudt. Ligeens afvises spækhuggerens rolle som kobbefordriver. Det er ganske andre og vældigere naturforhold end nogle spækhuggere, som afgjør kobbens vandringer. Det er hverken hvalspæk eller sæl som er hovedretten i spækhuggerens menu, den er først og fremst fisk og sild. Hvalfangerens skud, hvalens blod, fabrikernes affald er argumenter, der minder om den tid, da de første dampskibe maatte omlægge sine ruter for ikke at skræmme fisken.

Totalindtægten af hvalfangsten i Finmarken er jo meget vekslende fra 1.3 mill. til $^1/_2$ mill., men det er dog betydelige summer, som ved en totalfredning ikke vilde komme landet tilgode.

Totalfredningen vilde vel heller ikke kunne stanse hvaljagten udenfor sjøterritoriet, og hvalfangerne vilde vel føre hele sin bedrift til havs, ogsaa sine stationer, og la sin fangst komme udlandet tilgode. Stemningen er vistnok bitter nok til det.

Hvalfangstens saga viser dog, at uden nogen fredning er hvalfangsten om en tid bare en saga.

Fra 1669 til 1778 sendte hollændere 14 000 skibe paa hvalfangst og tog 57 000 grønlandshval. I 1697 laa i en af Spitsbergens fjorde 192 skibe med 1888 hval, og hver grønlandshval er værd 40—50 000 kr. Men der, hvor før hundreder af skibe tog 20 hval hver, kan nu 1 skib flakke en hel sommer uden en hval. Det er grønlandshvalens historie.

Svend Føyn fanged mest blaahval, nu er den snart en sjeldenhed. Østhavet, Varangerfjorden er tømt, station efter station vestover er blit nedlagt. I 1887 34 skibe, i 1901 bare 19.

Nordkap. Fra den lune Troldfjord lige tilhavs, ud i Ishavets lange dønninger med lange timer for mange. Mod Nordkap. Nordkap er jo ikke Norges nordligste punkt, det er Knivskjærodden et stykke i vest, en lav, uanselig odde og et navn, som ikke „gjør sig“. Nordkap derimod har baade i navn og udseende ganske andre betingelser for at gjøre sig gjældende. Nordkap. En truende, trodsig bastion med mørke, 900 fod høie mure. Selv en professionel tindestiger vil mønstre dem med respekt.

Nordkap badende sin trodsige mur i midnatssolens lys, med havet i glatte, dovne, gyldne dønninger om sin fod, det er jo det Nordkap turisterne søger.

Nordkap i rygende skodde med silende væde nedover de svarte, opskaarne vægge, med brændingens drøn og skumbræmmen om sit mægtige bryst, det er et andet Nordkap, i det Norge Bjørnson tegner:

> Landet som omkring sig skuer
> og med hav og høifjeld truer,
> vinterkoldt og sommerblegt,
> korte smil og aldrig vegt.

Skulde vi nogensteds paa vor tur faa billedet ogsaa af dette Norge, maatte det være udenfor Nordkap; thi her mødes hav og høifjeld, og ingensteds virker vort kystfjeld steilere, mere mandig barskt og ubetvingeligt i sit udtryk end her, og heller ingensteds er der et hav af en saadan ærefrygtindgydende vælde som her. Det er her som hav og fjeld, idet de mødes som ingenandetsteds i uforsonlig trods, netop fremhæver hinandens kraftige karakter.

„Nordland“ ankred op paa den korte bugt under opstigningspladsen og satte ladning efter ladning iland af temmelig blegnebbet beskaffenhed. Stemningen var hos mange bestemt ved endnu herskende mellemgulvsfornemmelser, men iland og op skulde man, selv om man, som jeg saa en gjorde, maatte stanse i bakken for at fortsætte sjøsygen bag om en sten.

Midnatssolen viste sin tilstedeværelse ved at kante nordhorisontens skyer med ildfarver, men midnatssol, som led i programmet, blev vi snydt for. Nogle øieblikke efter den meget bratte og velgjørende opstigning, satte ishavstaagen ind og gjemte det hele. Nu og da, her og der tyndedes de ud de drivende skoddeslør, og man saa et øieblik eller to nedpaa det graablaa hav, som storladent, mægtigt drog sin rolige aande dernede. Her stikker en holme nakken op af havet og taagen, havet, den smidige, vældige bryder, tar i prøvende leg sine nakketag paa den, men tagene glir af paa den runde skaldede nakke; her stikker en odde sit furede fjæs ud; — øieblikſbilleder, og saa er det hele rum igjen bare en graa, tyk, sur masse. Stiger man ud paa plataaets kant (forsigtig!) hører man havets brumlen dernede.

Ved Nordkap er vi omtrent midtveis paa Finmarkskysten, 30 mil har vi bag os, og 30 mil frem til Vadsø.

Siden Kjølen er sunket i havet ved Hammerfest, er kystens karakter blit en ganske anden. Den vestnorske tindekyst vi fulgte i Nordland, Tromsø og Vest-Finmarken gaar over i det østfinmarkske fjeldplataa af forholdsvis liden høide (2—300 m.), ovenpaa ganske fladt eller svagt bølget, og bratte murvægge mod havet. („Næringer“). Nordkap er typisk.

Fjeldet er ikke som ellers i Norge grundfjeld af granitiske bergarter, men er væsentlig nyere lag af sandsten, kvartsit og lerskifer. Lagene er foldede og satte paa kant, man skulde derfor vente en urolig overflade. Men en vældig høvel har engang høvlet stenbølgerne til en jevn overflade.

Dr. Reusch sammenligner Finmarkskysten med en chokoladeplade, som der er bidt af, og sammenligningen er træffende. Havets brændinger har ædt godt i kanterne. Ingen skjærgaard værner landet, det unaadige ishav staar lige paa, og indad de svære gab i kystmuren jager skodden, stormen og sjøgangen uhindret ind ad Øst-Finmarkens brede, retskaarne fjorde: Porsangerfjord, Laksefjord, Tanafjord og Varangerfjord. Disse store fjorde kløver kystlandet op i store halvøer, øde, ørkenagtige strækninger.

Noget mere ørkenagtigt end Varangerhalvøen er vist ikke at finde i Norge. Milevidder af grusørkener og snaufjeld. Paa nordsiden et fladt plataa, som uden synderlig sænkning gaar lige hen til kanten, den bratte mur mod havet. Forbjerg ved forbjerg stikker som bratte brune stavne frem i havet i det uendelige, — og udenfor det ensomme hav. Paa østsiden mellem Vardø og Vadsø er kysten langheldende lav.

Naar den mørke, nakne strand og havet stemmes i harmoni ved hjælp af graaveir, saa virker det ikke fortryllende i gjængs forstand, men indtrykket glemmes ikke. Naturens faktorer er faa heroppe, men store og uafladelige, og virkningen derfor betagende. Det smukkest skrevne i Keilhaus og Reusch's skildringer fra Finmarken er netop skildringer af deres ensomme timer i disse Finmarkens ødeste ørkner.

Inde paa Varangerhalvøens mosefjeld flakker 20—30 000 rener omkring. Om høsten trækker de indover bort fra halvøen. I gamle dage trak de indover den finske grænse. Men den finlandske bumand vilde ikke vide af lappens renflokke, og saa kom grænsespærringsloven i 1851. Ifølge den tar den finske lensmand hver 10de ren, som kommer ind paa finsk grund. Holde renen igjen naar den trækker er ingen let sag, og til lappens skade var nok den finske lensmand ikke altid stiv i decimalbrøken, der fortælles ogsaa, at finlændere drev lappens rener indover den finske grænse i kløorne paa den finlandske decimalbrøk og skadeserstatninger. Der for mangen rødøiet, forgræmmet lap og stirred efter renerne sine og saa sig aar for aar mer og mer forarmet. Den norske stat gjør ikke anden gjengjæld end at mulktere den fremmede lap, som ikke inden en rummelig frist har bragt sine rener tilbage.

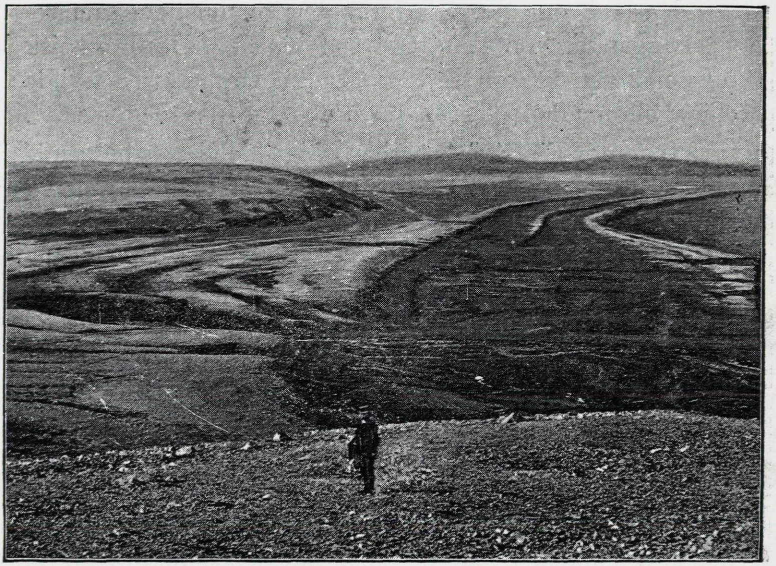

Østfinmarkisk landskab ved Vardø.

Nu tildags, naar Varangerhalvøens rener er færdig med sit sommerliv og trækker indover, kommer den foreløbig ikke længer end til *rengjærdet* mellem Varangerfjordens ende og Tana. Staten satte det op i 1860. Her ved gjærdet kan eierne finde og samle sine dyr og merkekalvene. En dag i november, efter det første snefald, slippes alle de klaprende tusinder paa engang gjennem gjærdet. Nu er det meningen de skal holde sig inde paa den smale strimmel norsk land mellem Pasvig i øst og Finland i vest. Her har renlapperne fremdeles en brysom vagt og jagt og mister ofte hundreder af ren til den finske lensmand.

Rusland og Norge overholder sig imellem grænsespærringen paa en mindre streng maade. Baade russisk og norsk ren kan passere grænsen uden mulkt, det vilde ellers blit uudholdelig for grænseboerne paa begge sider.

Indenfor Finmarkens ørkenagtige halvøer er bølgende vidder af mosefjeld, her og der spættet af myrer og tjern og sjøer, og gjennemslynget af et elvenet, hvis største præstationer er de betydelige elve til Alten, Tana og Pasvig. De har langsomt fald og stor vandmasse. Fra *Karasjok* langt inde i bunden af Finmarken, 25 mil i baad ned ad den vældige, rolige Tana, den tur skriver vi ind i vore ønskers bog. I samme bog indfører vi ogsaa en tur fra Alten til Karasjok, men det skulde helst være i mars maaned med en galen ren foran pulken, og lapper i viltre kjærriser foran og efter.

Herinde er lappen i sit rige, her er ingen bumandsmark at komme i konflikt med, ingen eiendes ret at ta hensyn til, her er *Fin*-marken. I Finmarken kaldes ogsaa lappen helst for *fin*. Det er hans rette navn, lap er et klængenavn paastaaes det af folk, som burde vide besked. De nordmænd, lapper og kvæner jeg udspurte om dette erklærte, at det havde de aldrig hørt, at lap var et klængenavn, et navn lappen ikke likte. Derimod hørte jeg, at *kvænen* liker ikke sit navn. Kvænen bodde i det gamle Kvænland, men blev undertrykt af beslægtede *finlændere* (kareler?), som altsaa ikke liker at kaldes kvæn. Altsaa: lappen er fin, og kvænen er finlænder. Det som er ret maa de lærde vide. Seminarrektor Qvigstad anraaber vi om besked. Den mand er vel høi nok instans i det spørgsmaal.

Paa kartet ser man, at hele det nordlige Norge til langt ned i Nordland med de tilsvarende dele af Sverige har været lappens land, „Lappland“. Bare langs kysten finder man i Finmarken og Tromsø norske stednavne. I det indre er alle fjelde „varre“, alle sjøer „javre“, alle elver „jokka“. Mon norskhedsbaptisterne har tænkt paa dette? Stakkars lap, hans eget sprog er dødsdømt paa hans tunge, men hver gang fjeld og elv og sjø blir nævnt klinger vemodige levninger igjen, vemodige lyd fra en paradisisk urtid, da hans fædre i fjeldets navn paakaldte hjælpens aander: „Gedge olmutj! passe gedge vækjet!“ Stenens væsen! hellige sten, hjælp mig!

Det første trin op i kulturens trappe er jo at nomaden blir bumand. Den forvandling er nu lappens fleste tusinder færdig med. Mon forvandlingen for lappens vedkommende er kultur? Mon sjølappen i jordgammen, i hytten maa veies op med tyngre kulturlodder end hans frie frænde paa fjeldet? Han overgaar ham i fattigdom, men fattigdom er et daarligt kulturmiddel. Men man faar haabe, at forvandlingen fra flytlap til bulap med tiden kan bringe muligheder for den fremgang som nok kunde trænges. Af Finmarkens 10 000 lapper er der kun 1 000 flytlapper.

Fjeldlappens dage er vistnok talte. Det indre af landet har han, men om somren vil hans rener til kysten. Naar de myggeplagede, græssultne dyr faar tæften af sjøen, er de ikke til at holde, da vører de hverken hujing eller hunde, og de kjender ingen love om forskjellen mellem dit og mit, det bærer afsted ind i bumands eng og ager. I den konflikt, som heraf opstaar mellem renlap og bumand, maa staten ta den fastboendes part. Jo mer kysten bebygges, des værre blir det for lappen at klare sig. Overalt gjærder og stængsler, forbud og ret, bøder og straf. Stakkars lap! Læren om den sterkeres ret er en sur drik at faa tvunget i sig.

Fjeldlap og bjørn skulde fredes, staten betale den skade de gjør. Vi kjender ligesom roden er frisk i os, saa længe gamle Norge huser disse oprindelighedens væsner.

Der var engang et *„Finmørkr“*. Paa *Kjølsnæs* østenfor Tanafjordens havkjæft stod *finkongens* slot. Stort var hans rige. Fra Malangen til Hvidehavet og til Finske botten. Og stort var hans ry. Haalogalands drot sendte sin datter at lære trolddom af finkongen. Den sidste finkonge havde en solfager datter. Saa ved vi resten. Hun elsked. Og det er et geografisk faktum, at jo længer nord des hedere er kjærlighedens ild, des rødere er dens veie. Finkongen lod jo hovedet afslaa paa den hemmelige elsker. 10 aar efter kom den røde hævn. 10 tønder guld bød finkongen, men han maatte bøde med det røde blod, og hans slot røg i aske.

Saa skiltes hans folk i tre strømme: langs havets strand, indefter elvenes bredder, indover fjeldenes vidder.

Og sidenefter, i hundreder aar, løsned i øst stykke paa stykke udaf det gamle rige. Og indover resten for skattekrævere fra tre riger, saa den arme lap vidste ikke rede paa hvem der egentlig havde landet. Russerne tog Murmans- (Normans) kysten og Sverige blev trængt tilbage fra Ishavet. Først i 1751 blev grænsen ordnet med Sverige, og først i 1826 blev de tidligere norskrussiske fællesdistrikter endelig delt.

Finmarkens historie er en lang lidelseshistorie. Først revet i tre stykker, saa udsuget af skattekrævere og plyndret af russiske røvere. Ikke alle norske skattekrævere gjorde saapas nytte for skatten som Thorolf Kveldulfsøn, han tugted russerne og kareler ganske dygtig for deres røvertogter i det norske skatland.

Engang indenfor det 14de og 15de aarhundrede havde Finmarken en guldalder. Handelen var fri, og befolkningen omtrent saa talrig som nu. Bare paa Magerøen var 8 kirker.

Men saa kom monopolernes tider. Det ene handelsselskab efter det andet fik monopol paa Finmarkshandelen, altid til Finmarkens skade og oftest ogsaa til sin egen ruin. Regjeringen maatte ofte overta de forpligtelser, selskaberne rømte i fra, men staten magted heller ikke at hindre elendigheden.

Følgen af disse forhold var en sterk udvandring. Befolkningen minked ned til nogle faa tusind.

For at bøde paa dette igjen fandt regjeringen paa at gjøre Finmarken til et norsk Sibirien (Kristian V's lovbog). Grovere forbrydere, tyve, skjørlevnere sendtes til Finmarken for at „peuplere“ (befolke) fiskeværene.

Resultaterne af denne peuplering vakte snart sterk misnøie i Finmarken. Regjeringen stansed derfor deportationen til Finmarken, men lod den isteden gaa til fiskeværene i Nordlandene. Først i 1810 blev fiskeværene fri for denne statens folkeformeringsmetode.

En anden forandring (af 1788) gav indflyttere bl. a. særrettigheder ogsaa den, „at de skulde være aldeles fri for forrige kreditorers fordringer og tiltale.“ Det var nu ikke mors bedste børn som kom ad den vei heller.

Embedsstanden i dette Sibirien var heller ikke altid for sine dyders skyld kommen didop. Allerede i Kristian IVdes dage blev studenter, der havde forseet sig, dømt til at være prester i Finmarken.

Fra 1789 blev Finmark-handelen git fri og tre kjøbstæder oprettet: Hammerfest, Vardø og senere Tromsø. Samtidig blev Finmarken eget amt og fra nu knyttet fastere til landet.

Men den fremgang som nu begyndte fik et knæk ved krigstiden i begyndelsen af det 19de aarhundrede, og i tiden omkring og efter 1814 kom Finmarken foreløbig saa omtrent i glemmebogen. Befolkningens antal gik saa sterkt tilbage, at den i 1825 ikke var større end i 1801, 7 000.

Men fremgangens spire var det hin komite havde nedlagt, en vinterrugens sæd, som taalte vente under is og sne. I 1885 var befolkningen steget til 30 000. Det taler. Heraf udgjør nordmænd halvdelen, af resten er 5 000 kvæner og 10 000 lapper. Storindvandringen af kvæner foregik omkring midten af det 18de aarhundrede. Kvænen har vel ikke befordret nordmandsindvandringen; fordrageligheden mellem de to racer var længe paa frysepunktet, men kvænen skal ikke lastes fordi han mange steder har gaaet foran og ved sin nøisomhed holdt ud, hvor nordmanden vilde git op. At kvænen sommesteds har kunnet „fortrænge“ nordmanden, er ikke at laste kvænen, men nordmanden for. Nordmanden er udrustet med ligesaa gode kræfter og evner som kvænen, men kvænen er nøisom og seig, det er den arv som Finlands arme land ved sin natur og sin skjæbne har langsomt lagret af i sit folk: evnen at taale.

Ved Kaafjord gruber i Alten var de norske arbeidsfolk ikke til at ha med at gjøre, trods det engelske kompanis rundhaandede maade. Men saa kom kvæner. Det gik. Der blev en stor kvænbygd i Alten. Det er kvæner, som har indført kornavl der.

Finmarkens befolkning er fremdeles ikke over 30 000.

Det er 0,6 menneske pr. km.² Det er ikke overbefolkning. Der er nok at høste af baade paa sjø og land. Finmarkens fiskehav er utømmeligt. De statsunderstøttede fiskeriforsøg har vist det. Men befolkningen er vant med otringefisket ikke langt fra land, og det lønnende og sikre storfiske maa drives langt tilhavs, men denne nødvendige omlægning af bedriften fra aaben baad til dækket fartøi, fra kystfiske til havfiske, den er kun i spæd begyndelse.

Til dem, som kunde ha erobrerlyster paa landjorden, har staten 220 000 km.² dyrkbar jord til raadighed. Staten forærer nyrydderen jord, og frit tømmer frit fremkjørt og nogle tusinder kroners laan rentefrit i 10 aar, siden en lav rente.

Men — det frister ikke.

Samtidig gaar der udaf vort folkefattige land en udvandrerstrøm paa 20—30 000 unge, sterke mennesker, der stuver sig ind i overbefolkningen og konkurrencen i Amerika. Der har vort „fattige“ land raad at skjænke bort til Amerika 20—30 mill. dollars om aaret, mens herhjemme ligger $^4/_5$ af Norges dyrkbare jord hen til ingen verdens nytte. Hvorfor?

Hvis Norges 2 mill. var kvæner? eller dansker? eller kinesere? Bare ikke nordmænd.

End vi pædagoger, som sidder med Norges fremtid foran vore fødder, kan vi gjøre noget her? End om skolemestrene Norges land rundt fortalte om disse ting, ogsaa om Finmarken, fortalte barna og de unge i ungdomslagene nyrydderhistorier om taalmod og seir af norsk mand paa norsk grund. Det kunde slumpe, at erobrerdrømmene vendtes nordover. Fortæl om nyrydderen i Alten og om den kjække konen hans, som ikke misted modet, da manden i selvopgivelse satte sig hen i berget for at dø, fortæl om den ufortrødne, altid færdige foged Holmboe i Tromsø, hvis store mindesmerke er Maalselvedalens kolonisering af østerdøler, fortæl om jorddyrkerne i Sydvaranger.

Endnu et folk spiller en rolle i Finmarken. Russerne. Heldigvis en anden rolle end i de gamle røvertider. De gemytlige storskjæggede russere er velsedde folk i Finmarken. Det er dem, som forsyner Finmarken med mel. I alle vær og byer ligger russernes lodjer og skonnerter og sælger sammalet rugmel i bastmatter paa 144 kg. for 14 øre pr. kg. Oftest er handelen en byttehandel, mel for fisk.

Efter handelens frigivelse fik russerne i 1796 lov at handle direkte med fiskerne i 6 uger om somren, makketiden. Det er den tid fisken hænger paa hjel til tørring, den tid den ogsaa resikerer ødelæggelse ved mak (mark). Deraf „makketiden.“ Ved lov af 1874 udvidedes makketiden fra 15 juni til 31 september. Udenfor den tid kan russerne handle kun med norske handelsberettigede. En lov russerne forstod at omgaa ved at betale en nordmand et par hundrede kroner for at løse handelsbrev og brugte saa denne straamand som mellemmand. I 1882 fik vi en udskibningslov som gir den der forædler en vare ret til ogsaa at udskibe den, udlændingen mod toldklarering, som russerne omgik ved at foreta fiskeforædlingen ombord.

Dette jeg her fortæller har jeg væsentlig fra fiskeriinspektør Sørensen, der kom ombord i Vardø og holdt et tætstuvet foredrag om Finmarkens udvikling og om russehandelen.

Inspektøren fandt ikke de nuværende tilstande heldige. Der er i Finmarken skarp strid om russehandelens ordning. Fiskerne liker frihandelen og det direkte salg til russerne. Og de nøisomme russere kjøber en stor del af den slags fisk, som uden russerne liden handelsværdi vilde ha.

Flere og flere russere kommer, med store, nye skonnerter. Men nordmændene sydfra holder sig væk, reisen op til Finmarken falder for dyr. Følgen heraf er lave fiskepriser. Russerne er ogsaa fri havneafgifter, og da de forædler sin fisk ombord, gaar nordmændene glip af forædlingsindtægterne, der for rundfisk er 30 % af værdien, for tørfisk 80 %.

Udlændingerne bør ikke udestænges, men heller ikke favoriseres. De bør heller betale lidt mere afgift end de norske; thi nu kan udlændingen kjøbe, tilvirke, udskibe billigere end norske, eller ogsaa faar russerne tillade nordmændene at sælge i Rusland uden den store told der. Russerne er nemlig fri told i Hvidehavet. Der kan bli tilbagegang for Finmarken, om ikke disse spørsmaal snart løses, mente fiskeriinspektør Sørensen.

En endnu ældre, endnu større og endnu uløst sag er

Finmarkens fornorskning.

„Enhver fugl synger med *mit* neb“, sa kjærringen. Det er ogsaa mor Norges princip i Finmarken. Maalet er: paa norsk grund kun norsk sprog. Men der findes en meget ældre sats end kjærringens, nemlig den: enhver fugl synger med *sit* neb. Sammenstødet mellem disse to principer har git historien mange floromvundne navne: Slesvig, Elsass, Polen, Finland. Der er bare én instans i det spørsmaal, og det er *magten.* Frivillighedens vei er for langsom, ogsaa i Finmarken, derfor er den vei nu helt forladt, og man gaar paa med magt og midler, midler og magt, et vistnok velkjendt slagord ogsaa her tillands.

Om kvænens og lappens hode vil man ikke knytte noget svært tykt flor. Thi: kvænen er indvandret og indvandrede folk faar bytte sprog uden tragiske miner, og lappen? ja lappen frakjendes enhver kulturmulighed indenfor sit eget sprogs fængsel, først i det norske sprog vil han kunne finde leden ud til kulturens gosen. Om dette er saa, ved ikke jeg, jeg kjender hverken lappen eller hans sprog.

Men nu er maalet et *norsk* Finmarken, og da maa kvæn og lap føres did, at de føler sig som ansvarlig parthaver i norsk kultur. Og midlet dertil er, at kvæn og lap baade tænker og taler paa norsk.

Dette blir i første linje en skolens sag, folkeskolens og ungdomsskolens. Men i dette vidtstrakte, tyndtbefolkede, veirhaarde, vintermørke land har skolen større naturvanskeligheder at kjæmpe med end noget andet sted i vort land. Forsømmelsesprocenten for Finmarkens amt viser det, den er akkurat dobbelt saa stor som landsprocenten. I enkelte kredse endog optil 30—40 %.

Dr. Reusch, der skriver herom i 1895, ser ikke videre lyst paa skolens resultater, der slet ikke svarte til det store og ihærdige arbeide. Tildels har lappisk og kvænsk nationalfølelse stillet en seig modstad, tildels har vanskelighederne med at faa kundskaber i børnene ved hjælp af norsk som undervisningssprog været saa store, at lærerne fristes til, for dog at faa lært børnene noget, at gi norsken paa baaden og bruge børnenes sprog.

Men gjældende instruks af 1898 stiller sig bestemt mod dene tilbøielighed. Norsk skal være undervisningssproget i alle fag, kvænsk og lappisk kun tilladt som sidste nødmiddel, naar enhver forstaaelse ellers er uopnaaelig.

De som vil sætte sig nøiere ind i skole- og sprogforholde i de blandede sprogdistrikter i Tromsø stift, henvises til st. pr. no. 2 afdeling B 1901—02 med bilag, udarbeidet af skoledirektør Aas. Dennes beretning af 1899, sammenholdt med direktørerne Killengreens (1885) og Hertzbergs (1877), viser fremgangslinjen.

For tiden er af Finmarkens 130 skolekredse kun 15 ublandede norske kredse, i 47 kredse er der ikke et eneste barn fra ikke norsk hjem som ved optagelsen i skolen kan eller forstaar norsk. Det gir et udgangspunkt for at dømme om, hvad skolen endnu har at begynde med.

Men saa resultaterne? Dem foreligger der ingen statistik om i tal. Men ifølge Aas lader det til at „kursen nu er den rette“ og paa mange steder „farten upaaklagelig“.

„Der hvor for 10 aar siden ingen kunde norsk, der tales det nu af hele den yngre slegt“.

Staten bevilger klækkeligt til Finmarkens skolevæsen, men endnu er det høit op og langt frem. Amtet har nu faaet egen skoledirektør, og det vil sikkert gi norskhedsarbeidet mere fasthed og fart. Men uden en stabil, dygtig lærerstand vil alle paakostede midler monne lidet. Rigtignok er lærerlønningerne i Finmarken af de bedste i landet. Men det er jo ikke noget argument for at de er gode nok. Den stadige udvandrerstrøm af lærere fra Finmarken viser, at lønningerne maa gjøres bedre, hvis man vil faa de bedste kræfter til at holde stand. Thi Finmarkens skolestuer og Finmarkens vintre kan blege en mand. Og saa maa læreren faa jord at grave i og hyggeligt hus at bo i, hus, ikke æsker. Dernæst nævnes smaabarnskoler og internater, hvor børnene kan holdes indtil hele aaret, aftenskoler og amtsskoler. Der har været én, nu er der én til, men der trænges flere. Ungdomsskolen har netop i Finmarken fremfor noget andet steds i landet en national kulturgjerning at øve. Folkeskolen har i sin sprogundervisning git den form som ungdomsskolen skal fylde med den norske kulturs levende indhold.

Det er ikke blot kvæn og lap, men ligesaafuldt den norske ungdom i Finmarken, der trænger den vækkelse, som netop ungdomsskolen kan gi.

Der siges om den norske befolkning i Finmarken, at den er ikke med endnu i det norske folk, den er kun en almue, hvis nationalbevisthed sover under et tykt lag af det russiske mel. Det er væsentlig embedsstanden og skolemestrene som er norskhedens værn og fæste i denne vor unge landsdel. Men netop i de unges sind kan skolemesteren bygge Norge et fæste sterkere end Vardøhus.

Time efter time, den ene som den anden, mil efter mil furer damperen frem over det graablaa, glatte hav langs Varangerhalvøens ensformige kyst. Mættet og trættet af tinder og fester er det formelig en behagelighed, at kysten ikke længer gjør krav paa en uafladelig spændt opmerksomhed. Man gir mer agt paa havet. Her er ogsaa havet et og alt, det magter ogsaa at være solo. Det har vidde og vælde og røst.

I stillen idag ligger havet graablaat og glat, du glemmer blæsebælgen derude, fordi havet idag ikke rører sit orgels pedaler. Men se paa kysten derinde, den er ligesom lave, lutne, mørke og rynkede bjørnepander, hvorunder er tusinde vagtsomme øine, de kjender havet, de ved hvad der var og hvad der kan komme.

Men idag er havet som blankt mørkt staal. Og seien „gaar“ og baadflokken tætner, og store sneskyer af sjøfugl stiger og synker, spredes og samles, og følger de lunete stimers gang.

Havet er og blir Finmarkens et og alt. Bare loddefisket sysselsætter 10—18000 mand, og værdien af al havets fangst er omkring 5 mill. kr. Lodde, torsk, sei, sild, hyse, uer, kveite, haakjærring, kobbe, hvalros og hval er den væsentligste fangst. Der fiskes hele aaret i Finmarken. Dels kystfiske, dels bankfiske. Vinteren og vaaren foregaar loddefisket, d. v. s. det er den to aars gamle Finmarks-torsk, der fanges mens den forfølger lodden. Lodden fanges til agn. Sommer og høst fiskes sei, torsk, hyse, kveite, uer o. s. v. Loddefisket er det største, men ogsaa det mest variable, fra under 3 til over 23 mill. torsk, fra et aar til det næste kan det svinge saa sterkt.

Finmarkshavet har mange praktiske opgaver for havvidenskaben, mange uløste gaader. Havforskningens resultater vil vistnok komme fiskerierne tilgode i en grad som fiskerne ikke har anet. Naar lovene opdages for alt havets liv, ligefra de mikroskopiske alger til de mere synlige hvaler, lovene for havvæsnernes levesæt og vandringer, da vil forhaabentlig fiskeriets methode kunne ta saadan nytte heraf, at det lunefulde og uberegnelige vil forsvinde, og folkets bedrift paa havet ikke længer være hasard, men en næringsvei, hvor udbyttet kan beregnes efter indsatsen af dygtighed og kapital. Et viser sig allerede nu: det nytter ikke bare at ligge og vente paa fisken, man maa indrette sig paa at kunne finde og følge de flyttende stimer, men da duger ikke det gamle stel, da maa Finmarks-otringen og juksefisket afløses af dækkede fartøier, dampskibe, line- og garnfiske. Men dertil skal kapital, sammenslutning, organisation. Dette vil igjen medføre en hel omvæltning i det sociale. Fra otringens demokratiske besætning, hvor alle er lige, til kapitalismens skøiter og dampskibe, med fører og eier i kahytten og mandskabet i lugaren, en social forskyvning i menneskelagene, hvorunder kanske mange værdifulde ting gaar istykker. Det er gjerne saa i denne verden, at man faar ikke noget for ingenting. Hvad der i saa henseende vindes og tabes vil fremtiden vise.

Dr. Hjorths bog af 1902: Fiskeri og hvalfangst gir en interessant fremstilling af det videnskabelige havforskningsarbeide i det nordlige Norge. Det ikke mindst interessante i denne bog er redegjøringen for planktonets betydning i havets husholdning. Plankton? Det er drivende masser af ørsmaa organismer, som blomstrer op med varmen, svinder med kulden, transporteres af strømmene, er havets levende madforraad, hvoraf al havets finnede hære er afhængige, lige fra lodden til hvalen. Plankton er dels planter, dels dyr. Planterne er væsentlig mikroskopiske alger, i saadanne masser tilstede i sommersjøen, at sjøens farve bestemmes deraf. I sommer havde sjøen vestpaa en tid en opsigtvækkende farve, nemlig vinterfarven, den grønne. Det er tomhedens farve. Da er alle disse planteorganismer fraværende, dermed ogsaa al fisk. Sjøen er tom, og blir tom, saalænge den farve varer. En anden del af planktonet er en mængde smaadyr af den vidtløftige krebseslægt, fra et par millimeter til $^1/_2$ toms og $^1/_1$ toms. Disse er den væsentlige bestanddel i det havets smaakryb fiskerne kjender under navnene „kril“ og „aat.“

Golfstrømmen og polarvandet skifter planktonets arter mellem sig. Temperaturen bestemmer altsaa de forskjellige arters opblomstren og bortdøen. Her vil golfstrømmens og polarisens magtskifte vises.

Af planktonet betinges igjen forekomsten af næsten alle havets bevægelige dyr, fra lodden til hvalen.

Lodden — ja. Den er i al sin lidenhed en af havets vældigste bevægkræfter. Om somren er den oppe ved iskanten. Om vintren, naar isgrænsen nærmer sig ned mod Finmarken, opholder lodden sig mellem isen og kysten. I aarets første maaneder samler den alle havets dyr, baade finnede og vingede. Efter den stimer loddetorsken og haakjærringen, boltrer sig galne springere, og de svære, mørke hvaler gaar bag og trykker paa og blaaser, og oppe i luften skrigende skyer af maager, alker og krykjer. Og med hele dette havets følge efter sig stimer loddemasserne ind paa Finmarkens sandbunde for at gyde sin rogn og sin melke. Naar denne livets frydefulde nødvendighed er øvet, vender den udover igjen, sprer sig udover i Nordhavets planktonfyldte madbod, fulgt af det samme slugne følge, der fulgte den indover.

Det er loddefiskets tid. Senere kommer seien til gjestebud. Det er en sprætten fant, som faar rørt ordentlig om i madfadet. Og seihvalen er af samme lynne, op af sjøen, endevender i luften, kom saa ikke under med baaden, det kunde gaa som en, der næsten var øienvidne, har fortalt mig, hvalsporen skar baaden tvert af, en mand sad i hver ende. Den ene mand turde ikke komme op igjen. Men seien gaar! Sjøen koger, ned i baaden, hal i, karer! der er fler end vi som vil ha den —; no'en timer senere ror søklastede baade til land. I nogle solfarvede nattetimer er fiskeriernes lettest fortjente kontanter hentet.

„Du spralende sei! — —
din hoppende springen og lystige skjemt —
hvor smuk er din dans alt om midsommers tid,
naar solen er skinnend og veiret er blid!
Et menneskes hjerte maa kvægne.
Hvor tidt har jeg funden dig sprungen herom,
at havet stod ganske i fraadende skum,
alt om kring den tarefuld skalle!
Naar du haver legen paa høieste fat,
du vedst ei, før garnet er under dig sat.
saa endes din glædskab med alle.“

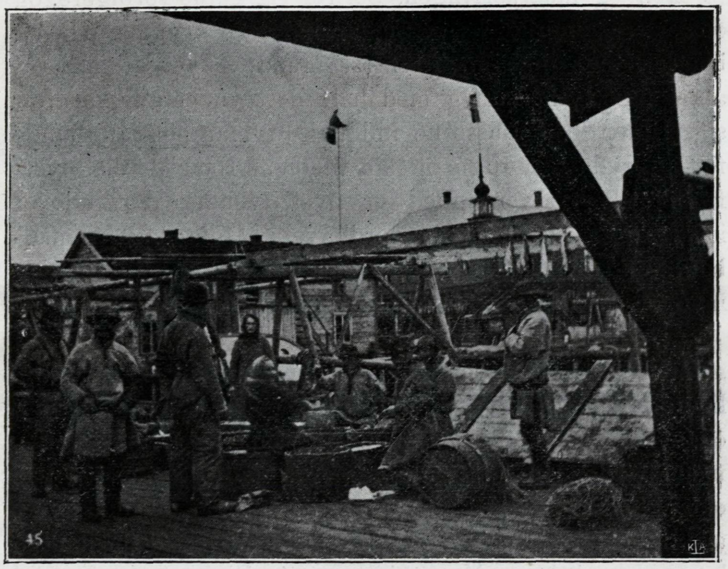

Kibjerg fiskevær.

Vi stanser ved et af Finmarkens mange fiskevær, *Kibjerg*, østenfor Vardø. Kystlandet er lavt og sjøen langgrund. Et saadant vær er en havn, en klynge lave mørke rorboder, og en mængde tørrestilladser for fisk — hjeller — indi været og omkring.

Mens Lofotens vær er fyldte kun i skreitiden, er Finmarkens vær i virksomhed den største del af aaret. Udværene er udenfor fisketiden helt tomme, de øvrige vær har en kjerne af fastboende, og værets akse er gjerne en matador af en landhandler.

Inde paa havnen, den ydre, ligger russiske handelsfartøier, paa havnen inde ved bryggerne ligger fiskebaadene, mest otringer. Hver baad har sit nr. og sin bestemte plads. Under selve storfisketiden er der offentligt opsyn, der vilde ellers bli et uhjælpeligt anarki.

Det har hændt at rige fiskepladser har maattet rømmes, fordi mangel paa kraftigt opsyn har forvoldt et anarki, som har umuliggjort al virksomhed. Naar liner og garn sættes op i andres redskaber, naar kniven kapper og lar naboens liner eller garn gaa tilbunds, naar det endog har kunnet gaa saa vidt, at der roes med knive bundne paa aarebladene, saa indsees det nok, at love uden lovens haandhævere det gaar ikke i denne syndige verden, netop i fiskeribedriften er en streng samfundsorden nødvendig.

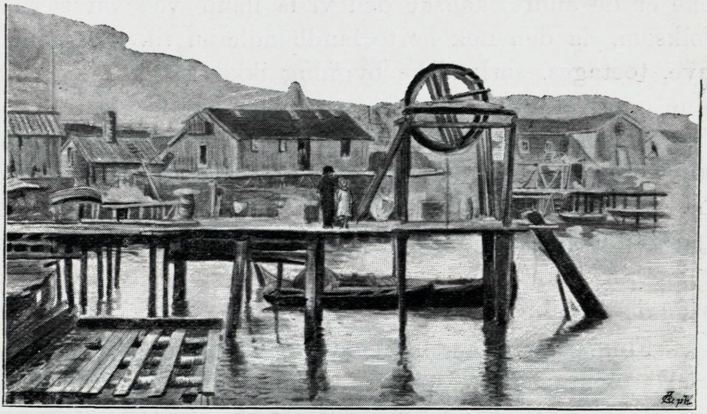

Fra Berlevaag.

Men iland. Kibjerg er af de smaa vær, 100 baade. Vi borer os ind mellem baadene, lægger til ved den høie pælebrygge, krabber forsigtig op de sleipe trin. De høie pælebrygger er typisk for alle vær og byer i Nordland og Finmarken. Forskjellen mellem flod og fjære er mellem 2 og 3 m., ved springflod over $3^1/_2$ m. Naar stranden saa ogsaa er langgrund, blir bryggerne baade lange og høie. Ude ved bryggekanten staar det høie vindehjul til vareheis. Paa bryggen en oljeklædt flok af Finmarkens tre nationer i færd med at sortere og renske de hauger af fisk som netop var indbragt fra havet. Længer inde paa bryggen trankogeriet, som mætter luften med en kvalmende duft. En kvæn holdt paa derinde i trandampen, men da han ikke kunde et ord norsk, gjorde man sig hurtigst mulig færdig med sine iagttagelser derinde.

Længer inde igjen er sjøhuset, og saa er vi endelig paa land, mellem optrukne baade, agterskot, materialier og redskaber. Det var én af bryggerne, men som den ene er de andre, kanske den vi la iland ved var særlig folksom, da den nok hørte landhandleren til, hvis store, nye, toetages, sørlandske bygning ikke rigtig „stod“ til sine omgivelser.

Nordlands og Finmarkens landhandlere er ofte folk af megen kultur, gammel, vellagret kultur, slegten kan ha siddet i handelsstedet i no'en hundre aar, dens navn har gammel, gjæv klang og er med overalt hvor distriktets saga blir git. „Stor arv det er fyr mannen av godt folk vera fød“ sir Vinje.

Finmarkens handelsmænd har den kultur som vindes ved at kunne flere sprog. I Finmarkens handelsboder kan man høre handelsmanden tumle med fire sprog, i hurtig skifte, med russere, kvæner, lapper og nordmænd. Det blir vistnok ikke denne generation af handelsmænd, der vil opleve at kunne nøie sig med bare russisk og norsk. Flere af de kvæner og lapper jeg prøved borti var slemme til ikke at kunne norsk. Men en ganske ung kvængut, som stod og støed sig til en baad, snakked flydende norsk, jeg husker godt hans gulbrune, brede ansigt med det tungsindige udtryk. Jeg spurte ham ud om hans skolegang, og om hvordan han likte at maatte lære norsk. Jeg tviler paa, at hans stilfærdige, velvillige svar paa det sidste spørsmaal var helt oprigtigt. Jeg tog det indtryk at kvænen er fremmed og vil aldrig i sit sind bli norsk. Hos denne unge kvængut var der noget stilt tungsindigt, som jeg ellers ikke saa hos kvænerne. De har i sin holdning og i de mørke, sterke ansigter noget ubehagelig mut, som om de gik og taalte et utaaleligt tryk med en tilsvarende ubøielig trods. Kvænske kvindfolk derimod saa ud som trykket ikke rak ned paa deres runde skuldre, dem kunde man let faa en kvik prat med og slaa et smil af. Men det kan jo hænde det ligger i kvindfolks natur den i mange tilfælde lykkelige evne til omflytning, de kan baade lettere bytte fædreland og glemme at de intet fædreland har. Men kvænen er mand, og jeg agter hos ham det stride sind som er bag som grund til det ubehagelig mutte, ja uhyggelige som kan være i hans væsen. Han kan vanskelig bli anderledes af bestandig at staa i et negativt forhold til alle sine omgivelser. Russerne hader han, nordmændene elsker han ikke, sine mongolske frænder, lapperne, agter han ikke.

Der var mange lapper i været. Alle i sin lappedragt, som baade er smuk og skal være bekvem. En sjølap, som rigtig skal hytte sig mod vinterveiret tilhavs, har inderst en vadmelskufte, udenpaa den en af sauskind, udenpaa den renpæsken. En garvet kalveskindspæsk bruges ogsaa til sjødragt. Paa fødderne renskaller fyldte med fint lagt sennegræs, der gjør nytte som strømper, benene indesluttet i bællinger, det er skindet af renbenene, skaller og bællinger forbindes med en surring af brede baand. Det er en baade varm og tæt beklædning.

Hvad en flygtig turist fanger i farten af indtryk er ofte af en saa tilfældig art, at han bygger ikke en almenbeskrivelse blot paa dem. De lapper jeg tilfældigen fik se — det var forresten ikke faa — svarte slet ikke til det indtryk jeg har fra læsning og billeder.

Jeg saa ingen af disse skrukkede, skidne, tafsede puslinger som tidt figurerer i skildringer og illustrationer. Det var pene, glatte folk, med klare, blaa, blide øine, ansigter som baade i form og farve var mere norsk end mongolsk, ja stundom ikke til at skjelne fra norsk typus. Men gangen var ikke til at ta feil af. Med ryggen bøiet som af hundreaars teltliv og lange bører, med korte, ikke sterkt byggede, men seige ben, med en gliden og vrikken i hofterne og et fodlag som de gik og skubbet frem ski uden paabindinger eller tassed sig frem i tuet mark.

Sin maleriske dragt holder de paa, har jeg læst, men en mand i 40 aars alderen fra Hinnøen fortæller mig, at allerede i hans barndom kasted de lapper der kom og tjente blandt norske, snart sin dragt, og i skolen vilde lappebørnene slet ikke tale sit morsmaal, undtagen de saadan paa tomandshaand kunde forlokkes til naar de var i godlag. De vørte ikke sit eget sprog længer, skammed sig ved det. Hvis dette træk er gjennemgaaende, saa staar sligt et folk sig ikke længe. Den godslige lap er ikke en karakter som kvænen, har ikke dennes stolte, trodsige trang til at være sig selv rendyrket.

En halv times vei fra Kibjerg var lappeleir og gammer, men vi havde ikke tid. Gammer i Kibjerg? Jo, jeg saa ialfald en, og var inde i den ogsaa. Men det var en arkæologisk skuffelse. Det ydre var ægte nok, torvvæggene, men inde var det trægulv, tapetvægge, norsk møblement, store vinduer med blomsterpotter i. Der var rigtig hyggeligt. Men det er ikke alle lappegammer som ser slig ud. De allerenkleste er kun et rum for folk og fæ, seng og sæder er jordgulvet, og luften er parfumeret af transtank + en hel del anden slags stank. Men udviklede gammer har to rum med gang imellem, folk og fæ i hver sit, trantønden i gangen. Gammens skelet er 4 hjørnepæle, paa dem 4 vandrette stokke, der bærer tagsperrerne. To par, de midtre, sperrer støttes af fire lodrette stænger, der danner den firkant, hvori gruen er bygget. Fra de vandrette tagstokke er stillet skraa bjerkestænger, med en haandbreds mellem-

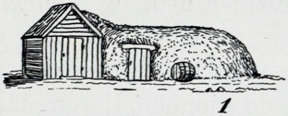

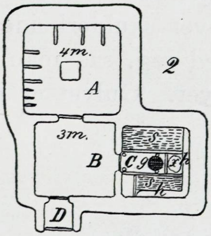

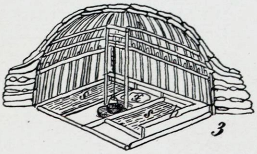

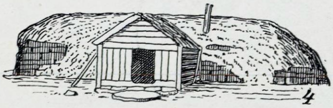

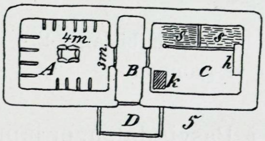

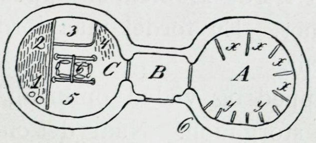

1. En gamme, hvori lever 8 mennesker og 2 kjør. Bygget sammen med et forraadshus. Næsseby.
2. Grundplan af gamme, Næsseby. A fjøs, B gang, C beboelsesrum, s senge, g gryde, x spisebord, h hylde, D bislag.
3. Det indre af G. paa ovenstaaende tegning.
4. Gamme. Kvalsund ved Hammerfest.
5. Grundplan af 4, A fjøs, B gang, C beboelsesrum; s senge, h hylde, k kogeovn, D bislag.
6. Gamme fra Lerpollen. A fjøs, x baaser for kjør, y for smaafæ, B gang, C beboelsesrum. Ved 1 fars og mors leie, ved 2 børnene. 3 aflukke for lam og kalve. Ved 4 ligger tjenestegutten, om familjen har en saadan. 6 arnen go de staurer, hvorpaa gryden er ophængt.

rum, de er væggestøtningen for torvvæggen. Udenfor paa bjerkestængerne er lagt flæktorv med græssiden ind, som altsaa syns mellem stængerne, hvis den ikke er dækket af næver. Udenfor flæktorven ligger i vandret lagring tykke stiktorv, med græssiden ned, og stenheller imellem til støtning. Taget er græstorv i to lag, det nedre med græsset ned, det øvre med græssiden op. Ikke vinduer. Lys ind og røg ud gjennem ljoren i taget ret over gruen. Væggen er ikke over skulderhøide og taget lavt, der kan bli ulidelig med røg, saa man befinder sig bedst parallelt med gulvet. Gulvet er jord eller stenheller.

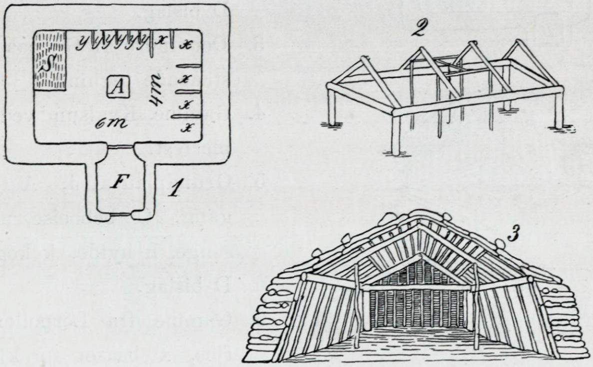

1. A arne, s sengested, y og x baaser, F bislag. 2. Indre skelet af træ i gammen. 3. Tversnit af gammen.

Der hvor der er skog som i Pasvigdalen, er lappens hovedbolig i reglen af tømmer. En fordel maa jordgammen ha, den maa være varm.

Vi spadsered, d. v. s. hopped og vaded omkring i værets gader, Finnegaden var storgaden. Naar det omtalte handelshus undtages, ligger værets egne hus, rorboder og gammer godt i landskabet, lave, mørke, med græsvokset torvtag, smaa vinduer og veirslidte, graa vægge af russiske planker med bundter af torskehoder paa, og udenfor væggene kvindfolk, som med rappe næver angler linerne, og rundt omkring fisk paa hjell, fiskeslo, fiskelugt og søle. Ikke blot rundt om været var hjeller, men i selve gaderne, saa hvor man vassed og hopped var man under en himmel af torsk. Med torsken paa hjell og russen paa havnen, saa ved vi hvad tid det er, det er „makketiden“.

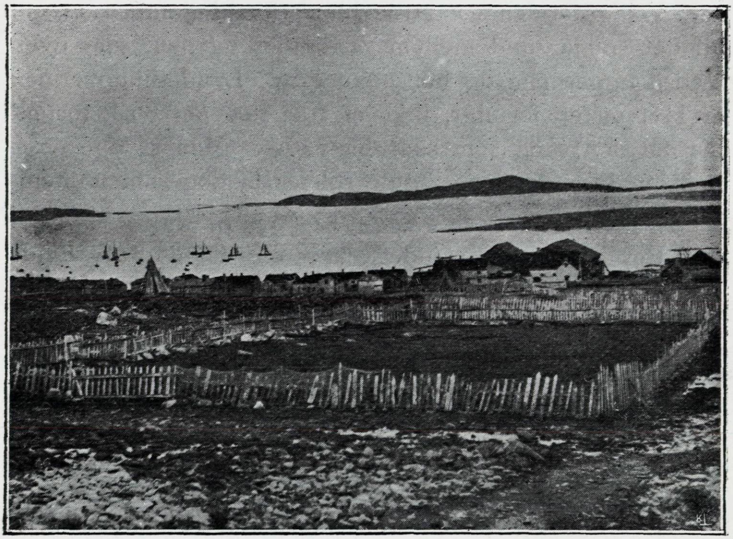

Vadsø.

Vadsø. Fra Kibjerg af bøier kysten i sydvestlig retning, vi damper indad Varangerfjordens svære havkjæft, ind til Vadsø. Den er hverken den nordligste eller østligste by, men den er den sidste og fjerneste by, hvis opgang i velstand, kultur og norskhed har krav paa vor særlige interesse. Hvis den by engang blir helt norsk, fordi den *vil* bli det, saa har ingen by i Norge fortjent at bo under det norske flag med større ære end den. Endnu i ottiaarene var to tredjedele af Vadsø kvænsk, og endnu er den halvt kvænsk. Den har som de andre Finmarksbyer mellem 2 og 3 tusind mennesker. Den norske by i midten, en kvænby i begge ender. Vadsø har som fiskevær hundreder af aar paa bagen, som kjøbstad er den en ungdom paa ikke et hundred aar. Siden Svend Føyn tømte Varangerfjordens hvalbeholdning dufter Vadsø ikke længer af tran.

Ved ottetiden en stille blank kveld damped vi ind ad det smale sund mellem fastlandet og øen, som byen Vadsø ligger paa og har navn efter. Landet indover øen er lavt og ensformigt, ikke et træ, ikke en busk fortæller om den skog som skal ha været. Men saftige enge med en lysende flor af gule soleier la dog sommerstemning om stedet.

Ret imod i sundet laa en flaade af hvide russiske skonnerter, med seilene oppe til tørk, det russiske flag i top, og skjæggede russere ved rælingerne. Nedover sundet kommer en kaproende flok af baade for at føre „Nordlands“ duskeluede besætning i land. Solkuglen lavt i nord over Vadsøen gylded sundet, der var en eiendommelig glans, en fredfuld stemning over naturen.

Det øde og snaue ved landskabet, det dystre ved byen og den sorte menneskemasse paa bryggen, modsætningen mellem dette og det gyldne, milde, farvemætte lys, freden og stilheden, der var vemod ved det. Ialfald hos mig vakte denne stemning af lys og fred i sterk grad forestillingen om modsætningen hertil: vintermørket og ishavsskodden, som syntes at ha lagt sin farve igjen baade paa husene og menneskene. Man kunde fristes til at ta i klærne paa dem og kjende om de ikke var klamme. Det blir med et vist alvor man stiger iland og gaar op i en by som denne. Og alvor mødtes vi ogsaa af i provstens tale fra gadetrappen hvor vi gjorde holdt. Vi fik det indtryk, at her nord er livet en kamp for at holde sig oppe, her er fattigt, her er veirhaardt, her er ensomt, her skal der kræfter til, men her er ogsaa løft som det er værd at lægge kræfter til, her er ogsaa vort land, men ikke vort nok, her trænges tilskud af villige kræfter fra syd, her er jord nok at rydde, her er hav nok at øse af, her er plads for tusinder, hvis de blot vilde komme, og hvis de som havde magten ogsaa havde sansen.

Med festkomiteen i spidsen toged vi omkring i byen for at faa et indtryk af den, derefter til fest i byens festlokale. Her var baade alvor og skjemt og dans. Alle døre aabne i det gode veir, og udenfor stod en utrættelig folkemasse og lytted til festen. Studenter sværmed ind og ud, prated med folk og nød den straalende solnat. Mindre karavaner stak af indover land og stirred paa solgløden i nord og det røde, forunderlige lys over de nøgne fjelde iland. Lapper, kvæner og norske sværmed om os, gav følge og slog villig af en prat. Jeg kom i snak med et par unge lappiske folk, aldeles nydelige mennesker. Han sa sig at være ren lap, men saa norsk ud, kun gangen var utvilsom, hun fortalte at der var kvænsk blod paa hendes mors side. Jeg saa dem oftere, altid sammen. De klædte hinanden, han blond og blaaøiet og undseelig, hun mørk, kvik, sikker. „Er dere mand og kone?“ spurgte jeg troskyldig. Han rødmed som en jente, og hun lo. „Nei, da gik vi ikke og tjente,“ svarte hun rapt. „Men saa kan dere bli det,“ fortsatte jeg. Da blev han endda rødere, og hun lo med endda flere tænder.

En 11—12 aars kvænjente viste mig kvænbadet.

„Liker du at lære norsk da?“ — „Jo da, saa kan vi to sprog, mens de norske kan bare ét“, parerte hun. En ualmindelig kvik jentunge, med lysende rappe øine og lige rapmundet baade paa norsk og kvænsk. En toldbetjent, der kom til, snakked kvænsk med hende, og det gik paa samme kjappe vis, saa hun havde heller ikke forsømt sit morsmaal.

Den samme herre fortalte mig flere illustrerende træk fra udviklingen af forholdet mellem kvæn og nordmand i Vadsø. For en del aar siden stod to nationer skarpt mod hinanden. Kvænerne er stridige og selvbevidste, der ikke opgir sin nationalitet saa let. Fornorskningsarbeidet mødte de med bevidst modstand. Der kunde staa varme gadeslag mellem kvænske og norske flokke af ungdom og børn i de mørke kvelder, det kunde hænde endog voksne tog del. Dagen derpaa kunde man læse krigshistorier i den opvoksende slegts tatoverede ansigter. Kvænen vilde ikke snakke norsk med de norske, lod som han ikke forstod. Men saaledes er ikke forholdene længer, kvænen har indseet fordelene ved at lære norsk, der er god skoleundervisning, den omtalte kvænjente gav syn for sagn. Som kvænungdom før gik demonstrerende og sang kvænske sange i gaderne om kvelden, gaar de nu (de er et meget syngende folk) og synger norske sange, gadekampene er en saga blot.

Men for sig selv bor de dog, som en by i byen, og lever paa kvænsk maner, har f. eks. sit kvænske dampbad.

Fra slige private udflugter med midnatssol og de indfødte som jagtudbytte vendte man tilbage til festens hvirvel, hvor dansen gik og musiken klang ud af alle døre. Kl. 2 var de 6 timer svundne, hurtig som en drøm, fulgt af værter og folkemængden toged man i livlige grupper ned til kaien, hvor baadmyldret vented, og under hurraer og sang gled baad efter baad udover den solgyldne havn.

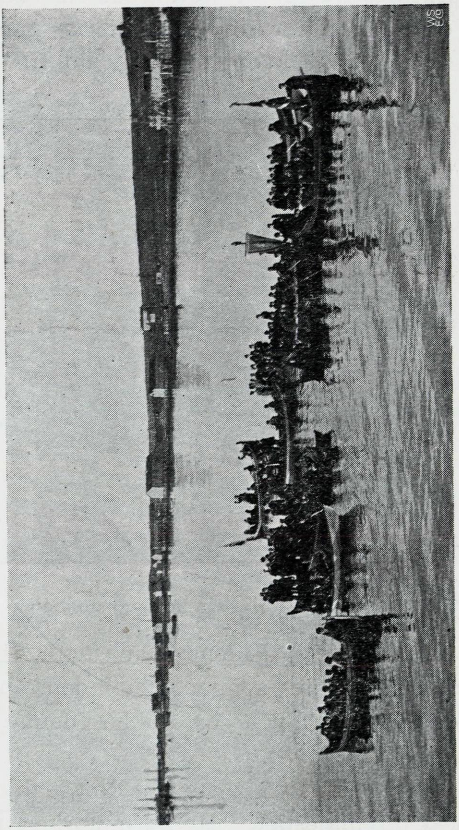

Paa Vadsø havn kl. 2 morgen.

Syd-Varanger. Hele Varanger er en løvesnude med det halvaabnede gab vendt mod øst.

Nord-Varanger er næsepartiet. Fjorden er kjæften. Syd-Varanger underkjæven med en dygtig tandgar i, dannet af Varangerfjordens mange indskjæringer. Pasvigdalføret er den ti mil lange hagetip, som stikker ind mellem Rusland og Finland. Syd-Varanger er to strimler land. Den ene langs Varangerfjorden, den anden langs Pasvig, hver paa omtr. ti mils længde og kun nogle faa mils bredde.

Af de mange elve er Pasvig den største og merkeligste. Dens tre nederste km. er norsk paa begge bredder, paa de to næste er Rusland paa begge sider (Boris

—Gleb), siden er den paa ti mils længde skille mellem Rusland og Norge. Pasvig er bred og vældig, en konge i sit rige, eller rettere som en endnu ikke indfanget naturkraft, fri og unyttet, som en vild hest raader den for dalen og farer sin stolte, sterke gang fra Enares vældige vandhav, fra det store og ud til det større.

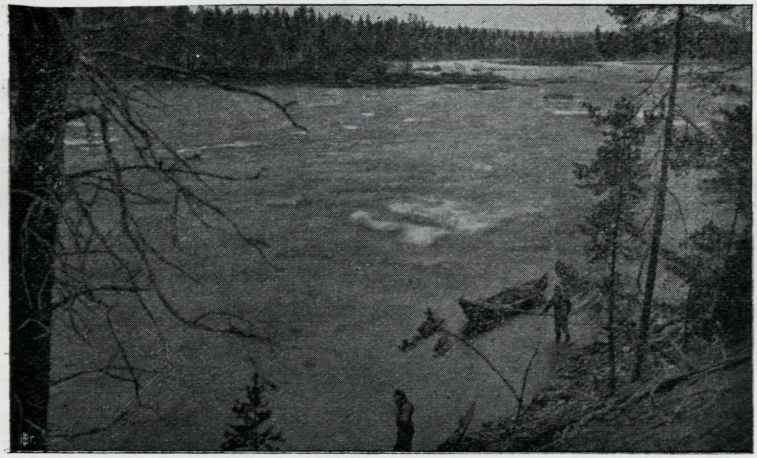

Pasvig som grænseelv.

Men inde i fjeldene har malmen sovet i millioner af aar, men nu synger det i den, nu vil den op, nu roper den paa elven og vil ha tømme og træksæle paa den frie vilde hest.

Begrebet elv gir ellers i Norge ikke indtryk af mægtighed, af majestæt. Men Finmarken har elve som virkelig er vældige, Alten, Tana og Pasvig, selv Glomma maa gi sig der. Pasvig er paa sine ti norske mile vand efter vand, 9 a 10 store vand, hvor den hviler sig godt ud. Paa de korte mellemstykker præsterer den 15 fosser, brede, tunge, drønnende fald, foruden lange rivende stryk. Pasvig er altsaa i sin helhed en besværlig vandvei at befare. Baaden maa trækkes overland paa stokker forbi fosserne, og det koster slid og tid. Pasvig er den frie vilde hest, den sørger stadig væk at holde sig ryggen fri.

Elvebaad trækkes forbi en fos.

Endnu er den fri. Ingen chausseer, ingen bane, ingen sluser, ingen damper, ingen hoteller, ingen turiststrøm har jaget urtiden udaf Pasvigdalen.

Vi fører ind i vor ønskebog: en friluftssommer langs Pasvig med børse og stang og telt og baad. Det var et liv for en gammel mohikaner det.

En af Storfjordens mange udskjæringer i Syd-Varanger er Bøgfjord. Den tog vi ind. Fra sit indre brede bassin sender den Klosterfjorden ind i øst til Elvenes, hvor den mægtige Pasvig suser ud, i vest sender den Langfjorden ind, hvis dalføre ved vand og elv og tilslut en veistump efter 4 mile fører ind som den bekvemmeste adgang til Pasvigdalen.

Mellem Langfjord og Klosterfjord ligger Kirkenes, en venlig, liden grænd. Her tog vi iland. Thi herfra gaar en vei, en virkelig landevei (en sjelden ting i Finmarken det) over halvøen til Elvenes ved Pasvig og videre fra Pasvig over aasen til Jarfjord. Dette var ruten + en afstikker langs elven op til Boris—Gleb, alt i alt 2½ mils tur. Dagen blank, veien god, hyggeligt, smaapent landskab, aaser, knauser, myrer og vand, overalt skog og frodig græsvekst. Skogen er mest bjerk, busket bjerk der altid gir indtryk af ungskog, hvor gammel den end er. Syd-Varanger har ogsaa furuskog, flere hundre kv. km., stor, tæt skog, især i Pasvigdalen. Efterpaa Øst-Finmarkens ensformige ørkenstrækninger er Syd-Varangers kuperede skogbevoksede landskaber en behagelig overraskelse. Syd-Varangers fjeld er grundfjeld uden den jevnede overflade af nyere lagringer, som ellers er egen for Øst-Finmarken. Men heller ikke S. V. kan skjule de merker, som den 70de breddegrad vil afsætte. Skogens vekst er langsom og kjæmpende, og den taaler ingen jobbing.

Jorden er dog god, og der er mængder af den, ofte med saa rig græsvekst, at man kan slaa uden dyrkning. I mange strøg, særlig Pasvigdalen, er skogene rige paa vildt, tiur, rype, hjerpe, snepper, ænder, gjæs og svaner; vande og elve myldrer af fisk. Pasvigs lakserigdom er jo verdenskjendt, desuden ørret, lake, sik og gjedde. Bare multemyrerne kan gi en enkelt gaard en indtægt af 3—400 kr. Langfjorddalen alene skiber ud om aaret 100 tønder multegrød til en værdi af 3—4000 kr. Dertil ofte anledning til at delta i sjøfiske efter skrei, sei og sild.

Alt i alt skulde det saaledes synes at være livsvilkaar gode nok, mere nærliggende at forsøge sig paa end Amerikas prærier.

Fogden Jens Holmboe, en prægtig typus paa „oplysningens“ nytteivrige tid, fik østerdøler og gudbrandsdøler til at slaa sig ned i Syd-Varanger. Han fik dem op som veiarbeidere til de første veistumper, som blev anlagt i 70-aarene. Da disse var færdige, slog endel af dølerne sig ned, i Pasvigdalen, Langfjorden og Jarfjorden. De store velstandsmæssige bygninger i Jarfjorden minder om de brede bygder paa østlandet.

Seks af de tyve pladse staten har opmaalt i Pasvigdalen er nu besat. Hver nybygger faar 100 maal jord, frit tømmer, frit kjørt, sagbrug er opført ved elven; staten gir endvidere et laan paa 2000 kr. rentefrit i 10 aar. Men en stor hindring er manglen paa veie, afsætning og handel maa ha vei mellem fjord og bygd. Det er kyndiges mening, at først maa veiene bygges, og til veibyggere faa haardføre folk fra sydlandets fjeldbygder, disse faar vænnet sig til klima og forholde, saa ved de hvad de paatar sig naar de slaar sig ned som kolonister.

Kommer lærerfærden til Syd-Varanger, bør den sørge for at træffe Pernille Tollefsdatter. I hende kan I hylde en af kolonisationens første og seirrige pionerer. Hun kom, fortæller dr. Wessel i sin nye bog: Fra vor grænse mod Rusland, 1854 fra Storelvedalen med to tomme hænder, tjente nogle aar og overtog ved sin husbondes død dennes gaard ved Langfjordvandets øvre ende. Helt alene leved hun her i ødemarken, slog, hugged og kjørte, greidde det hele, ensomheden med, indtil alderdommen endelig stivned hende. Nu har hun det godt hos en anden kolonist fra Gausdal, der siden 1870 har boet i Langfjordbotten.

Pernille Tollefsdatter havde foruden sin kraft og sin vilje ogsaa den klogskab, der ikke strækker benet længer end skindfælden vil række.

En anden kolonist. En dyrlæge fra Hedemarken, en staut, frygtløs, god mand, med evner og ideer, og

2000 daler paa kjøbet. Hvorfor han kom derop, fortidens saga, det fik ingen nogensinde nys om. Han tog straks ivei med de sværeste løft, en idealist med ideens evne til at se opnaaelsesværdige maal, men uden Pernilles praktiske forstand paa skindfældens rækkevidde. Efter 10 aar var den offervillige og ivrige mand bare fanten, han tog tjeneste som handelsfaktor i et udvær, her bodde han ogsaa hele den lange vinter i det folketomme vær, med nøden og en hund til selskab. Han døde i 80 aarene, 70 aar gammel.

„Der kommer en drøm fra min ungdoms vaar
til min lænestol.
Efter dig jeg en inderlig længsel faar,
du kvindernes sol“.

Hvis en Jonas Lie, en Th. eller W. Krag var kommen ind til den gamle og havde sat sig ved hans alderdomsstol, kunde kanske et saadant vårt øie ha opdaget en lønlig refleks fra ungdomsvaarens sol —, kanske.

Boris—Gleb. Paa en vaslændt sti gjennem glissen skog med frodigt græs i op til Boris—Gleb, 3 km. fra Elvenes. Myriader af Finmark-myg havde fastet i sommer for ret at sætte pris paa alt det ædle akademiske blod. Den var dog ikke paa høide med sit rygte, eller den fandt blodet for fordærvet af champagne og nikotin, eller den havde fastet sig for matt. Jeg fik nok haandfladen oversmurt med blod, naar jeg strøg mig nedover nakken, men det var dog en stor nydelse ikke at være paa Tønset.

I Boris—Gleb kan turisten faa fornøielsen ved at staa paa russisk grund, drikke en vidunderlig russisk the, sende sine venner brevkort med russiske frimerker (som trænger morderlig lang tid før de naar frem), høre og se en katholsk messe i et russisk kapel, se skoltelappernes by og tilslut faa en strygende elvefart ned til Elvenes.

Der staar i Boris—Gleb et gammelt kapel, lidet, af svært tømmer, fra 1579, indviet helgnerne Boris og Gleb, to kongesønner, der blev dræbt for sin kristentro’s skyld af sin bror i 880. Denne helligdom, som laa paa norsksiden af elven, kunde selvfølgelig ikke profaneres ved en flytning. Ved grænsereguleringen i 1826 fik derfor russerne tiltusket sig 4 kv. km. paa norsk side.

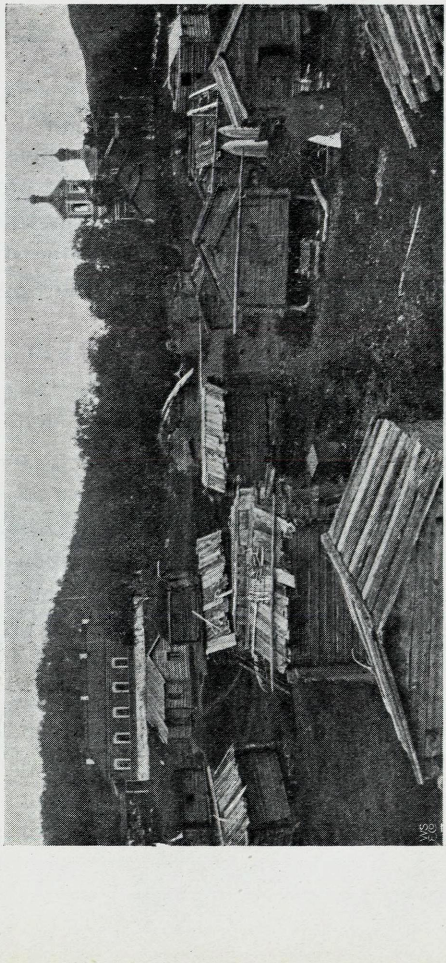

Boris—Gleb: Kapel, prestegaard og „skolteby“.

I 1872 byggedes et stort, lyst, smukt kapel i ægte russisk stil. I 9 maaneder af aaret er her slet ingen menighed, og i de 3 vaarmaaneder, skoltelapperne bor i sin by for laksefiskets skyld, kunde den menighed, der er at finde i kirken, godt sidde paa en eneste bred mands skulder.

Men baade i de 9 og de 3 maaneder gaar den russiske messe sin regelmæssige gang og det rige klokkeverk under kuplerne blander sine smukke klange ind i elvevinden, der suser om skoltelappernes hytter, men klokkerne kalder ikke, de bare forkynder, at det med Vorherre det besørges nu af presten og klokkeren, og hvad disse har besørget, kommer dem alle til gode.

Om vinteren hugges et hul i elveisen til „fornyelsens bad“, fortæller Magdalene Thoresen, med et taug om livet for ikke at rives ind under isen tar fornyelsens offer sin dukkert. Virkningen heraf regner de sig alle tilgode. En for alle, og alle for en.

Den skoltelapmenighed, som her blir saa rigelig betjent, tæller 140 sjæle. Presten skal være en energisk skolemand; de 3 maaneder, lapper er i Boris—Gleb, undervises der paa kraft, ikke mindst i russisk. Presten og hans familje kan godt norsk, presten fører desuden en meget paaagtet pen i den russiske presse, blev mig fortalt, og jeg undersøgte derfor straks paa et afsides sted, om jeg havde nihilistiske og oprørske papirer paa mig.

Skoltelapperne et let at skjelne fra andre lapper. Mere tæt og plump, med grove træk, svær vekst af haar og skjæg. Den almindelige lap har jo ikke skjægvekst. Skolte-navnet skal komme af, at mange lapper før led af en hudsygdom i hodet, saa de blev blanke midt i issen. Nu tildags er denne berømte skaldethed mere omsnakket end seet. Rensligheden er jo større, — om ikke netop stor. At skaldetheden skulde være et tegn paa en race som degenererer, det protesterer vistnok alle skaldede nordmænd mod.

Vi overvar en messe. Færden fyldte kapellet til trængsel, men ikke med høitidelighed, en messe som opvisning for nysgjerrige kan vanskelig bli det. Det er et lyst og høitideligt sted kapellets indre, hvor kor og alter optar en uforholdsmæssig stor plads, efter det vi er

En skoltelap.

vant med. Men det er jo ikke en gudstjeneste *med* menigheden, men *for* den, som huset er indrettet efter. Det brede alter med de mange hellige rum og billeder er pragtfuldt, og presten som ellers ligner en skipper, blir i sit ornat til en pragtfuld skikkelse. Klokkernes harmonier klang smukt udover skog og skolteby, og messen begyndte. Det var en uhyggelig fart, hvormed prestens og klokkerens trænede tunger vælted den pladskende russiske ordstrøm fra munden, en ensdurende strøm, der vistnok ikke længer reguleredes fra hjernen og tanken, men fra rygmarven, akkurat som cyklistens pedaler. Og automatisk gaar presten sine marscher til og fra de mange helgener og hellige steder i alteret, — marscher og vendinger og brede korsninger og dybe buk. Det er en varm forretning selv for en automat, naar automaten har astma. Det er underligt at tænke paa, at slig gaar denne automatmesse hele aaret sin regelmæssige, lovbestemte gang her i ødemarken, — prest og klokker i koret, menigheden langt oppe i Pasvigdalen, — om somren er der da turister i kirken, og en dusør at tjene, men da tror jeg Vorherre stænger sin luge i himlen.

Efterpaa fulgte presten os hen i det gamle kapel, og med resterne af sin hæse stemme foreviste han for de faa stykker, som om gangen kunde faa plads i det trange, mørke rum, de billeder og merkeligheder, det gamle alter bærer. Det var disse egnes første missionær som bygged dette hus, munken Trefan, der i sin grav har faaet en rig flor af sagn over sig.

Nedturen til Elvenes fik nogle anledning til at foreta i baad, disse fladbundede, langstævnede baade, som de indfødte med koldblodig færdighed styrer nedover den strygende Pasvig.

Paa Elvenes bodde den bekjendte lensmand Clerk.

Her er store velstandshus, lunt mellem aaserne og frodigt. Stedet ligger lige i reisestrømmen. Kirkenes-Jarfjordveien gaar gjennem tunet, og fjorden paa den ene side og elven paa anden side af gaarden landsætter sine reisende paa Elvenes. Engelske sportsfiskere har station her.

Fra Elvenes en frisk marsch gjennem uafladelig skog og uafladelig myg til Jarfjord, et østlandsk nybygge fra 70-aarene i store, pene huse.

Og saa tilslut, mens vi venter paa eftertroppen, et byks udi Jarfjords ishavskjølige vande. Og det likte ogsaa myggen godt at faa lidt salt paa kjødkraften.

Sydover.

Det vil for det første si nordover. I Syd-Varanger er vi paa $69^1/_2$, saa sydlig som Tromsø, og har over halvanden breddegrad nordover, før vi, efter omtr. 30 mile, svinger om *Nordkyn* for indenom *Magerøen* at vende stevnen saa smaat sydover. I det deiligste veir damped vi til

Vardø. En stormstrøget ø, naken og trist. Og byen selv er ikke anderledes end dens omegn. Om Vadsø er da grønne enge, et smil af sommer, og frisk luft. Græsstraaene om Vardø er for faa til at huskes, og der er en stank af tran, saa selv en hvalpatriot blir mer end mæt. Det er forresten ikke hvalen længer som lugter i Vardø. Siden Svend Føyn er Varangerfjorden tom for hval. Men haakjærring, torsk, kobbe og hvalros erstatter hvalens vellugt. Havnen kan være et livligt billede, med tæt masteskog, og hvide, skrigende maaker henover. Byen ligger paa indersiden af Vardøen, men i gamle dage, naar ishavet vilde, strøg det ind mellem fastlandet og spændte fodbal med fartøierne. Den sport har nu en berømmelig molo sat stopper for. Den er bekjendt for de vanskeligheder den voldte, og de penge, den slugte, og den nytte den gjør. Det er heller ikke smaatteri den er i kast med, naar Ishavet sætter murbrækkeren paa. Kraftmaaleren har vist indtil 14 tons tryk pr. kv. m.

Mørket og den evige storm om vinteren, til andre aarstider skodden, spærrer stedet ind i et fængsel, hvor vistnok sydligere folk, som bor her, trænger et sterkt sind for ikke at merkes. Men naar jeg har spurgt om dette, har jeg altid først faat det svar: Folk morer sig svært i Vardø, — selskaber, baller, moro og lystighed hele mørketiden. Jeg spør derfor videre: Er lystigheden et udslag indenfra, fra en livsglæde, som maa ha luft og næring i den slags midler, eller er den hvirvlen, rusen, der døver og gir en stunds velgjørende befrielse? Ungdommen duer ikke til at gi noget svar her. Hvad kan kue den? Ingen mørkenat kan lamme dens vingefriske haab.

„Ungdomsmod
gaar som rovfugl i det blaa,
det maa jage, det maa slaa,
det maa alle varder naa!“

Det er ogsaa af slig ungdom, vort ødslige fjeld der nord kunde og skulde klædes.

Drachmann synger om sit land:

Vi lever paa hjørnet, vi kan ikke for
at det skarpt omkring ørene blæser;
men vi aander en luft, den er vor, den er vor,
lad den saa bringe snue for fremmede næser.

Men den norske ungdoms næser foretrækker dog amerikansk luft.

Magdalene Thoresen bodde en vinter paa Vardø („Billeder fra midnatssolens land“). Om hendes dagbog fra Vardøvintren gir overalt det korrekte indtryk, kan jeg ikke dømme om, men at den gjør indtryk kan jeg bevidne. Saa intenst som man selv havde oplevet det føler man, hvordan mørket knuger som et blylaag paa hjernen, og man forstaar den forløsningens jubel den dag solskivens øverste rand er set fra de høiereliggende punkter, hilset af fæstningens salut, og skolerne gir fri.

Vardøhus ligger i et hjørne af byen, smukt ved sundet og peger udover de ældgamle mure med sine gemytlige gamle støvleskafter af no'en kanoner. Siden værnepligten ogsaa blev Finmarken til del kan den gamle fæstning briske sig med lidt mere militært liv, idet den er sæde for underofficersskolen. Men fordi om der blinker no'en flere knapper og rasler lidt flere sabler langs de gamle smukke volde, saa er Vardøhus fremdeles en hyggelig liden idyl af en fæstningsantikvitet.

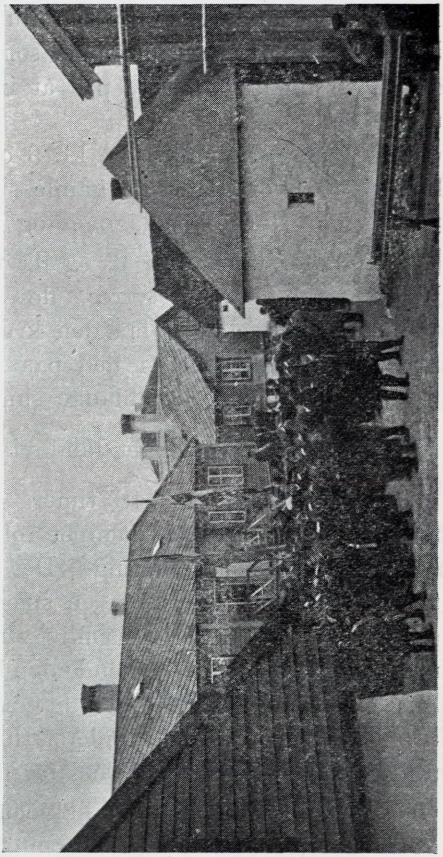

Vardøhus

Men vi tar ærbødig hatten af foran de graa mure, for gamle Barthus var med at skrive Norgesnavnet uslettelig ind i grunden hernord. Derfor hatten af, pædagoger, for gamle Barthus! Og et 3 × 3 hurra, saa det rygtes lige til Lindesnes, og fortæl saa, med en liden gnist af ild i øiet, jere „onger“, at nu har du set og skulde hilse fra den gamle knytnæve deroppe, som var med og satte grænsepælen ned, og paste paa at ingen østenvind fik slidt den op.

Men I maa komme før kl. 9 om kvelden, hvis I skal faa høre hvor glade de gamle støvler blir i røsten ved at se mor Norges pædagoger og profeter.

Vi studioser kom efter 9, og da vil de gamle fædrelandsforsvarere ikke forstyrres, de liker ikke paa en gylden fredsæl kveld at faa den krudtrøg i øinene, de hviler heller de sorte hager ned paa muren og retter de sorte øienhuler udover det blanke sund og drømmer om

dengang vort eget land vi tog —

Vardø—Hammerfest. 18 timer — 34 mil. Samme glatte vande og under et dæmpet roligt lys, som netop svared til vor egen stemning. Det værste af det forventningsfulde, der ligger som en spænding i brystet paa en, er paa retur. „Paa spændte vingers hvile“ glider man nedover og tilbage, nydende den behagelige dobbeltfølelse af reise og af ro. Man har saa passeligt at bestille med at repetere og supplere, thi her og der stikker hjemturen ind i ny rute, f. eks. nu ind til

Sværholtklubben, næsen af halvøen mellem Laxefjord og Porsangerfjord. Men det berømte fuglebjerg blev os en skuffelse. Fuglene var ikke hjemme. Langt større fuglemasser saa vi paa opturen, sneskyer af fugl over fiskestimene, desvære paa fjernt hold.

Hammerfest, selve byen, husflokken, er der ikke noget særligt at si om. At der siden branden i 1890 er mere speilglas end i de to andre Finmark-byer, husker man ikke, naar man sidenefter i en hovedsum sammenfatter de træk, der bestemmer byens præg.

At den er den nordligste by fortæller den slet ikke, de to andre byer har en mere arktisk beliggende, mere veirslidt udseende.

Hammerfest ligger helt anderledes til end de to. Høie fjeldsaater ligger tæt og nære omkring den lune vik, hvor byen har slaat leir. Lige bag byen indenfor bryggen staar fjeldet indpaa som en væg, saa brat og nære, at sneen deroppe paa kanten truer med at rase ned paa husene, saa folk maa op der og maake ulykken væk.

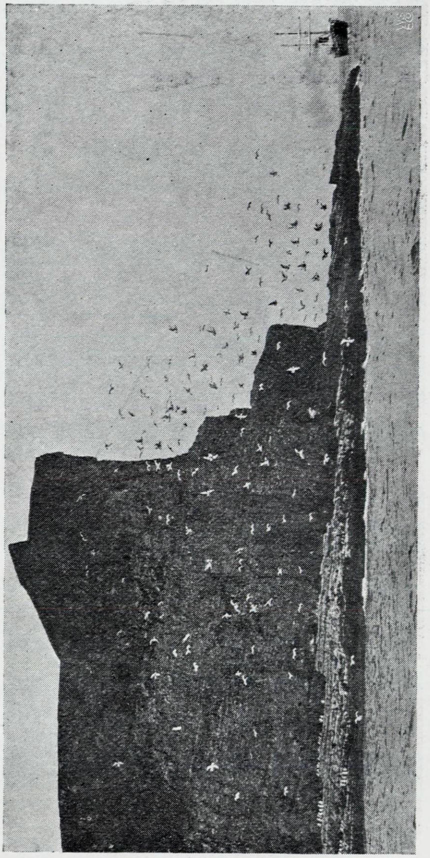

Sværholtklubben.

Den med artiske trofæer dekorerede festsal fortalte os straks, at Hammerfest er ishavsfangstens by. Thi det er den, ved siden af Tromsø, i langt større grad end

Vardø og Vadsø. Hammerfest er starteren af den norske ishavsfangst. I begyndelsen af tyveaarene udrusted den flaader paa omkr. 70 skibe med 7—800 mand. Der var dengang omkring de store polarøer Spitsbergen, Beeren Eiland, Novaja Semlja rigdoms masser af hvalros og sæl. Nu er fangstflaaden fra Hf. omkr. 20 fartøier med 200 mand, fortjenesten omkring 110 000 kr.

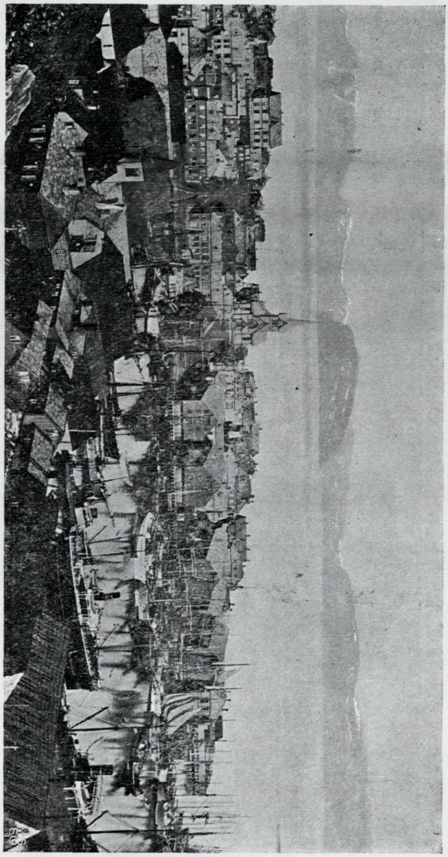

Hammerfest.

Vi behøver ikke gaa til Sverres tid for at styrkes af sagaer om birkebeinernaturer. De norske ishavsgaster den dag idag er gode nok til det brug. Eniflæng: Sivert BRækmo, seiler i en liden aaben baad, kun med en ung gut til følge, til Spitsbergen for at hente en baad, kommer vel frem, henter sin fangst, seiler hjemover, men opunder Nordkap maa han vende for veiret og lænse undaf gjennem Ishavet til Spitsbergen igjen, en trip paa 100 mil, overvintrer der blottet for hjælpemidler, endog uden fyrstikker, men klarer vinteren, og en dag næste vaar staar han brun og fornøiet i sin stue igjen.

Men der er sagaer, der ikke ender med lykkelig hjemkomst. Skibbrud, isknuste baade, 40^0 kulde, sult, skjørbug, langsom død mand for mand. Man har fundet efter disse morituri dagbøger, meterologiske tabeller, førte af jernviljer, saalænge haanden orked blyanten. **En** mængde besætninger er forsvundne i Ishavet uden noget spor efter sig. Fra andre besætninger — skibbrudne eller indefrosne, har enkelte reddet sig tilbage, stundom efter utrolige omveie og utrolige kampe.

Men disse bjørne, som Ishavet har hærdet, de klynker ikke, og de unger de hvalper ræddes ikke ved at høre bjørnefars sagaer fra Ishavet.

Naar man læser om disse ishavsskipperes togter omkring i polarhavet, faar man indtryk af at hvalros og sæl, ren og bjørn ikke altid er dem maal nok. Der sidder dem en vikingearv i blodet, en forskertrang i sindet, der gjerne, svært gjerne sætter stævnen mod nye vidder og nye eventyr.

Det er derfor ikke blot tilfældigt, at de norske ishavsskippere under sin søgen efter nye fangstfelter har gjort mange geografiske opdagelser i de arktiske have. De et fødte polarfarere, polarvidenskabens forpatruljer og skolemestre.

Naar i al fremtid Fridtjof Nansens navn vil mindes, skal de norske ishavsgaster staa ramme om hans billede.

Kl. 12 nat drog vi fra fjeldskyggen, som Hammerfest ligger i, ud paa de blanke vande, det brede fjordbækken med Kvaløen og Seilandsøen i øst og Sørøen i vest. Den gyldne fjord svulmed skinnende fra bred til bred mellem øernes bratte snetoppede kyster. Bag os i nord løb fjorden tilhavs. Derude stod himmel og hav i ild, til langt ind i sundet, hvor kysterne varmed sine sorte næsetipper i ildmørjen. Som en gylden flod strøg sundet indover langs Sørøens bratte bredder, og naar

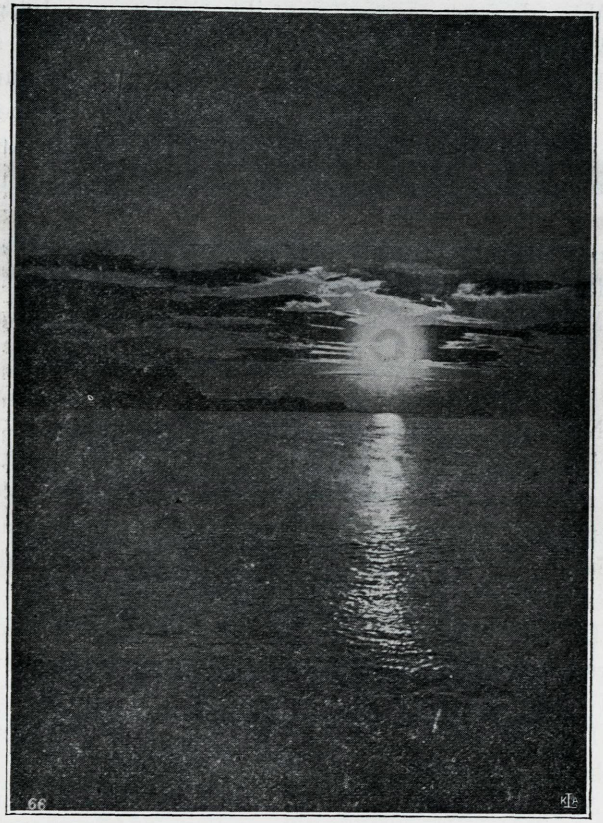

Midnatssol ved Hammerfest.

øiet langsomt fulgte med stod fjordbundens brede mure i varmt rødt, — det var en stund i midnatssolens land.

De livlige grupper — blodet suste jo af festtumlen — blev helt stille, som var de blet lamme baade i ben og tunge, bare fotograferne var i virksomhed og knepped med sine tingester. De arme tingester! Ligeoverfor Finmarks-nattens musik af farver er de saa afmægtige i sin gjengivelsesevne som f. eks. den taburet Edvard Grieg har siddet paa.

Natten der nord er at en egen, ubeskrivelig stemning. Det ved midnat at se selve solen det er ingen nødvendighed, undtagen for rekordturister. Fjeld er tidt i veien, men lyset, farverne, stemningen er der ligevel. Sydpaa kan man opleve noget lignende paa høifjeldet, men nordpaa har man selv nede ved sjøen høifjeldets natur og lys. Det er dag og dog noget andet end dag, lyset er blødere, farverne varmere, og rundt om midnat en stilhed, hvor alt levende hviler, med aabne, lyttende øine. Naturen er flyttet ind under en fortryllelse, op i en anden tilværelse, hvor lyset ikke kommer fra den samme kilde som nærer dagens livslarm, ikke fra en bestemt kant, men allesteds fra, saa selv skyggerne blir tynde, gjennemsivede af lys, overstænket af farve.

Timetabellen blir temmelig elastisk i lystiden. Den som har groet saa sammen med sine vaner, at han er størknet fast med dem, med andre ord blit pedant, en ifølge pædagogikens historie uddøende race, — en pedant altsaa, han vil under de høie breddegrader bli et lidende menneske, men forhaabentlig vil han efter nogle lyse nætters kvaler i køien heller tilbringe kvalerne paa dækket og opleve en vidunderlig helbredelse.

De høie breddegraders natur og de livsvilkaar som deraf bestemmes har gjort menneskene til nordlændinger: elastiske og rummelige, eksplosive og seige. Naturen byder alt i store portioner, baade lyset og mørket, anstrengelsen og hvilen, livet gynger gjennem uforudseede og hurtige vekslinger, rigdom af ét notkast, døden af et vindkast.

Det høres tit, og det hørtes ogsaa under færden, taler til folket der nord, hvis indhold i uddrag er: Sælg noten og kjøb plog og spade, saa gaar det saa jevnt og sikkert, og det jevnere arbeide med de sikrere resultater vil fure ind i nordlandskarakteren nye træk, som den vil staa sig paa at faa.

Det er kanske rigtigt.

Men er det muligt og er det rigtigt at vende nordlændingens ansigt bort fra blaamyra? Mon ikke, naar nordlændingen trækker sjøstøvlerne af og tar træskoene paa og forsager sjøen og alt dens væsen, mon han ikke maa betale den omdannelse med værdier som vi nødig vil se fjernet fra det mangeartede norske folk, værdier som netop nordlændingen er en typisk repræsentant for.

Det nordlandske folk en Jonas Lie bunder i, maa ikke bare være født ved sjøen, de maa ogsaa pløie sjøen, seile, fiske, drukne der.

Nordland og nordlændingen har været og maa bli *eventyret* i det norske liv. Vi trænger eventyret, For snart er al verden maskiner, byer og timetabeller.

Ved tre-tiden om morgenen begyndte mandskabet at spyle dæk, og spylte da de sidste natsværmerer til køis. Morgenbrisen havde da alt længe riflet vandfladen, og ud af et fjordgab stod en strid, kold vind af land, sjøen blev med ett mørk og bister, skumtoppe fræste op af bølgekamme og strømskavler, en nordlandsbaad under sit brune raaseil skar forbi med rækken i sjøen. De løfter paa hatten, høvedsmand og halskarl, det er vistnok en baad paa langreis, lastet med udrustning, og med „løftingen“ paa, det lille hus over agterskottet. Det er merkelig nok bare 40 aar siden den ukjendte opfinder satte den første løfting paa nordlandsbaaden. I aarhundreder forud har fiskerne i taalmodig konservatisme døiet det utrolige paa de aabne vaskere.

Smukkere baad paa den norske kyst findes ikke, og ingen anden baad „staar“ slig til sine omgivelser med den ranke reisning og slanke bygning. Den ligger paa vandet som en svane, elegant og fornem i linjen, smidig i bevægelsen, let for aarerne, og i rum vind en seiler som ingen anden. Og let at trække paa land, ogsaa en baaddyd der nord, da baadene gjerne landsættes. Det er en baad med mange fortrin foruden sin skjønhed og ædle afstamning.

Men siden den dækkede listerbaad er kommet i brug ogsaa der nord, har nordlandsbaaden ikke kunnet med sin skjønhed skjule sine svagheder.

Den duer ikke til krydsning, og den bratte, noget bagoverbøiede stavn vasker voldsomt naar der er lidt sjø, saa mandskabet, særlig halskarlen, kan sidde vaade til skindet trods oljehyren.

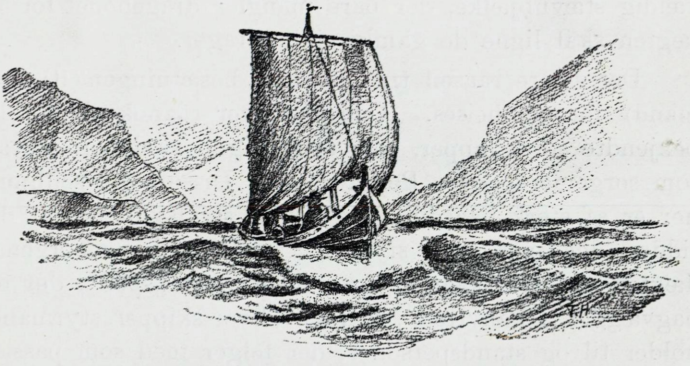

Nordlandsbaad.

I 1863 fik fiskeopsynschefen i Lofoten den første dækkede listerbaad op til prøve. Denne er i ganske anden grad fremkommelig i al slags veir og farvand, skarp krydser, knap og let i vendingen. Den er ikke saa let at ro, men de faa gange der er stille opveies af de mange gange listerbaaden krydser sig frem i mag, mens den aabne nordlænding istedenfor krydsning *maa* la mandskabet helseslide sig paa aarene og dertil sidde vaad hele dagen.

Til det større havsbrug kommer listerbaaden og Archer-typen mer og mer i brug. Til det kortrodde skreifiske i Lofoten og til det daglige sleng imellem er endnu otringen (4 par aarer) og kjeksen (2 p. aarer) foretrukket.

Derfor vil skjærgaardsturisten forhaabentlig endnu i lang tid nyde den poesi, som den ædle ætling af vikingdragen gir den nordlandske natur.

Nordlandsbaadens slegtning *jægten* er ogsaa en af de eiendommelige fortidslevninger, der snart er en saga blot. Nordlandsjægten er som nordlandsbaaden raaseiler og uden bogspryd. Stævnen stiger steil og stolt op i en vældig stævnbjælke, der bare mangler dragehodet for at jægten skal ligne de gamle vikingdrager.

Det svære raaseil trænger hele besætningen (10—12 mand) for at heises. Ude ved hver raanok sidder de bekjendte sorte lapper, som efter sagnet skal være indsat som sørgemerke over Petter Dass. Disse sorte seilhjørner er af sterk haardug, og det er sandsynligere at de sidder der mere for styrkens skyld end for sorgens. Jægten er tverskaaren agter med stort „speil“, der er bagvæggen i kahytten, „vængen“, hvor skipper, styrmand holder til og standspersoner, der følger med som passagerer. Forud er lugaren for „seglingskarran“. Resten er aabent lasterum. Tønderne nederst, fisken ovenpaa. Langs rækken sættes høit standerne; dertil fæstes bordvægge, saa lastes jægten til 5—6 meter oppaa masten, ovenpaa bordflager mod sjødrev og regn. Rækken er da ikke langt over vandet, og i modbør er en slig søklastet raaseiler en snegl.

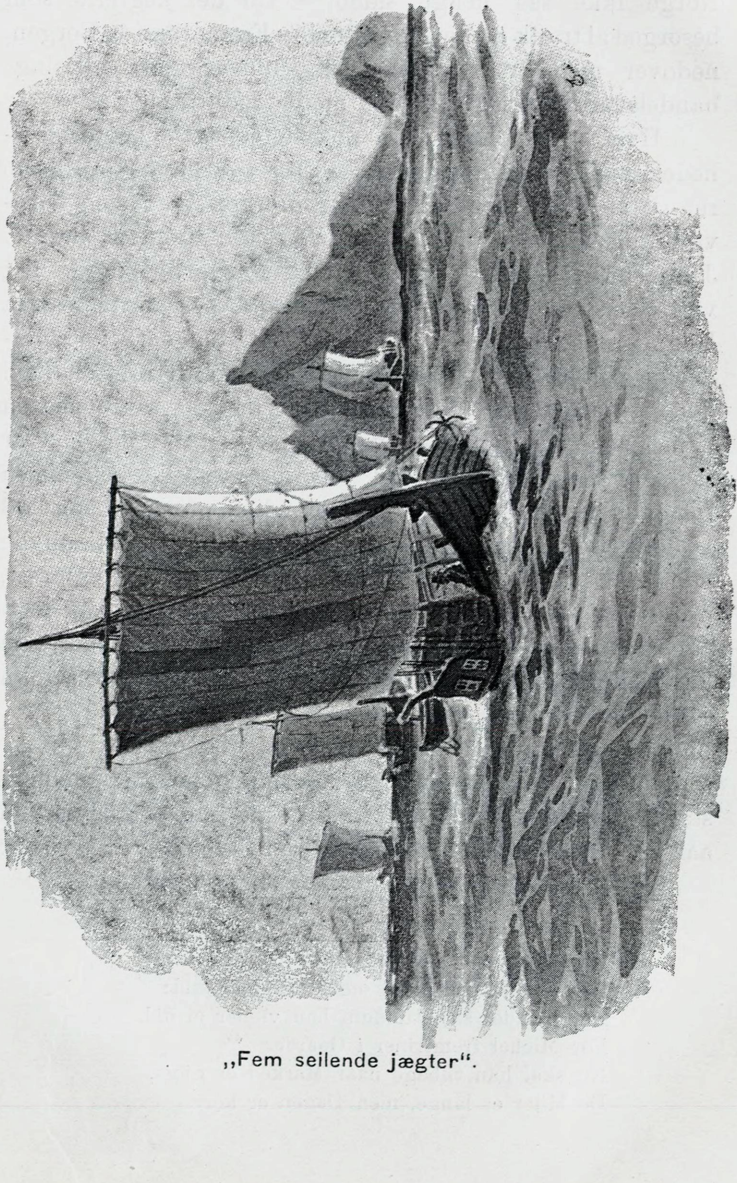

„Fem seilende jægter“.

Før dampskibenes tid — og det er i det nordlige Norge ikke saa længe siden — var det jægterne som besørged al trafik mellem Nordland—Finmarken og Bergen, nedover med tran, rogn, fisk, opover med alleslags handelsvarer, ogsaa ligkister med vandkringler i.

Hver bygd havde sin „bygdefarjægt“, jægterettigheden var gjerne arvelig. Indtil 1739 havde presterne ret til at holde jægt og fare til Bergen med sine fiskevarer, hvori det meste af deres indtægter bestod. Jægteeierne skulde holde jægten i forsvarlig stand, det var det stundom saa som saa med. Der fortælles fra Hammerø en historie fra beg. af det 18de aarh.: Menigheden sendte en søndag klokkeren ind til presten med den besked, at de vilde ikke være med at sætte jægten hans paa sjøen og sende varer med den, fordi den var saa gammel. Presten gik ud og gav sine sognebørn følgende fyndige svar: „Jeg er eders prest, derfor skal I høre mig; jeg er eders provst, derfor skal I adlyde mig; men som Jeres skipper befaler jeg“. Og prest, provst og skipper Nils Schelderup blev lystret.

Havde presten og provsten ikke været skipper, saa havde de folk vistnok ikke lystret. Men skipperdisciplin — det er disciplin det!

„Føststemna“ var i mai, „sidststemna“ i juli—september, fra det sydlige Nordland ogsaa et mellemstævne, fra det nordlige Tromsø amt kun ét stævne om aaret. Petter Dass klager paa den Tromsø-fars vegne:

Og vil nu den Tromsø-far kjøbe sig Mad,
To hundrede Mile til nærmeste Stad
Han maa med sin Jægter henlakke.
Hans Reise begyndes om Midsommerstid;
Det hænder sig stundum han vinder ei did,
For Michel fremtriner i Gaarde.
Nu skal han tilbage naar Marked er gjort,
De Miler er lange, men Dagen er kort,

Tænk, hvordan den reise vil vorde!
Hans langsomme Seiling forvolder det tit,
At Jægten med Ladningens hele Profit
Fortæres og ganger i Løbet.
Og, sker det omsider, han lange kan frem,
Da føres hver anden Mand syg til sit Hjem
Med Levnets stor Fare paa Kjøbet.
Det er en elendig og jammerlig Sag,
For alle Nordfarer en farlig Umag
Med aabne Fartøier og Jægter,
At fare saa lang en umaadelig Vei;
Hvad Fare medfølger, jeg skrive vil ei,
Mig Tiden det ogsaa benægter.

Naar jægten kom hjem, mødte alle varehavere frem for at hjælpe med losning og landsætning. Koner og børn fulgte med, saa begivenheden blev et bygdestævne i det smaa. Faa jægten paa land var et tungt stræv, men med taljer og gangspil, kraftord og brændevin gik det. Ha den liggende i sjøen var ikke bra, der kom let orm i træet.

Fra Trondhjem, der havde handelsret paa bestemte „borger- eller kræmmerleier“ i Nordland, kom der hver sommer jægter opover og tilbytted sig fisk mod varer. Handelsmændene havde ofte familien med paa disse sommerfærder, flere af dem slog sig ned i Nordland, hvor flere handelsmænd nedstammer fra disse Trondhjems-borgere.

Nu har dampskibene afløst baade Nordlands- og Trondhjems-jægten. En og anden sees endnu i leden, med trælast.

Paa Bergens vaag er Nordlands-jægten en sjeldenhed. For ikke længer tid siden end 30 aar laa Nordlandsjægterne i tæt rad langs Tyskebryggen. De høvde godt der, til vippebommene og hanseaterhusene og gamle Bergenhus. Der var historie ved det.

Ved otte-ni-tiden om morgenen damped vi gjennem det smukke Rotsund indenfor Uløen, forbi handelsstedet Havnes, ind paa *Lyngenfjorden*. Netop her ved Havnes skal man ikke forsømme sig. Lyngenhalvøens takkede, sneskinnende tindegjærder retover paa fjordens sydlige bred har man her i passe afstand, saa man ikke blot ser det nærmeste geled, men ogsaa de bagre geledder af høiere og høieste tinder. Der er høit op til de luftige tindekroner, henpaa 6000 fod de høieste. Og det er ikke som i Jotunheimen, at tindens top kun er et par tusend fod over dalen, den staar ved. Tinderne her vest render lige op af sjøen eller op af troldgrydedale, der ikke ligger høit over sjøfladen. Lyngenhalvøen er derfor en herlig heim for tindestigere; her som ellers er det ud-

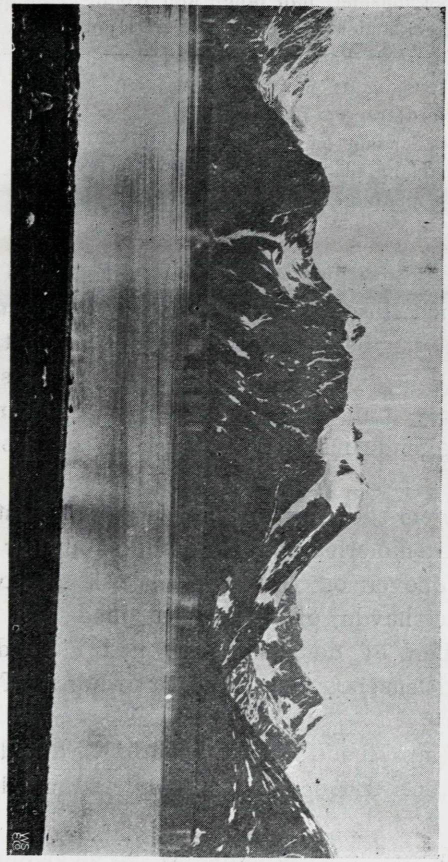
Parti fra Lyngen.

lændinger, især Slingsby, som har vist vei og sat første fod paa de jomfruelige tinder.

Paa speilblanke vande gled „Nordland“ indover langs de stolte geledder. En hvidblaa himmel, et hvælv af lys skinned over de løftende, dragende tinder, hvor fonner og bræer i kløfter og botner, paa kammer og knæ skinned og blinked af solen eller laa under kjølige, blaalige skygger. Her var noget for solen at øse lys paa: vandspeil og sne at glimte i, kammer og kanter at lyse paa, flader og kløfter at sætte skygger i.

Det er en fest med solen i følge at glide ind over denne høifjeldsfjord. Norge har neppe dens lige. Og denne fjord har ikke den almindelige norske tendens at klemme, stænge og gjøre det trangt. Saa langt ialfald som vi kom var fjordens forhal rummelig som det hos storfolk skal være. Fjorden er 9 mil lang, halvøens bredder langs den er paa faa steder nær utilgjængelige. Et af disse faa steder er *Lyngseidet*, 4 mil ind i fjorden. Her er god plads, jord, græs og skog og derfor tæt bygd. Herfra er ogsaa den eneste lette vei tversover halvøen til parallelfjorden Ulfsfjord, der sender en fjordkile paa et par mil ind mellem 4000 fod høie, braastupende fjeldvægge. Fra der hvor fjordkilen har maattet stanse er der kun en fjerdingvei lavt eid med god vei over til Lyngseidet. Her har samfærdsel og rentrafik selvfølgelig sit brændpunkt. Af Lyngens befolkning er ³/₄ ikke nordmænd, og af disse ³/₄ er mesteparten lapper og blandingsfolk. Kun et forsvindende faatal er nomader. Disse lever selvfølgelig bare af rendrift. Men af al den ren (over 100 000) som beiter i Tromsø amt er mesteparten (omkring 70 000) svensk ren der har sommerbeite i Norge, ligesom den norske ren har vinterbeite i Sverige. Ved Lyngseidet pleier være god anledning til at se lappeleir og ren.

Halvøen nordenfor eidet har de spidseste tinder, søndenfor eidet er de høieste, men af roligere former. Her er endnu ukjendte strøg, vildfjeld af værste slags, d. v. s. af høieste rang. Jeg vil anbefale lykkelige kolleger, der er ungkarle og frifanter og endnu ikke uhelbredelige ofre for skolelivets degenererende og kujonerende indflydelse, jeg vil anbefale dem at ta en kamerat med af samme skuffe, et telt og en god sommer, og saa ind i vildfjeldene i Lyngen, blandt tinder, lapper og ren, og saa om en 6 ugers tid tilbage med det oplevede og afløs mig paa prækestolen i „Norsk skolet.“, saa jeg ikke blir saa alene i min generende særstilling, at jeg hver gang overfor min pædagogiske menighed ikke lykkes mig at faa kateterskuffen i ranslen, men slænger ranslen paa katetret.

Til Lyngseidet kom ikke vi, af mangel paa tid. Det er for de fleste af os det samme som at vi aldrig kommer did. Desto graadigere nød vi den deilige udfart af fjorden til man svinger om halvøens nordpynt, den bratte *Lyngstuen*, og over Ulfsfjordens munding ind i leden til Tromsø. Men fra denne kant er Lyngentinderne endnu gildere. Det myldrer af tinder, til langt ind i det fjerne, luftige spidser, og med fantastiske paafund i konturen.

Et syn som fuldt skal kunne erstatte Nordkaps-solen er midnat i Lyngenfjordens gab. Udenfor er havet og øerne og solen. Sjøen er ild og luften farver, øer nær og øer fjern, efter afstanden klædt forskjellig i sine farvede luftgevandter, yderst ude Fugleøen, Nordens Capri, en eventyrø, en dristig skaaret, fantastisk silhuet. Og indenfor paa Lyngenhalvøen dukker tinder op i solhimlens hav af lys og purpur, gløder sneen. Nordlandsk midnat i Nordlands største natur.

Paa styrbord side et par mil tilhavs den store

Vannø. Der bodde brødrene Jetmund, Bure, Grim og Helgø. Efter en variant af sagnet var de brødre af Tore Hund. Tore haded dem, og som grundige hadere gjorde i den tid faldt han over dem for at dræbe dem. Men brødrene flygted til Grimsholmen, til et sterkt hus med fire døre, en bror i hver dør. Tore Hund fik ved trolddom sundet at fryse til, skjønt det var midtsommer, kom over og, efter en variant, fælded han dem alle fire. Deres gravhauge kan vises endnu.

I det straalende veir fik vi nu erstatning for den sørgelige veirskjæbne vi paa optur havde paa Tromsø.

Tromsø. Det var et helt andet Tromsø. Nu fik vi se den som den ligger der lunt og indbydende paa en grøn ø i sundet mellem mægtige omgivelser, som netop ved det blanke, livlige sund er holdt paa saapas afstand, at de ikke klemmer, men bare fremhæver synet og sætter det mægtige som en beskytter ind til det milde.

Tromsøen en sommerdag med sol til er et festligt syn. Tromsø er pr. beliggenhed og omgivelser noget helt for sig selv blandt Norges nordbyer. Finmarkens byer er tydelig og haardt merket af sin nordlige beliggenhed. Tromsøen ligger lunt indenfor store fjeldøers skjærmbret, og den mildtformede skiferø har jorden klædt med græs og bjerkeskog. Talrige landsteder dukker tage og altaner ud af det grønne. Og sundets begge bredder, baade Kvaløens og fastlandets svære skraaninger, har dækket skiferjorden med yppigt græs og lubben bjerkeskog. I det rolige, mægtige grønfjeld paa fastlandssiden er et bredt skar. Derbag staar Tromsdalstinden, et imponerende stykke høifjeld, et henved 4000 fods taarn i sten og sne.

Tromsø by ligger i det grønne, grønt ser den, og over det grønne ser den høifjeld og sne. En englænder har beskrevet byen som en lang gade med en isbræ i hver ende. Det er bræen paa Skulgamstinden nord paa Ringvassø og et snefjeld sydpaa ved Bensjordtind.

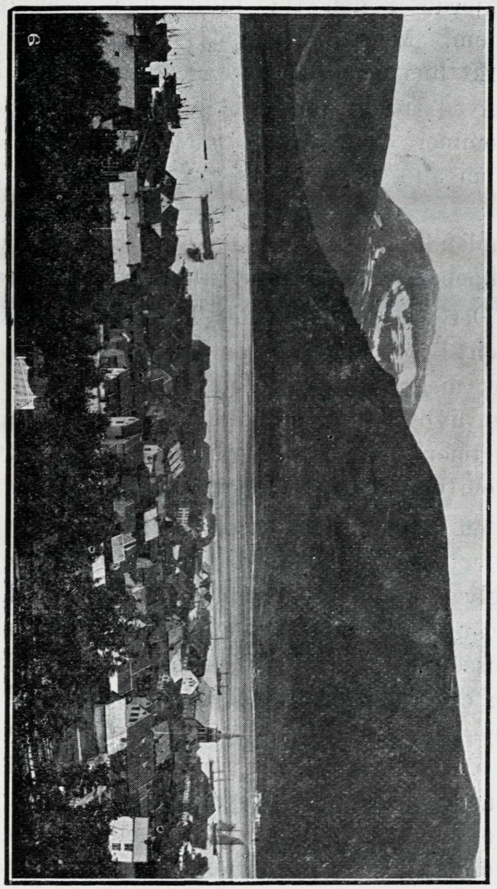

Tromsø.

Naar man kommer nordenfra, fra Finmarkens magre, nakne kyster, virker Tromsø, saadan hastig seet en soldag og impressionistisk indført i hukommelsen, som en grøn-ø sydfra som her nordpaa uden at la sig overmande har arrangert sig overordentlig virkningsfuldt med høifjeldet og sneen, saa det strenge er under skjønhedslinjen blit til høihed.

Hvalfanger Ingebrigtsen fra Tromsø maa være en isbjørn og ishavet maa være deiligt, naar han ikke en sommer heller vil la sig selv harpunere af myggen paa hans deilige Tromsø. Tromsø by started sammen med Hammerfest og Vardø, men det gik smaat i begyndelsen, i 1807 endnu ikke mer end 84 mennesker, tiltrods for skattefriheden og præmier. Men siden skjød den ivei, saa den nu er omtr. saa stor som de tre Finmarks-byer tilsammen, og nu en aristokrat ved siden af disse, toner an som en øvet kavaler, som en by med en gammel kulturkjerne af nordlandsk handelsadel, en by som naar den trækker i handskerne, nok ikke glemmer at den er „Nordens Paris“.

Tromsø by er vokset frem af en gammel kjerne. Allerede i midten af 13de aarh. stod en kirke paa Tromsøen „nær hedningerne“ og nævnes som „en moder for Finmarkens kirker“. Paa øen byggedes efterhaanden en mængde kirkestuer til opholdssteder for kirkealmuen, som gjerne kom lørdag og blev til mandag for at afgjøre forretninger. Øen blev en stævne- og handelsplads, embedsmændene tog sæde der, og saa var der alt roden til en by, dengang forordningen af 1787 nævnte øen som et af de steder, der var skikket for byanlæg i Finmarkens amt, som Tromsø dengang hørte til.

For tiden gir ikke byen noget indtryk af fremgang. Blandt aarsagerne nævnes, at det amerikansk opvoksede Harstad, vort næste stoppested, har git Tromsø et stød i den gale ende. Men hvad Bergen ikke orked at kvæle i fødselen, kan vel Harstad ikke stoppe i veksten, der maa vel være plads for dem begge, haaber vi, og seiler saa

til Harstad. Fra Tromsø syd over Balsfjordens munding, Kvaløen udenfor, forbi en halvøsnute, Kvaløen udenfor, over Malangenfjorden, Kvaløen udenfor, saa endelig et glyt af et havøie mellem Kvalø og Senjenø, saa ind i Gisøsund, Senjenø udenfor.

Slig gaar det langs hele Tromsø amt, over fjorder, forbi halvøer, gjennem sunde, altid indenfor øer, imellem glyt af havet. Fremfor noget andet amt er Tromsø halvøer, øer, fjorder og høifjeld. Over femteparten af amtet er øer, og hele 36 % af amtet er over 2 000 fod over havet og har de prægtigste tinder i landet er.

Øerne er høie fjeldøer med dybt forrevne takkede tinder paa indtil 3000 fod. Mange af disse havtinder trænger ikke engang denne høide for at overraske og imponere. Her er ikke de linjer der bøier i rundbuestilen ned til jorden igjen. Lige op af sjøen, som en straale, render linjerne her tilveirs, river øiet med i svimmel fart op til øverste spidsbuer og spir, krydser og gir syn og sind fortsættelse op i det blaa. Og det er, mens man staar indunder og stirrer op i tinden og den svimmeldybe himmel den staar mod, som tinden seiled og skar fremover i det blaa, indpaa og indover en.

I Gunnar Bergs atelier paa Svolvær stod en tindestiger og bladed i en af Gunnars skissebøger, vi stansed ved en skisse fra Troldfjord tror jeg, en fjeldvæg trukken i en eneste blyantstreg. Jeg lod fingren nydende følge den prægtig stigende linje og sa lavt og privat, dog med adresse til tindestigerens høire øre: „En fjeldmands hjerte stiger med!“

„Ja netop!“ brød svaret ud med en viss overbevisningens fynd.

Ivar Aasen tar det vist ikke fortrydelig op, om vi ogsaa heroppe, ja netop heroppe citerer:

> Dei gode gamle nutarne, dei gjera hugen glad!

Øerne i Tromsø amt er store. Hinnøen som for en del hører Tromsø til, er Norges største. Senjen den næststørste, Kvaløen og Ringvassø ved Tromsø-sundet er heller ikke smaa.

Senjen er typisk.

Vest- og nordsidens kyst af gneis og granit er høi, brat, rig paa modeller til nordlandsbaadens stævn, med svære hug i: fjorde med slige bratfjeld omkring, at man maa fjorden ud for at komme til nabofjorden. Indover tinder i kjæder og knipper. Mod syd og øst er øen lavere, med mildere former, dannet af skiferen. Lave, brede strande langs Gisøsundet, opdyrket land med malte, velstelte huse, skoglier ovenfor, tinder langt inde er baggrund.

Fastlandets sundbred er af samme milde karakter, med samme tindefyldte baggrund. Man har til begge sider det milde og frodige mellem sig og det vilde. I mange timer holder sundet ved gjennem denne eiendommelige dobbelte natur. Nordlandskveldens sol paa sundet og de grønne bredder, paa de høitidelige tinder, kun den som har levet her og har livsminder herfra kan skrive, saa andre ser og føler som han saa og følte. Den som fik synet i forbifarten skriver i bedrøvelse, for det han skriver kan ikke gi billede.

Blandt de penne og pensler i den norske kunst, der kan den nordlandske linje, kan følge den, gjengi den uden at tynge den ned, vil jeg nævne bare to.

Kittelsen og Jonas Lie.

De er selv af den samme fantasi der har skabt det nordlandske fjeld. De har selv den samme fantasiens storhed og pludselighed. Den opreiste nordlandske natur er noget andet end sten i merkelige former, den er krop og dragt for alt det under- og overjordiske fra Nivlheim og Gimle, som har levet sterke dramaer i Nordlandsnaturens eventyrheim, Kittelsens og Jonas Lie's fødeland.

Tiltrods for en lærd litteraturhistoriker, der ikke kjender sin Jonas Lie igjen i hans „Trold“, er min egen ulærde fornemmelse den, at Jonas Lie i „Trold“ (og i „Den fremsynte“) er hjemme hos sig selv, der er han i Nordland og Nordland i ham.

Den majoritet af den norske menneskehed som ikke faar Nordland at se, de kan i Jonas Lies kunst se Nordland i store, eventyrlysende skimt, saadan som man her paa kysten kan se fjerne usynlige kyster løftes i hilder.

Vel forbi Senjehesten lar vi Grytø høie tinder vise os vei over Vaagsfjord mod klassiske tomter, *Bjarkø* og *Trondenes.*

Bjarkø har ikke i sit udseende noget at vække opsigt med, men naar man faar vide det er Bjarkø, stirrer man derud paa sagalandet med nye øine. Mange berømmelige navne, kjendt af hvert barn i Norge, er knyttet til denne ø, først og fremst Tore Hund. Senere Magnus Barfots hevner og Magnus Sigurdssøns opfostrer Vidkun Jonssøn, Vidkun Erlingssøn, Bjarne Erlingssøn, Erling Vidkunssøn, Sigurd Jonssøns søn, Rosenkranserne. Af gammel herlighed er ingen rest igjen uden et par navnløse gravhøie.

Thore Hund var en vidtreist mand, hans langskibe havde pløiet lange vande baade langs Norges kyster og i Rusland og England. Oppe i Finmarken lærte han trolddom, derfor bed ikke Bjørns øks paa ham.

Petter Dass synger om Tore Hund:

Man slutter at den malededede Gast
Sig havde med Fanden besvoret saa fast,
At Jernet ham ikke kund' skade,
Saa bliver det Rygte desværre for sandt,
At Trolddom skal være i Norden bekandt,
Dog ingen sig merke vil lade.
Nu Tore forreiste til Helvede hen,
Hans Søskende, frygter jeg, lever igjen,
Thi Klinten vil vokse blandt Hvede. —

Tore Hund fik nok selv ondt af det spydstik i Olavs mave. Han tog alt sit gods og grov det ned mellem tinderne paa en ø syd for Lødingen og reiste — til helvede, siger Petter Dass, via Jerusalem, siger sagnet. Der brænder blaat lys over skatterne deroppe i tinden, men Tore Hunds trolddom kverker synet paa søgerne.

Harstad og *Trondenes.* Man har nordenfra et imponerende følge med til gamle Trandarnes. Til styrbord, bagbord og agter har Vaagsfjorden samlet et høvdingefølge af tinder, som vi nok kan være os bekjendt af der vi farer frem i Tore Hunds og Asbjørn Sels'banes kjølveie. Senjen agter til styrbord, Fakstindens ensomme vagttaarn ved Salangen, og saa de store tindeøer, til venstre Andorga og Rolla med sin bratte, høie vestvæg, begge tæt besat med vilde tinder, tilhøire har Bjarkø skudt Grytøens tindemur foran sig.

Det er midnat. Bag næssene skumrer det og fortæller, at vi alt er kommet et stykke sydpaa, og at det ikke længer er skjærsommer.

Før vi derfor gaar ind i skyggen bag Trondenes, lar vi skibet lægge sig i ro en stund ved Grytøen foran et blankt havøie. Det er midnat. Solen er netop saa vidt under havet. Udover havets blanke salsgulv rinder ud en elv af ild, den fjærer ud eftersom ildsvælget derude synker bort under en romerbuet, ildkantet skybro. Men solvognen vender snart igjen opover havbakken, brokarrene smelter og skybroens buer brister, den gyldne skive stikker tindrende op, og ilden rinder igjen indover havet og opover himlen.

Ingen *gaar* ombord, ingen snakker, man kan knapt sidde, man staar og stirrer i taus, stor spænding, som var det noget rent vidunderligt som hændte, og det var dog ikke andet end solen som gik i hav og af hav igjen. Ikke andet, og dog et trylleri. Og dertil bevidstheden om at disse minuter denne midnat var den sidste i midnatssolens eventyrland.

Naar øinene vendtes fra branden i havvæggen indover til Harstad, som vented paa os, saa vi ikke dette anderledes end som et sted inde i enden af en skygge. Harstad? Naar vi undersøgte i hjernekisten ruinerne af Horn og Geelmuyden efter Harstad, nei Harstad var der ikke spor af, havde aldrig været der.

Men derinde i bugten foreligger den nu som et faktum, og da vi ved halv et tiden er ved den menneskesorte brygge, foreligger den som en overraskelse. I Nordland stiger de underjordiskes byer og vær med skinnende huse og grønnende jorder af sjøen i underlige nætter. I det eiendommelige lys, skygge uden mørke, glans uden sol, kunde man godt tro sig synkvervet, at det var den mest idylliske østlandske smaaby som havde drømt sig hid til de deilige strande indenfor Trondenesets kirke. Men Harstad er ikke steget af sjøen, der siler ikke sjø og tare og fiskeslo af den. Den bare har sjøen at ligge ved som en forscene foran Vaagsfjordens tindeomrammede kyster.

Harstad minder lidt om Molde. Frodige og milde de nærmeste omgivelser, foran en rummelig fjord med tinder omkring. Paa en haug, gammel tinghaug, ovenfor bebyggelsen, studenterhaugen blev den døbt, er der et rundskue, et udsyn over egnen af en saadan skjønhed, at vistnok ingen by i Norge kan konkurrere, knapt nok Molde. Ingen havbrand skinner paa ruderne i Molde, for den har skjærmbræt i en svær aas. En juninat i Molde er eventyrdeilig, men en solnat i Harstad! Sjøen, tinderne, skyerne, alt er glans og farver, metal i alle nuancer af smeltning, sølv, guld, kobber, staal, en lysfest, en farveorgie, som ingen fantasi kan forestille sig; thi man kan ikke, ialfald ikke almindelige dødelige, forud gjennem fantasien ane det man føler, det man lever i en slig nordlandsk time. Selv en renavlet fladlænding fra østlandet kan neppe komme fra det uden at mindes det ialfald som et schok paa øinene.

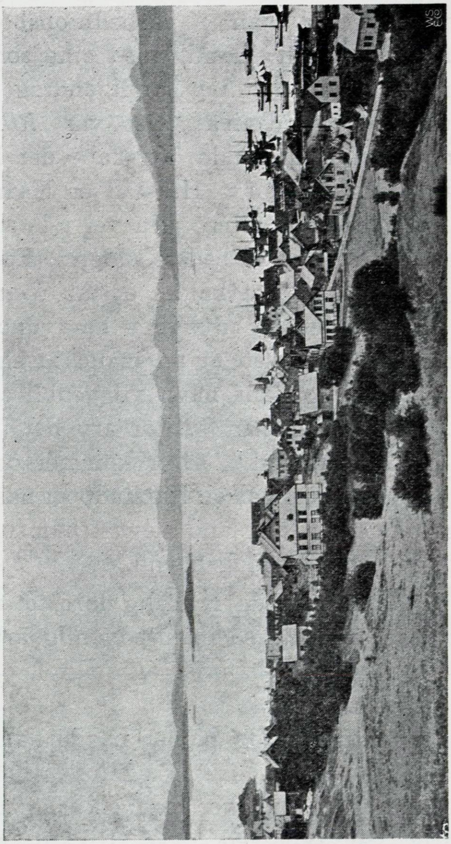

Harstad.

Det er klassisk jord man staar paa, kong Sigurds og Øisteins gamle tingvolde, her har mangt et stolt langskib faret fra og til Bjarkøys og Trondarnessets mægtige høvdingsæder. Og her bygger en nutid som ogsaa kan skyde langskibe paa sjø.

Dengang Tromsøen blev valgt til anlægsplads for en by, var der først tale om Harstad, men da byggegrunden her var privat eiendom, blev Tromsøen foretrukket.

Harstad har i „de lokale forholde“ lykkelige betingelser for at kunne bli en by. Ligger lunt og beskyttet, midt i amtets tættest bebyggede del, er et naturligt centrum for et stort og folkerigt opland, der har gode betingelser for et udviklet jordbrug.

Men med Tromsø-byen syntes behovet foreløbig dækket. I 1872 var her to vaaninger og et ekspeditionslokale. Men saa fik Harstad en ung mand, til en begyndelse stod han i ekspeditionsboden, en alvorlig, sluttet, faamælt mand, med øine som havde det fremsynsblik som har tat landkjending at lange maal og grunder paa udveien. Det var *Rikard Kaarbø*. Han fandt her sit livs kald, at skabe det liv som han saa her var betingelser for. Harstad er Kaarbø's verk. Og da han havde faat sine jern vel i ilden, blev han rykket væk, midt i den bedste alder. (Født i Harstad 1850, døde i 1901). Det kaldes et tab naar en slig mand ikke er mere. Men et nybygge har vundet en driftskapital for lange tider ved at en mand af slige dimensioner var i starten. Og hans navn vil vedbli at gi slegt efter slegt stolthed og ansvar. „Stor arv det er for mannen av godtfolk vera fød". Der kommer ogsaa noget høitideligt op i øinene paa en Harstadboer naar det navn nævnes. Og over hele Nordland nævnes han som en af de gjæveste blandt dets foregangsmænd.

Kaarbø var en lykkelig udrustet mand. Skarp, klar og snar, altsaa med en usedvanlig arbeidsevne, og dertil en karakter uden brist og svigt i, og et hjertelag som altid var aktivt.

Som starter og pioner havde han jo altid nyt terræn at operere i, men dristig og forsigtig som den langsynte seer er, fandt han vei med en saadan sikkerhed, at der aldrig var tvil ved hvad Rikard Kaarbø havde fore. Stod hans navn ved et foretagende, var der straks følge med. Den tillid han indgjød var ubetinget. Et mundtligt ord af Kaarbø var jevngodt med en kontrakt.

Under Kaarbø's styre vokste Harstad fra ingenting med amerikansk fart op til et forholdsvis betydeligt sted med 14—1500 mennesker, med en række blomstrende virksomheder og kulturcentrer, til et livligt centrum for trafik og omsætning i et stort og rigt opland. Kaarbø started det Haalogalandske dampskibsselskab der i 98 havde 8 skibe, ved siden af dette er det endda 2 selskaber. Han satte igang og udvided til stor virksomhed et maskinverksted, det første og største i det nordlige Norge, endvidere et meieri, et betydeligt telefonnet, veianlæg og dampskibslinjer. Hans sidste verk var at faa underofficersskolen for Tromsø stift henlagt til Harstad, som nu ogsaa er blit sæde for distriktskommandoen. Der er allerede to bogtrykkerier med hver sin avis, nyt vandverk, acetylengasverk, fik i 1902 oprettet toldbod og blev ladested i 1903.

Det er bra start.

Trondenes ærværdige kirke har man ikke lov at gjemme til næste gang. Det var med beklagelse vi hastverksfarere gik glip af det presten havde tiltænkt os: at samles indenfor de gamle mure, sidde der i sommernattens stilhed og stemning og høre hvad de gamle stene med prestens hjælp kunde fortælle fra rundne aarhundreders skjæbner og skikkelser. For syv aarhundreder siden begyndte man at reise den, og forsvarlig blev den bygget, $2^1/_2$ meter er graastensmuren. Men det var ogsaa drabelige bygmestere, jøtnerne Hemming, Nemming, Søfting, Svøfting og Hinn. De brød stenen af Hinnøens fjelde og kjørte den frem med sine vældige heste. Men en nat kom solen over Hinn, mens han endnu var ude i fjeldet. Til løn for nætternes møie, for stenbrud og bygmesteri blev han pr. forordning af lysets fyrste forvandlet til sit eget monument, Hinnstenen heder han nu, og hans sokkel er Hinnøen.

Den allerførste kirke var den kong Øistein bygged: „Paa Trondenes lod jeg bygge en kirke og lagde gods til den; ogsaa der vil man mindes, at Øistein var konge i Norge“.

Den nuværende kirke er antagelig fra første halvdel af følgende aarhundred.

Petter Dass synger om den:

Den kirke har noget at sige,
Grundmuret og bygget hel kunstrig af sten,
I ganske Nordlanden er neppelig éen
Som skattes at være dens lige.

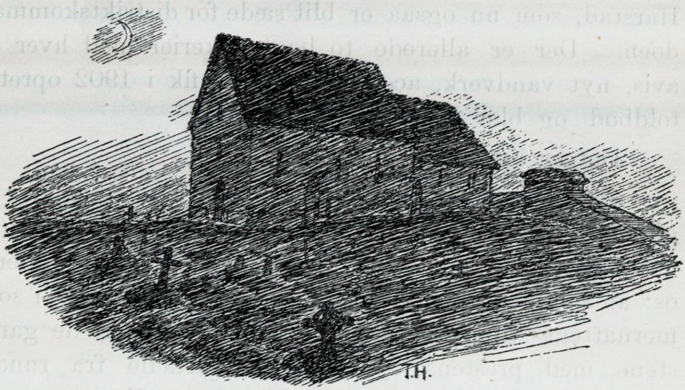

Trondenes kirke.

Omkring kirkegaarden har der været en 5 m. høi mur, med 2 taarne, overhvælvede trapper, brystvern, som der kun er levninger igjen af.

Kirken paa Trondenes var den mægtigste og rigeste i det nordlige Norge. Paa Senjen (hvor der nu er 1) hørte 6 kirker under den, den havde 14 kapeller og store jordegodser, og var udstyret med ikke liden pragt. Sokkel og indfatning om døre og vinduer af klæbersten, mellem langskib og kor søilerækker og buer som i Trondhjemsdomen. Kirkens mange altere i skib og kor var prydverker af træskjærerkunst, ligesaa de 12 store høitidelige rigt skaarne egestole for kanniker, bisp og de kongelige.

Dertil mange kostbarheder i metal og tøi. Men som moder for en opvoksende flok af kirker lod den sig plyndre for den ene kostelige ting efter den anden. Det er synd at kirkens mange skatte er blit spredte. Samlede og i sine oprindelige omgivelser vilde de ha virket og fortalt noget.

En udskaaret altertavle er fundet igjen i et madskab i Bodø. Det fortæller ogsaa noget.

Kirkens to store taarn er ogsaa tat ned, en gyldenkugle paa det høie spir trilled væk mellem hænderne paa nedriverne og lod sig med rette aldrig gjenfinde. De svære klokker er revnede og omstøbte til smaaklokker, som spinkelt klinger

Der var engang.

Narvik. Fra nybygget Harstad til nybygget Narvik. Disse to raske steder er hinandens nærmeste naboer. Har Tromsø kunnet merke Harstad, vil Harstad i endda sterkere grad merke Narvik. Forhaabentlig har de begge saa rige livsbetingelser, at kappestriden mellem dem vil fremme, ikke hæmme udviklingen.

Narvik, Norges yngste kjøbstad, Nordlands vordende hovedstad — for det første, hvor ligger den? Her i Norge har vi nemlig lov at gjøre geografiske spørsmaal uden at resikere gabestokken til svar. Jeg skal saa vist ikke bli fornærmet om nogen spør, hvor Narvik egentlig ligger. Ja, før 1898 laa den ikke nogetsteds. Nu ligger den hvor Vestfjorden spidser sin inderste kile, Ofotfjorden, ind i Norges smale land, der inde hvor Ofotfjorden kløver sig mod et nes, der paa dette nes mellem Rombakbotten og Beisfjord, der ligger de berømmelige losse- og lastepladse, de vældige havne- og kaianlæg, hvor Sveriges rige malmflod fra Loussavaara-Kiirunavaara gruberne tømmer sig ud.

Takket være den lange vei fra malmfjeldene til Den botniske bugt, takket være isen i samme bugt maatte malmen søge havet pr. Norge, til Narviks altid isfri havn.

Det var et engelsk selskab, som først kasted sine øine paa Ofotfjorden som udskibningsplads for svensk malm. Victoria havn blev stedet døbt. Men i 1889 maatte selskabet indstille paa grund af kapitalmangel.

Men i 1898 begyndte den norske stat at bygge bane, samtidig med at „Loussavaara-Kiirunavaara aktiebolag“ begyndte med kaianlæg for udskibning af malm. I juli 1902 sendtes den første ladning passagerer, 150 norske studenter. I okt. 1902 kom de første malmvogne, i 1903 kommer 900 000 tons, siden vil der pr. aar komme 1 200 000 t., og derefter sikkert endda mere.

Den norske banedel, fra N. til grænsen, er 4½ mil, fra grænsen til gruberne 48 mil. De 3 mil vi befor er et jotunland, hvor ingeniørkunsten har trængt sin kløgt og kraft for at finde og bryde veien. I løbet af 1 time stiger banen 1500 fod gjennem et vildt og vanskeligt terræn. Snart under løsfjeld af farligste sort, hvor svære vidtløftige forbygninger beskytter for stensprang, skred og vand, snart udpaa afgrundskanten, med væggen over og stupet under, snart gjennem drønnende tunneller, baade mange — vi for gjennem 10 — og lange — den sidste var 590 m. —, over dristige brospænd — som broen i Norddalen, 9 spænd, 162 m. —, det er en banefart, som vistnok i Norden er uden sidestykke.

Udsigten fra banen skal være storslagen, høifjeld og fjorder, topper og sne og fosser. Udsigtens fjernere partier saa ikke vi, for himlen var ligesaa lukket som godsvognene vi stod i var aabne. Men fjeld var vi i, massivt og vældigt fjeld, fjeld under og fjeld over, fjeld foran og fjeld bag, lodret, vandret og skraat, altid nakent fjeld, ikke trær, ikke græs, det var indtrykket paa vor drønnende, regnmætte tur.

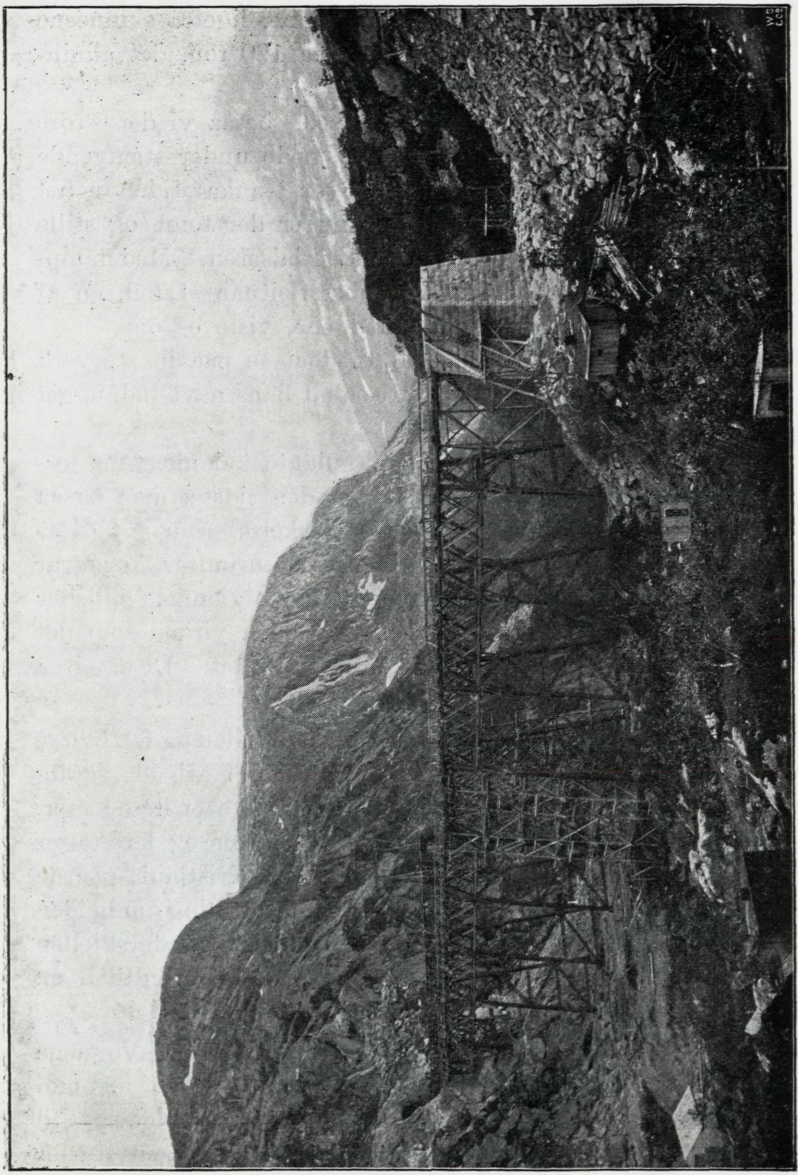

Narvikbanen: Norddalsbroen.

Alt er kolossalt paa denne bane, ligefra skinnerne til lokomotiverne, no'en bæster paa 120 ton, det almindelige er 30.

I Hunddalen, hvor vi stansed, besaa vi det store turbinanlæg, steg saa i silende væde under stængende skodde ned til Rombakbotten, hvor i anlægstiden en hel by af banearbeidere holdt til, nu er der tomt og stille i dalkulpen, den ligner i natur Lærdalsøren. Med dampskib tilbage til Narvik, hvor oberstløitnant Lund, en af lederne for havne- og kaianlæggene, viste os om.

Han har lov til med stolthed at se paa det storverk han her har reist. Med rette staar hans navn indhugget i kaiens mure.

Disse kolossale og genialt anlagte kaianlæg for losning og lastning var ikke blot den sidste, men ogsaa uden sidestykke den største overraskelse, som vor overraskelsesrige færd skjænked os. Naturindtrykkene var man mere eller mindre forberedt paa, gjennem billeder og litteratur, men anlæggene i Narvik virked som det storslagne virker, naar det kommer uventet. De er ogsaa europæisk enestaaende.

Bare at komme tørskod ned paa bunden og faa bygge grundmuren er et overmaade vanskeligt arbeide særlig her hvor forskjellen mellem flod og fjære er flere meter. Indenfor den svære dæmning af tømmer og lere reiser sig de kolossale kaimure. To 4-etages Kristiania-gaarde sat ovenpaa hinanden gir en slags forestilling om høiden af dem. Fortøiningsringerne i murene viser forskjellen mellem høieste og laveste vand. Der er indtil 5 m. mellem øverste og nederste ring.

Ovenpaa kaien løber malmsporene ind. Vognene passerer vægten, veies uden at stanses. Uden lokomotivets hjælp glir vognene ind paa de forskjellige spor til sine lossepladse, bunden aabner sig, ladningen styrter ned gjennem luger i kailegemet og falder nedover et trappeverk af jernplader, der fortsættes lige ned i de svære malmskuder, der fyldes paa et par timer. Den tømte vogn glir imidlertid videre og føres af farten opover en stigning, hvortra den igjen tar fart nedover indpaa et udløbsspor, hvor den sammen med andre tømte kamerater hentes af et lokomotiv. Udskibningskaien for malm er for sig, og lossepladsen for kul er for sig. Den sidste er ikke færdig. Til midlertidig brug er bygget en svimlende høi tømmerkai, har kostet 150 000 kr., men skal rives naar stenkaien om en del aar er færdig. Ogsaa losningen foregaar automatisk. Inde paa den vældige træbro staar et maskineri, som med touger fører en vandrekop nedi fartøiets bug, hvor den fyldes, saa stiger den, vandrer indover træbroen, tømmer sig, snur, automatisk og hurtig.

Lastekaien og rangeringsstationen med sine anordninger koster 7 mill. kr. Alt dette kostet af det svenske selskab.

Narvik bygger sit fremtidshaab paa den svenske malmudførsel og paa muligheden af anlæg af masovne til smeltning baade af svensk malm og malm fra nordlandske gruber.

Endvidere drømmer den om en fremtid som turistby og trafikcentrum, naar den blir knyttet sammen med ikke blot de svenske baner lige ned til Øresund, men ogsaa med de russiske og transsibiriske baner helt til Asias østkyst.

Byen havde i sommer 3 000 mennesker, i høst 3 600, og spaamænd paastaar, at den om faa aar vil tælle flere tusender end nu hundreder.

Noget opland i dette ords almindelige forstand har Narvik ikke, men den haaber med tiden at udvikle sine muligheder som centrum for mange fjordlinjer, ligesom den ogsaa ad landevei vil kunne skaffe forbindelse med Bardo- og Maalselvedalen.

Byen er en nyrydning i amerikansk maalestok, og bærer jo præg af ufærdigheden. Men der er liv og fart, haab og mod og dygtige kræfter. Alle de mange „væsener“, som er maskineriet i en bys samfundsorden, kommer hurtig istand. Det er en by, hvor det maa være interessant at være borger, her er grundlæggerarbeide at øve sig i for en hver art af dygtighed.

Det er heller ingen sag for en by at ta spurt i starten, naar den ældste mand i staden er — 42 aar.

*

Fra Nordlands hovedstad skynder vi os hjem. Det er regn, taage og hylende vind.

De syv søstres smukke rad paa Alstenøen, Alstadhaug gamle prestegaard, Petter Dass's poetiske tomter fik vi dog held til at passere i bra veir. En nordlandsk student svinger en pengebøsse til indtægt for det mindesmerke, der skal reises for hr. Petter her paa hans egen grund.

I regn, i mørke, i hylende vind slutted Torghatten sit gjenlydshvælv over den sidste friluftstale, over den sidste friluftssang.

*

Og saa vil jeg slutte. D. v. egentlig s. slutte uden slutning. For midnatssolens land kan man nok begynde paa, men der skal et længere lærred end mit, skjønt mange kan finde det langt nok, for at komme til slutningen.

Falder dette hefte i haanden paa nogen af mine reisefæller, lægger jeg beslag paa nogen linjer til for at vække mindet om vor sidste aften ombord, afskedens og mindernes fest, idet propellen skynder sig med at slaa de sidste slag ind ad Trondhjemsfjorden.

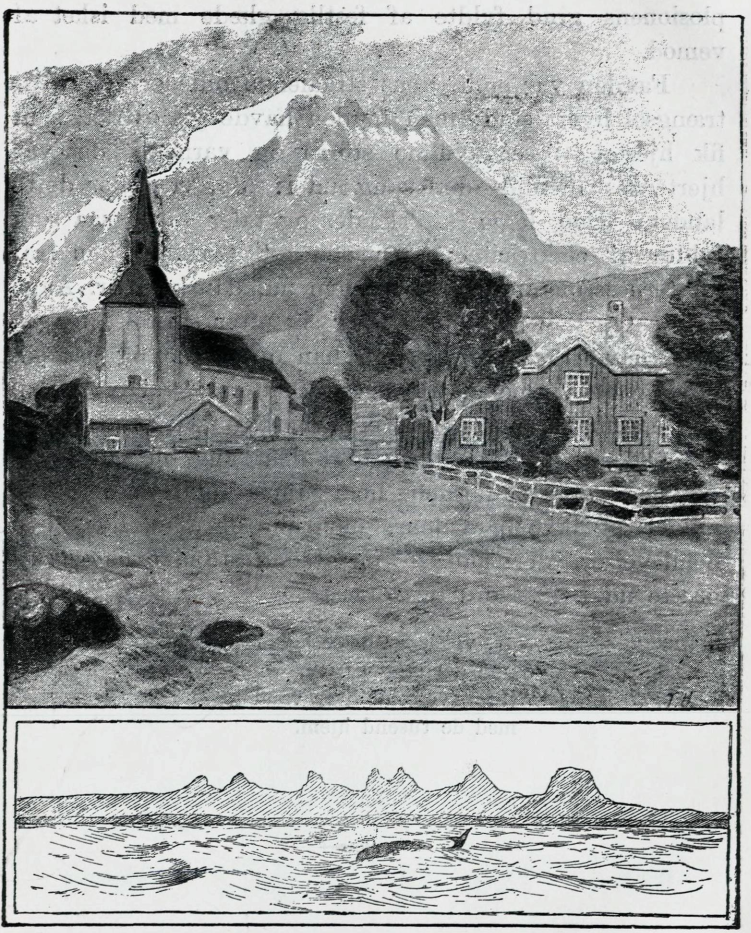

**Ved Alstadhaug prestegaard findes at se
syv søstre som fletter sine lokker i sne.**

Trangt og tarveligt var det i „festsalen“, et lasterum agter, men hvad gjør det, naar sindene er til eksplosionens grad fyldte af festlig glæde med islæt af vemod.

Færden var endt, dens straalende billeder fyldte til trængsel hvert sind; men færden havde git os det, som fik hjertet til at svulme større og varmere, det var hjerternes mening der sang ud i: Ja, vi elsker dette landet. Den legio af skaaler og taler var ogsaa som fyldte af elektricitet; men sterkest tror jeg han traf hjerternes mening og løste den ud, dansken, dr. Aage Friis. Og lige idet han sætter sig efter sin tale, der saa dybt havde grebet, sprætter han op igjen, og paa sin fyndige og varme maade bryder han ud: „Og saa lad mig endnu engang faa høre eders herlige fædrelandssang“.

Og slig har jeg aldrig hørt den sang bli sunget.

Det var som færdens hele sum af indtryk og stemninger, og ikke bare dens, men alle de af et livs gjennemlevelser, der kan gi en saadan stund dens styrke, bruste ud i dens ord og toner:

Ja, vi elsker dette landet
som det stiger frem,
furet, veirbidt over vandet,
med de tusend hjem.

◆

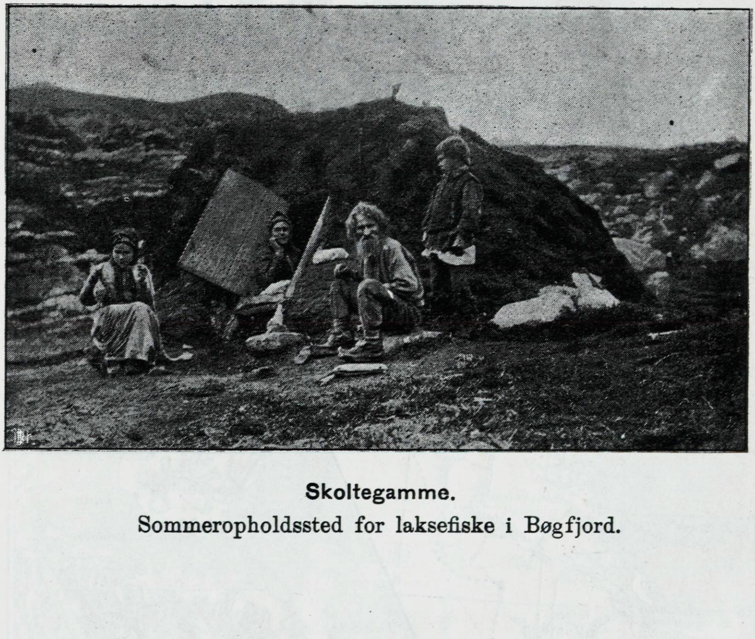

Skoltegamme.

Sommeropholdssted for laksefiske i Bøgfjord.

Litteratur,

væsentlig prof. A. Helland: Lofoten og Vesteraalen.
—„— Tromsø amt.
O. Nicolaisen: Nordlandske sagn og eventyr.
Petter Dass: Nordlands trompet.

Billeder og karter:

I. Nordlandskartet er tegnet for bogen af lærer, kartograf hr. Ivar Refsdal. Specialkartet — Østvaagø, har Refsdal tegnet efter et korrekturark fra geografiske opmaaling; det er saaledes det første korrekte kart over denne egn der foreligger trykt.
II. Kartet over Finmarken er overladt af dr. Reusch — Brøggers forlag. Fra samme kilde er billederne paa s. 47, 63, 67 og 68.
III. Fra Aschehougs forlag er udlaant af Holmboes illustrationer til Nordlands trompet billederne paa s. 16, 93, 95, 112 og 119.
IIII. Fra Cammermeyers forlag: af prof. R. Collett s. 34, Gudm. Stenersen s. 37, fru E. Wessel s. 74, 75, 81 og skoltegammen.
V. Af studentfærdens serie ved Norsk familjejournal: paa s. 23, 26, 27, 28, 29, 38, 41, 79, 85, 87, 88, 98, 102, 109, 115 og Nordkaps-billedet paa bindet.
VI. Af studentfærdens serie ved Norsk skoletidende: paa s. 3, 12, 62, 69, 73, 90.

En hjertelig tak til forlæggere, kunstnere og andre for den velvilje, hvormed de har stillet sine billeder til disposition og paa anden maade vist imødekommenhed overfor dette arbeide. Ligeledes en tak til de nordlændinger, der velvillig har gjennemlæst manuskriptet og hjulpet mig med oplysninger.

Forfatteren.

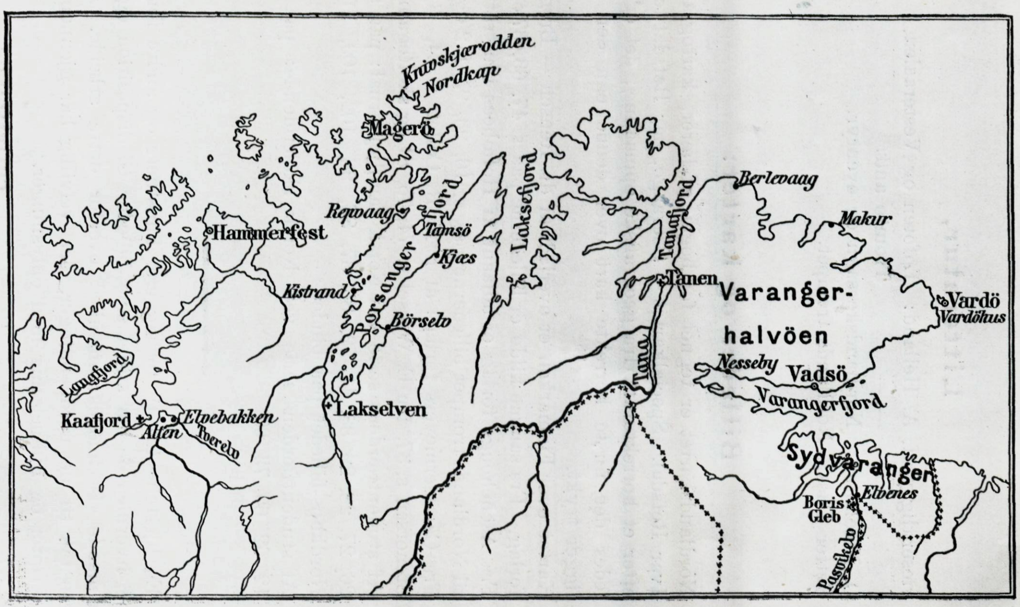
Knivskjærodden
Nordkap
Magerö
Hammerfest
Repvaag
Porsanger fjord
Tamsö
Kjæs
Laksefjord
Tanafjord
Berlevaag
Makur
Tanen
Varanger-
halvöen
Vardö
Vardöhus
Kistrand
Börselv
Nesseby
Vadsö
Varangerfjord
Tana
Langfjord
Kaafjord
Elvebakken
Alten
Tverelv
Lakselven
Sydvaranger
Elvenes
Boris Gleb
Pasvikelv

Finmarken.

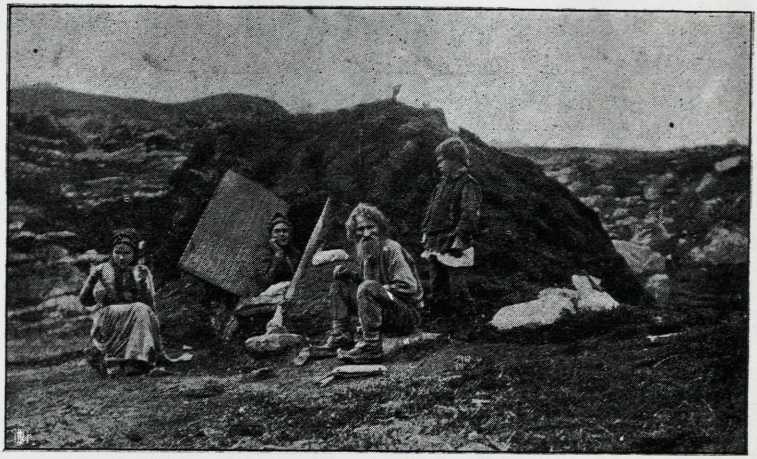

Skoltegamme.

Sommeropholdssted for laksefiske i Bøgfjord.

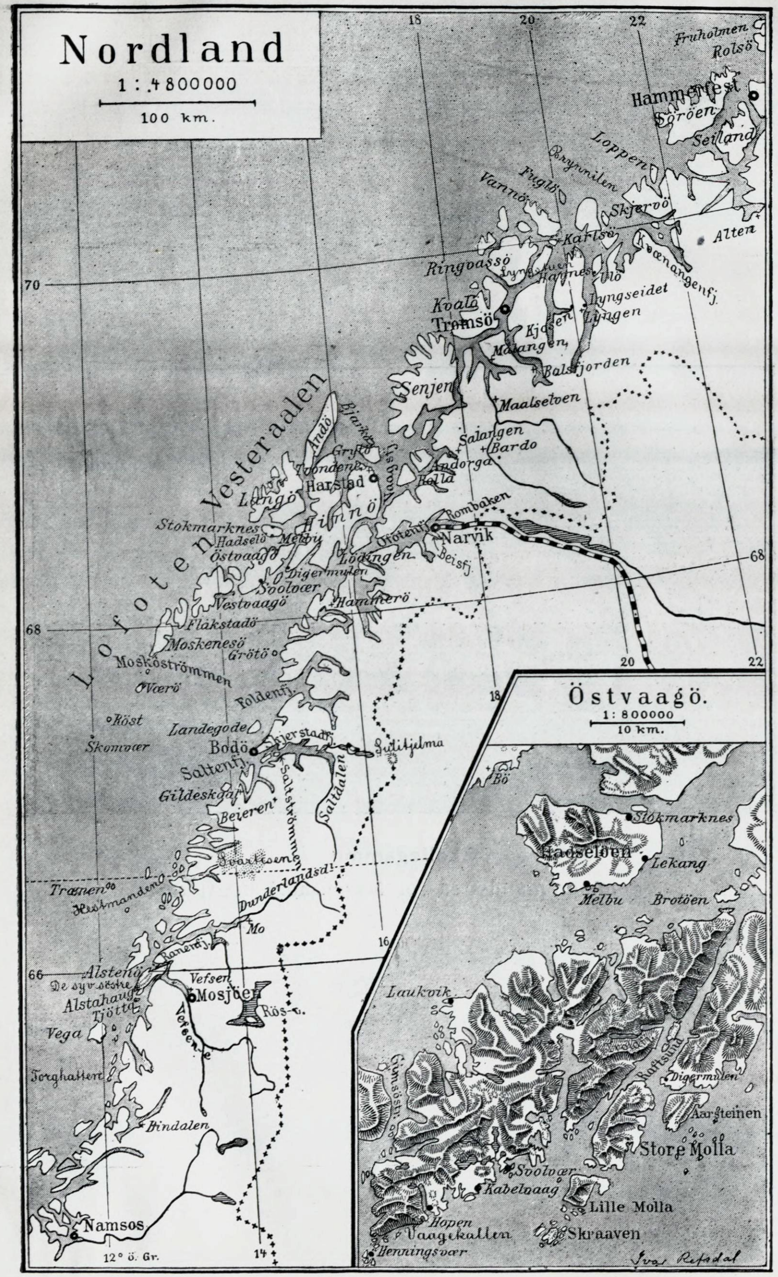
Nordland
1 : 4800000
100 km.
18
20
22
Fruholmen
Rolsö
Hammerfest
Söröen
Seiland
Loppen
Brynilen
Fuglö
Vannö
Skjervö
Karlsö
Alten
Ringvassö
Lyngstuen
Hamnes
Ulö
Kvænangenfj.
70
Kvalö
Tromsö
Lyngseidet
Lyngen
Kjosen
Malangen
Balsfjorden
Senjen
Maalselven
Vesteraalen
Andö
Bjarkö
Gryllö
Tronden
Harstad
Salangen
Bardo
Andorga
Rolla
Langö
Hinnö
Stokmarknes
Hadselö
Melbu
Östvaagö
Rombaken
Ofotenfj.
Narvik
Lödingen
Beisfj.
68
Digermulen
Svolvær
Vestvaagö
Hamnerö
Lofoten
Flakstadö
Moskenesö
Moskoströmmen
Grötö
Værö
Röst
Foldenfj.
Landegode
Kjerstadfj.
Sulitjelma
Bodö
Saltenfj.
Saltströmmen
Saltdalen
Gildeskaal
Beieren
Svartisen
Trænen
Hestmanden
Dunderlandsdl.
Mo
16
Ranenfj.
66
Alstenö
De syv söstre
Vefsen
Mosjöen
Alstahaug
Tjöttö
Rös-v.
Vega
Vefsen-e
Torghatten
Bindalen
Namsos
12° ö. Gr.
14
20
22
18
Östvaagö.
1: 800000
10 km.
Bö
Stokmarknes
Hadselöen
Lekang
Melbu
Brotöen
Laukvik
Gimsöstr.
Raftsund
Digermulen
Aarsteinen
Store Molla
Svolvær
Kabelvaag
Lille Molla
Hopen
Vaagekallen
Skraaven
Henningsvær
Ivar Refsdal

NBR Depotbiblioteket
94sd 40 698

STORT
BIBLIOT

J. [illegible]nse

Nordlan
og
Fi[illegible]k